

VÄRSKE RÕHK

TRIIN PAJA
REIJO ROOS

MARGIT LÕHMUS
JASMIN B FRELH
MANFRED DUBOV
CASPAR VEGA

INTERVJUU PAUL KAVAGA

PEEDU SAAR ANDREI IVANOVIST
JOOSHP VESSILOV HASSO KRULLIST
KRISTEL BIRGIT POTTSEPP EIA UUSIST
MIRJAM PARVE LJUBOV JAKOMTŠUKIST
ILLUSTRATSIOONID SIGRIT VILVISO

FOTOD ELISA-JOHANNA LIIU

TRIIN PAJA

Seespool

Kõige valusam olemise seisund on tuleviku mäletamine.

Søren Kierkegaard

mu sündimata laste sõrmed on linnurohu õied

ka neil on hää: inimkeelt matkiva lüürasaba hää
ja kerjusnaise maigutav suu

mis avanes ja sulgus
hääletult
Tammsaare pargis

ja silmad on: langevad metsvindid
ja ka nemad on kirjutatud tiibade arheoloogiasse

ja keha on: pühaku pilt võõra aknalaua
millest alailma möödun

Magasini tänaval
julgemata peatuda julgemata mäletada

mu sündimata laste ripsmete šifooni

laps sa ei võrsu – ei kehas suus tüves
üksnes tumedad seeneväädid kihelevad mu koore all

laps sind ei uputata iialgi sohu
ent su vari voolab mu veres

oled vist sirelioks

mille süngi tõin
millega rääkisin hilisel tunnil –

mis järgmisel hommikul sinisel padjal
oli närtsinud

ja tuba oli hämar
nagu kätega kaevatud haud

Blandina

täna on metskitsi rohkem kui hämarat põldu
kas tõesti valgus naaseb
valusalt kerge nagu haige tütar

kas ta tõesti naaseb
valusalt kerge
nagu lahtiste juustega uppuv naine

kas tõesti on hääli veri ja voolab
ehkki tütar settib
jääjärve põhja

sookuresuline taevas ei huilga
see olen mina kes peab huilgama
maailm nõuab mu ohverdust

meenutades Blandinat – orjatori
vankumatu ka peale pikka piinamist
kurnatud piinajad tirisid ta amfiteatrisse

sidusid posti külge
ja lasid metsloomad lahti –
kuid loomad ei puudutanud teda

ja meenutades vene printsessi
kes visati vangikongi
rottidele eineks

kes karjus päevi ja päevi
kuni saabus vaikus
kuni kambriuks avati

ja printsessist oli järel
vaid ta pikad tumedad juuksed –
Blandina mu haav kasvab haavapuuks

kuid ma ei värise vaid huilgan
hämaral põllul
kus metskits haugub vastuseks

Kitsena

kitsena ekslen kasekoore
ja ohaka tühimike vahel
peatun kangestunud mullal

vaata valgus
uinub metsmaasikatena
lindude härma

*

põld on näljast udune
ja kased puhtad nagu koljud

nägin kuidas nälg tõusis ka
hangunud vennast
jäise kuuna

peatus ta jäätunud ripsmete kohal

*

unes oli vend järvesopp
jõin teda
kõrkjate vahel

ärgates haukus ta mu sees

*

linnuparve möödudes
kappasin põlluni
nuusutasin sulgi ja juurikaid

korraga löid linnud loitma

kirjutasin sellest vennale
kase koljule

*

lumi ja sookurg
saabuvad koos

lehed varjavad uuesti
tammepuu oksi
harulised nagu isa sarved

veeõitsengu kihtide vahel
kumiseb kitsekujuline koelmu

Ojaäärne saladus

vaher on kärntõbe vältinud
sädelev rebasesaba
lehed langevad nii vilkalt
sõjapõllul kasvab veri takjaks

ojaäärses talus roomab
põldmarjaväät läbi akna
perealbumist on saanud herbaarium
toonekurepesas võrsunud naat
padrunid on üles nopitud
miinid kaminast välja kraabitud

kas kuuled oja rahulikku vulinat –
sõja ajal sai mõnest lapsest
hatune nukk jõekõdus
hundi verine sülg vahutas mõne ema suus
nagu oja vahutab
rahulikult ja hämaralt

väikeste käte varjud liiguvad mu näol –
kuid mu kohal kõlgub vaid mädanenud vili
kaunitega ühel oksal
ja oja vuliseb
vuliseb kui lapse ehe naer

Laul

keha on heli mida veri laulab
ja öösel keegi laulab
öösel keegi kumab
nagu valge luustik mustas toonekures:
see on tema kes naerab sest teab
kellega armatseb
kui pommitatakse küla
ehkki kasekõhnad surnud ületavad põldu
ta teab
ja tunneb õhus
armastatu keele sambla hõngu
ta nahk on nii ärkvel
et jala külge takerdunud roosiväädist
saab okastraat

*

me ei tea kas ta juustest sai veri või lõõm
teame vaid et kehast sai aiamaa
ta põlenud võilillejuured lõhnasid
kui taimetee
ja nii tulid sõdurid
mitte toonekured
ja muljusid enda sõrgadega roosivääte
ja jõid teed
jõid teda

JASMIN B. FRELIH

ROTHKO

sloveeni keelest
Rauno Alliksaar

Õine lend Pariisist New Yorki. Kell on ... Ma ei tea. Ei tea, mis kell on. Oleme kõrgel õhus. Lend väljus kell üheksa õhtul ja maandume samuti kell üheksa õhtul, kui olen õigesti aru saanud. Nii et kell on null või mis iganes see Gröönimaal, millest me parasjagu vist üle lendame, ka poleks. Ütlen „vist”, sest välja vaadates on maa kaetud mägedega flaami meistrite maastikelt – pilvedega, mõistate –, mis valgelt kuult peegelduvas päikesevalguses näevad välja nagu kortsus alumiinium. Ütleksin, et nagu hõbe – ja ma poleks ilmselt esimene –, aga see sinkjas hämarus neis juhuslikes märgades udutompudes ei meenuta mulle hõbedat, pigem mingit kõrgtehnoloogilist kalmistut, mis on jää sisse lõksu jäänud.

Liugleme selle kohal. Mootorite müra on tihe ja summutatud ning õhk mekib kui konservhapnik. Tuled on kustus ja enamik reisijaid magab. Ka tema magab, või siis teeskleb magamist, et ei peaks minuga juttu ajama. Oleme sellest kõigest juba rääkinud, ütleb ta, kolm korda, neli korda, ja kuna rääkimisega ei saa me tema probleemi lahendada, kõlavad tihti süüdistused, et kõnelen vaid selleks, et end sellest kõigest puhtaks pesta. See pole loomulikult tõsi, aga ma ei suuda sellele väitele küllalt taktitundeliselt vastu vaielda, sestap kehitan õhku ja hammustan põske. Tõde on tervetele ja rõõmsatele, meile ülejäänutele jääb üksnes vaikimine ja veendumus, et vaikime parimate kavatsustega.

Lendan pikslitest lennukis üle Gröönimaa. Istun kusagil sabaosas ega võta sellel ekraanil isegi mitte tuhandiku piksli jagu ruumi. Mind tabab kerge klaustrofoobia, mida katsun leevendada stjuardesside pilke püüdes. Nad pole ülemäära veetlevad, ent on väga professionaalsed, sest kõik nad vastavad mu pilgule täpselt nii kaua, et teaksime mõlemad, et oleme üksteisega flirtinud, aga mitte nii kaua, et kellelgi hakkaks piinlik sellest ilmselgelt mõttetust flirdist, mis ei saa kusagile viia. Kui meie pilgud liiga kauaks üksteisel peatuksid, hakkaks kõigepealt piinlik minul, aga ainult hetkeks, pärast valdaksid mind maskuliinsed fantaasiad ning mõnda aega upuksin vilgastesse kujutluspiltidesse oma käest, mis jõuab kõige usutavamal võimalikul viisil tema kaelale; nahast, mis lirtsu vastu nahka, tedretähnidest ja lõhnaõlist, ent see kõik lõppeks ruttu, sest tõelist vabadust ei luba ma endale isegi oma fantaasiates – nad kipuvad alati päädima mõne kummastava stsenaariumi või soovimatu lõpuga, saamatuse või katkestusega, mis on ilmselt mu isiksuse kaitsemehhanism ning mis õigustab tõsiasja, et ma ei suuda iialgi oma fantaasiaid ellu viia, ja sestap lõpetaksin oma mõttesünnitised kõhklemata ja täie teadmisega sellest, et on võimatu pakkuda naudingut inimesele, kellest ma paari tunni eest veel midagi ei teadnud, mis omakorda leevendab süümepiinu, et ma isegi mitte ei proovinud, misjärele oleksin mõneks ajaks pääsenud sellest fantaasiast, mida pikk silmside oleks ajendanud, vähemasti mõne suvalise õhtuni, mil – võibolla, kui olen joonud liialt palju või siis mitte piisavalt – kerkiks mälestus sellest tundest, mida meie pilkude kohtumine tekitas, klombina mu kurku ning siis ma teaksin, et olen mees, kes nõuab päriselult ilmselgelt liiga vähe.

Aga see ei ole tegelikult lugu minust, nii et püüan kõnelda endast nii vähe kui võimalik. Lõppeks teen seda kõike tema pärast.

Vaatan oma tüdrukut küljelt. Ta on ikka veel uskumatult ilus. See „ikka veel” võib kõlada totralt, sest ta on hilistes kahekümnendates ning pole

ühtki põhjust, miks ta ei peaks ilus olema, kuigi tal oli uskumatu õnn tõmmata igas eas meeste tähelepanu juba viieteistkümnese, mil ta näis olevat veel liialt noor maitse või mõistlikkuse või valikuvõimaluse jaoks; mil ta ilu polnud veel muutunud üldisest armsusest – kuigi tema armsus ei olnud nukukese või väikse armsa tüdruku armsus, pigem nagu Disney-printsessi armsus ehk siis mitte juhuslik ja armas, vaid range ja planeeritud ning turu-uuringutele tuginev ja peaaegu sõjakas – tema praeguseks hiilgavaks selgete täiuslike liigutuste iluks, mis peletab eemale mehi, kes pole valmis elama oma elu teadmises, et on hetkeks hoidnud midagi, mis on kujuteldamatult kaunim kui see olend, kellega nad paratamatult olude sunnil viimaks koos lõpetavad. Kui ta oli pelgalt armas, proovisid kõik temaga õnne: klassikaaslased, õpetajad, koolidirektor, postiljonid, naabrid, kohalikud joodikud, preester ja vähemalt kolm nõbu ning isegi üks onu, mis oli loomulikult teismelisele, kelle sisemus ei olnud niisama märkimisväärne ja ainulaadne ja ilus kui tema välimus – sisimas oli ta pigem üsna harilik teismeline tüdruk –, segadust tekitav, keeruline ja sügavalt häiriv, seda enam, et siis, kui ta suutis lõpuks oma välimusega leppida ning hakkas oma isiksust enesekindlamalt esiplaanile lükkama, pagesid kõik võlutud mehed tema elust. Ta muutus liiga ilusaks.

Küllap oleksin minagi põgenenud, kui kohtusime, ent mu pilk oli galeeris lõuendile naelutatud ja kui tundsin enda kõrval tugeva energia kohalolu, langesin teatavasse nukraste teadvuse voolu staadiumisse, mida inspireeris kõigi näituseavamiste põhiline tõmbenumber (odav punane vein) ning järgmised viis minutit üllatasin end iga lausega, mille ütlesin. Ma ei mäleta, mida rääkisin, ja olen selle üle päris õnnelik, aga kui viimaks tema poole pöördusin ja mu süda saapasäärde kukkus ja põlved võdisema hakkasid ja ta mu hingetuks võttis ja kõik need muud troobid, mis sümpaatilise närvisüsteemi ja võitle-või-põgene-reaktsiooni aktiveerumist kirjeldavad, vaatasin ma talle silma, kus polnud jälgegi sellest, mida ollakse harjunud kauni naise näost lugema: põlglikku tüdimust kogu meessoost etteaimatavast himurusest, esimesele sündsusetule rünnakule antud kiirest vastulöögist tuntava naudingu ootusärevust ning edevat ja veidi ebakindlat nõudmist, et austaksin tema ilu ja selsamal hetkel nõustuksin austama ka tema ligipääsmatust. Tema silmades oli hoopis meeleheitlikku nõrkust, mida olid kes teab millised ebaõnnestumised veelgi võimendanud, nii et näis, justkui võiks ta kohe kokku variseda. Ma ei teadnud, mida teha, nägemus teravast portselanipurust, mis mind ta silmist tabaks, kui vale liigutuse teen, naelutas mind paigale ja ma sirutasin pea õige vaikselt,

ent kavakindlusega ettepoole (oli see pelgalt purjus inimese hetkeline tasakaalukaotus, ma ei tea ega tahagi teada) ning sedasi ma teatud mõttes paljastasin end talle, andsin mõista, et tunnen ta ängistust ega pelga seda, mis tuleb. Ma otsustasin võidelda.

Valisin öise lennu sihilikult ja konkreetse eesmärgiga, hoolimata sellest, et olnuks palju mugavam maanduda lõuna paiku, jõuda siis hotelli ja süüa hilist lõunat, kui usaldada öises vahetuses töötavaid taksojuhte (kes on oma ohtliku ameti tõttu eranditult järsumad, närvilisemad ja kahtlustavamad kui need, kes päeval ringi sõidavad) ning riskida, et administraator tukub ega kuule kella, mis heliseb algul kolm korda harjumuspärase vahedega, ja kui ööloomad, kes haistavad alati väsimuse ja hirmu lõhna, hakkavad väljas paarikese ümber kogunema, heliseb kell üha kiiremini ja aina tungivamalt ja paanilisemalt ning seejärel lakkamatult, enne kui ootamatult vait jääb. Seepärast ma rõõmustangi, kui vaatan aknast välja ja näen, et ei riskinud asjatult.

Ta magab akna pool. Võtan tal õlast kinni ja raputan õrnalt. Ta magab sügavalt või teeskleb. Mind ei üllata enam miski. Naaldun tema poole ja tunnen ta sooja lõhna, see ajakapsel on ainult meie oma. Kas see nostalgia, mis mind alati tabab, kui seda lõhna tunnen, on armastuse mälestus armunud olemisest või mälestus armastusest endast? Suudlen nahka ta lõua all, ta võpatab, liigutab pead ja vaatab mind punaste silmadega, kortsutades kulmu (ta tõepoolest magas). Ja ma ütlen talle: „Vaata.”

Väljas, pealpool pilvi horisondi kohal tantsib Maa atmosfäär erkroheliste lainetena.

„Nii ilus,” ütleb ta vaikselt, aga viimase kahe nädala jooksul, kui oleme sel reisil olnud, olen tema „nii ilusat” kuulnud sedavõrd palju, et ei usu seda enam. Vaatame uskumatut loodusnähtust perspektiivist, mis oli sada aastat tagasi inimese jaoks täiesti mõeldamatu. Me teeme seda mugavalt teksades ja kampsunis, kihutades ise tuhat kilomeetrit tunnis kümne kilomeetri kõrgusel maa kohal ning sellest võiks olla küllalt, et teadvust vapustada ning imetlust äratada, vähemasti hetkeks võiks inimene iseend unustada ja lasta tajude võrgul aega juhtida. Aga tema puhul ma ju tean – ma tean! –, et ilu ei puuduta teda, et ta võtab nähtavat juba põhjuste ja tagajärgedena juppideks lahti ning peletab sellest igasuguse võlu, et ei peaks juhuslikult sattuma vastakuti millegagi, mis võiks ta kannatusi leevendada. Ta huuled liiguvad. Ta sosistab.

„Mis?” küsin.

„Päikesetuul pillutab päikese pinnal toimuvatest reaktsioonidest elektrone ja prootoneid laiali.”

„Ei,” ütlen.

„Seal, kus magnetväli on nõrgim, põhjustab aineosakeste kokkupõrge atmosfääriga virmalisi.”

„Ei,” ütlen peaaegu liiga valjusti.

„*Aurora borealis*,” ütleb ta.

„Ei. Need on inuitide valgevaalade ja hüljeste, lõhekalade ja põhjapõtrade vaimud, mis tulevad kütte õnnistama ja neile ütlema, et mõistavad looduse suurt ringkäiku ega põlga neid ...”

Jään vait.

„Ei põlga neid mispärast? Surma? Ole nüüd.”

„Me oleme lendavas iglus, rietatud polaarrebaste nahka. Ainus, mida tunneme, on lõputu tuhmus ja külm ning ainus soojus, ainus tõeline soojus, mis meil on, tuleb meie südamest. Kui öist taevast vaatame, on see lilla, punane ja roheline. Hõõrume ninasid kokku.”

Ta pöörab pea ära.

„Kuidas ma nüüd uuesti magama jään?”

„Kas sa polegi rõõmus, et virmalisi nägid?”

Ta vaatab minu poole ja naeratab väsinult.

„Olen ikka.”

Temaga koos olemine oli parim asi maailmas. Tal polnud palju sõpru – õigupoolest, kui jätta kõrvale mõned kunagised klassikaaslased, keda vahel linnas nägime, ei kohtunud ma kunagi ühegagi – ja sestap ei tulnud meil eri suhtlusringkondadega pidada meeleheitlikke läbirääkimisi, uute inimestega tutvuda, vanu unustada. Käisime väljas minu sõpradega, kuniks nende pruutide kadedus ja mõned inetud armumised sellele lõpu tegid (esialgu olid kõik oma kohmetuses kanged ja üsnagi meeldivad, aga kui nad temaga ära harjusid, ei saanud nad midagi parata, et tema tähelepanu eest võistleva hakkasid); hiljem liikusime ringi peamiselt kahekesi. Kuhu ka läksime, oli mul juba pelgalt seepärast, et sain armastavalt ta käest kinni hoida, tunne, justkui oleksin elus midagi saavutanud. Mehed vaatasid mind austuse ja peaaegu aukartusega, naised aga vaatasid mind, nagu oleksin iga hetk võimeline valmis tegema ja üles kasvatama viisteist last. Võibolla on see iseloomuviga. Äkki ma olen pinnapealne? Edev? Ülbe? Aga mul polnud tõesti mitte midagi muud vaja.

Aga tema ... Mina ei tea. Tollal ma ilmselt ei mõistnud teda ja ausalt öeldes ei pööranud (ei tahtnudki pöörata?) küllalt tähelepanu tema isiksuse

varjukülgedele. Armununa oli lihtne näha teda nii, nagu kahetonnine teerull näeb maailma enda ees, ning lakkamatu eufooria andis mulle küllalt jõudu, et võiksin minna edasi korrakski mõtlemata, endasse vaatamata, olin aja kulgemise sees ning sügavalt veendunud, et õnnelik elu täidab iseenesest ära kõik tühjad kohad. Ei tundu aus tõlgendada seda, mis ta tollal oli, lähtudes sellest, mida nüüd tema (ja loomulikult ka iseenda) kohta tean. Loodan, et tema oli minuga ka õnnelik. Loodan, et ma ei maganud midagi põhjapanevat maha. Ma pingutasin, armastasin, lasin temal ennast armastada. Mul ei tule pähe midagi, mida oleksin saanud teisiti teha või tegema pidanud.

Maandume tugeva tormiga. Ta küüned on mu käsivarde surutud. See teeb mulle rõõmu – hoolimata sellest, et ellujäämisinstinkt ei ole tõend elutahtest, tean, et ta saab oma kahepalgelisusest aru –, ent mind häirib, et ma ise ei tunne tugeva turbulentsi ajal mitte mingisugust hirmu. Olen ma tõesti nii väsinud? Olen ma tegelikult juba murtud, aga etendan oma rolli ikka edasi? Pärast järsku maandumist laseb ta lahti. Ma naeratan talle, tema kehitab õlgu.

Kui pikkamisi üksteise järel lennukist välja voolame, märkan vaevu võõraste ilmeid. Juba mõnda aega pole need mind julgustanud, tajun nende tähelepanu vaid kummastava, rõhuva nõudmisena olla keegi teine. Ja kaunite naiste vandeseltslaslikud pilgud, mis annavad märku, et mul on eliitklubi pilet, et kuulun nende hulka, kes oskavad iluga toime tulla, on lõppeks lihtsalt haledad. Kas te muust ei hooligi?

Olen väsinud. Ma pole üldse maganud. Muidu ei mõtleks ma nagu tema. Järgnen talle mööda pikki neonvalgeid hallide vaipadega koridore, seisame liikaval teel, jõllitame reklaamtahvleid, ootame passikontrolli-järjekorras, et igavlev töötaja saaks meile pilgu heita, esitada karmilt paar küsimust, millele kangelt ja hirmunult vastame, enne kui meid lubatakse paari suure metalltempli löögi saatel pagasikarusselli juurde, mis viib mind transilaadssesse seisundisse, kus tajun ainult niiskust kaenla all ning vastikut maitset suus. Üle Atlandi, üle Atlandi, üleatlandi ...

Ta näpistab mind, haaran kohvri ja tõstan selle ühe liigutusega meie vahele maha. Olen selle üle ebaratsionaalselt uhke. Vean kohvri läbi tollikontrolli, näen, kuidas tolliametnik tõmbab kõhu sisse ja ajab selja sirgu, enne kui pöörab pilgu ära ja näitab sõrmega viibates oma lüüasaamist – edasi – ja lähen läbi saabuval lende ootavate inimeste summa, mille sees tunnen end kui kingitusekuhi jõulukuuse all.

Taksojuht on tüse vanem mees kenas ülikonnas, aetud habemega, taha kammitud juustega. Mu kaaslaste kohaolu ei häiri teda. Ütlen juhile, kuhu

läheme, tema ütleb meile hinna ja palub istuda, kuniks ta kohvri pagasi-ruumi paneb. Autos on tugev odekolonnilõhn. Istume tihedasti koos ja mul pole südant talle öelda, et vaadaku, kuigi linn, kui me sellele ida poolt läheneme, on pimedas imekaunis.

Enne kui pöörame Brooklyni sillale Belt Parkwaylt, kus sõidurajad on üksteise kohal ja turritavad kaldast välja, näoga Manhattani poole, näitab südalinn end kogu oma väes. Tohutud läbivalgustatud hematiit- ja smaragdtornid õõtsuvad kristallselges öös tähistaeva all, teemüra on nende tuumade müra, sügavale maa alla maetud sulatusahi, mis kõiki neid hiiglasi pelgalt iha jõul püsti hoiab. Ja kõik need kilomeetrid betooni ja terast, vasktraate ja valgust, mis on kõik ideaalses tasakaalus inimsaatuste survega, mis suruks kogu selle aine üheks rusikaks, et kordki ausalt ükskõikse taevaga võidelda. Ja kõigi nende jõudude pinge on niivõrd käegakatsutav, et isegi üks väike puudutus jäädvustaks end kaugesse-kaugesse tulevikku.

„Nii ilus,” sosistab ta. Ma usun teda. Ta on samuti väga väsinud. Sellel tänaval, kus taksojuht meid maha paneb, ei ole ööloomi (mõned ühtmoodi riietatud üliõpilased vahivad arusaamatul põhjusel pettunult poeaknast sisse, muidu on tänav tühi), hotelli vastuvõtt on heledalt valgustatud ja lahti, kõik sujub kenasti, mõne minutiga oleme toas. Pakikandja soovib sügava kummarduse saatel head öhtut ning lahkub, näol lai naeratus – tõmbasin rahakotist kogemata kümnedollarise, aga kui see juba kord väljas oli, polnud mul jaksu arusaamatusega tegeleda, ja nõnda ta selle endale sai. Hambaid pestes vaatame peeglist oma nägusid ja voodisse minnes teame, et oleme armatsemiseks liialt väsinud. Pigistan ta tihedasti enda vastu ning suudlen teda laubale.

„Head ööd.”

„Head ööd.”

Ma vaatan aknast pimedat hoonet teisel pool tänavat ja ootan veel hetke, et seal mõni tuli süttiks.

Veetsime linnas paar päeva, käisime muuseumides, Metropolitan, Whitney, Guggenheim, MoMA, ja raiskasime terve pärastlõuna Chelsea galeriides (me ei oodanud juba ette suurt midagi, aga kui need moodsad kunstnikud teaks, kui vähe on neil tema olukorras inimesele pakkuda, peaksid nad tundma sügavat häbi) ja tülitsesime ainult korra, millegi totra pärast ja keset silda, pakkudes nõnda meeelahutust muigavatele turistidele. Ma ei mäleta, millest see algas – oli midagi seoses riikliku tervisekindlustuse ja raha

terroriga, mis kultuure hävitab. Ennast täis mina (inspireeritud loojuva päikese kiirtest, mis rõhutas mõrasid hoonete seintel ning tekitas meie jalge ette lõputuid lillasid triipe) väitsin, et säärane vaade nagu siin on väärt kogu inimkonna kannatust, ja tema ähvardas seda kuuldes jökke hüpata, mis – pean tunnistama – tegi mulle haiget, aga eks olen minagi pööraselt üle reageerinud. Leppisime ära veel enne, kui üle silla jõudsim, muud valikut polnud.

Üürisime auto ja sõitsime lõuna poole. Ameerika maantee oli tähendusi tulvil, Simon ja Garfunkel loendasid New Jersey maanteemaksuputkas autosid, Moriarty ehk Cassidy jauras maaniliselt tagaistmel, ehkki tegelikult vaid sosistas. Kõik muu oli üksnes betoon, bensiin ja brutaalsus. Juhid ületasid kiirust, trügisid vahele, vahetasid hüsteeriliselt ridu, karjusid roppusi. Ma ootasin vabadust või vähemalt selle kaja, aga selle asemel haaras mind ärevus.

Kõige ilusam vaatepilt ootas meid Washingtonis. Olime New Yorgist lahkunud enne koitu ja kui tõusev päike heitis pronksjat valgust võimsale Pentagonile, tundsin mina end maailmavõimu kohutava ilu all lõmastatuna, ent ei öelnud midagi, sest teadsin, et see kohutaks teda. Mu meelest ei öelnud ta sõnagi. Ööbisime lihtsalt maanteeäärses motellis kusagil Nashville'i lähedal ja armatsesime toore tungi ajal, sest see oli ainus viis, kuidas südant julgusega täita. Kui ta nuttis, teesklesin magamist.

Oleme just Memphiseist lahkunud ja jõudnud üle osariigi piiri Tennesseeest Arkansasesse. Kuigi päike paistab veel, on tuuleklaasil juba mõned vihmapiiwad ja eespool paistab tumedate pilvede rünk nagu hiiglaslik laine, mis murdub ja meist üle uhub. Hetkeks loodan, et saame torraadot näha. Vaatan ta poole. Tema vaatab otse ette ning ta silmist paistab hirm. Välk raksatab pilvedes ja valgustab neid helendava oranži tulega.

„Nii ilus,” ütleb ta häälevärinal, „aga kaduv.”

Olen vait.

„Sellest ei jää midagi järele.”

Haaran roolist ja lasen vihapurskel kehast läbi voolata. Olen palju mediteerinud, ma suudan küll.

„Mitte kui midagi.”

„Aga praegu on see ju seal,” ütlen, hambad ristas.

„Praegu.” Ta vaatab minu poole. „Praegu küll, aga siis?”

Olen vait. Vihmapiisku muudkui langeb. Lülitan kojamehed sisse.

„Siis see kaob,” ütleb ta.

„Mälestustes mitte. Sa mäletad seda.”

„Kas sa mäletad, kuidas kõik oli siis, kui sa mind armastasid?”

Mu kopsud täituvad õhuga, kõik liigub läbi nina.

„Kas sellega on samamoodi?” küsib ta, „nüüd?”

On tõde, mida ma ei julge välja öelda. Ma ei saa seda välja öelda. Ma ei taha.

„Aga ma ju olen! Ma ju olen sind armastanud ja ma ei muudaks seda iialgi. Ma olin seal. Mina! Ma kogesin seda. Mitte miski ei saa seda muuta. Ja kui saaksin tagasi minna, siis teeksin seda silmapilkselt. Lihtsalt selleks, et võiksin seda kõike uuesti tunda, uuesti kogeda – veel kord. Ja seepärast ei ole ma kuidagi vähem tänulik, et seda tegelikult ka kogesin ...”

„Sa oled tänulik, kuigi see on nüüd läbi? Ole nüüd ometi lugupidavam ...”

„Mis ma tahan öelda, on – vaata! See on otse seal sinu ees, sa näed seda, näed seda praegu! Miks sa ahastad seepärast, et see kord kaob? Sina sured, mina suren, kõik kaob. Aga ma ei lase, ei lase sel praegu kõigelt värvi võtta.”

„Pea sellest kaotusest lugu. Tunnista seda, austa seda palun. See on ainus, mida ma ...”

„Mina ei ole midagi kaotanud. Ma ei kaota iialgi midagi.”

Selles on tõde.

„Pea auto kinni.”

Vaatan tema poole ja näen, et tal on tõsi taga. Ta käsi on ukselingil. Portselan. Purunemisoht. Mu närvid on täiesti pingul, aga suudan koguda piisavalt jõudu, et pidurdada, rida vahetada ja teeservale seisma jääda. Liiklust ei ole palju. Lülitan ohutuled sisse. Hingan nina kaudu välja ja vaatan teda pettunult. Mis nüüd saab?

Ta teeb turvavöö lahti, avab ukse ja hüppab välja. Tuul puhub ta juuksed kevadeks. Ta jookseb kerges vihmas teele – ma karjatan ja teen turvavöö lahti, puhas instinkt – ja peatab kätega vehkides esimese möödasõitva auto. Juht on pesapallimütsiga must mees. Laseme mõlemad autoaknad alla ja vaatame teda.

„Mis toimub?” karjub juht.

„Kas sa tahad mind keppida?” karjub ta läbi tuule ja mind tabab piiritu häbi, piiritu jõuetus, lõputu frustratsioon, et pean järgima oma südame-tunnistust ja tegema läbi armastusriitusi kellegi jaoks, keda ma kannatuste pärast, mis pole minu omad, ei ole, ei ole kohe üldse minu omad, sügavalt, sügavalt ...

On.

„Kao ära, hull mõrd!” karjub mees ja sõidab minema.

Olen tühi. Tahaksin tornaadot näha.

„Kas sa tuleksid palun autosse tagasi?”

Ta raputab pead ja toetub kapotile. Ta ölad värisevad. Astun autost välja ja lähenen talle aeglaselt.

„Mine ära.”

Sirutan käe. Ta heidab mu poole pilgu.

„Ära puuduta mind.”

Kostab automüra ja ta läheb taas tee peale.

„Palun, tule nüüd, palun,” anun ma ja mu süda on purunemas.

Suur valge pikap laseb signaali, et ta eest läheks, aga jääb siis meie auto ees seisma.

„Palun,” ütlen ma.

Liiga hilja. Uksed avanevad ja esmalt ilmub nähtavale pikk hõbedane revolvritoru, millele järgneb laia valge mütsi serv, mütsile järgneb krimp-sus, karmide joontega nägu, millele omakorda must saabas ja saapale pikk kiitsakas kauboikeha. Ma tean, et on liiga hilja, et olen asjatult proovinud – ja põlgan teda selle pärast nii kuradi palju –, et olen teinud kõike selleks, et otsida ja lõpuks leida omaenda haud. Ma ei saa midagi kaotada. Selles on tõde. Loodan, et mullas puhkame teineteise kõrval.

„Noh, noored, mida te siin enda arvates teete?”

Olen liialt hirmul, et midagi kosta. Ma ei näe ta nägu. Tahaksin seda nii väga näha. Kauboi kõnnib aeglaselt meie poole, hoides relva vöö kõrgusel.

„Röövite möödasõitjaid?”

Mu kaaslane raputab pead.

„Siin pole põhjaosariigid. Siin saate kuuli veel enne, kui jõuate öelda „anna siia”.”

Tahan lihtsalt ta nägu näha. Kauboi seisab juba ta ees. Palun.

„Kas sa tahad mind keppida?”

Uskumatu, et ta seda ütles. Teadsin, et ta seda teeb, aga ei suuda ometigi seda uskuda. Me saame veel mõlemad surma. Ma vihkan teda nii väga, et olen kade, et kauboi ta maha laseb ja mitte mina.

Kauboi on üllatunud. Ta silmad lähevad pärani lahti – need on jäiselt sinised –, siis purskab ta naerma. Ta vaatab korraks mind, alandab mind kulmukergitusega ja pöördub taas tema poole.

„Oh ei, kallike. Ma ei usu, et saatus arvaks, et võiksin iialgi ... magada nii ilusa tüdrukuga nagu sina. Kas te tülitsete? Pole hullu. Kõik saab korda. Tahad lonksu viskit?”

Ta vaba käsi sirutub jaki sisetaskusse ja pakub hõbedasest taskupudelist juua. Tüdruk kõhkleb hetke, võtab siis pudeli vastu, korgib lahti ja joob suure sõõmu. Kui ta selle tagasi annab, langetab kauboi veidi relva.

„Nüüd kobi tagasi autosse, muidu külmetad veel. Hästi?”

Ta noogutab ja läheb. Minu poole vaatamata.

„Tule siia, poiss,” ütleb kauboi.

Ootan, kuniks ta on turvaliselt autos, ja keskendun siis oma jalgadele, püüan neid rahustada ja teha mõned ettevaatlikud sammud.

„Tahad ka?”

Ma raputan pead: „Olen roolis.”

Ta noogutab.

„Mis temaga on?” küsib ta.

Vaatame autosse tema poole. Ta vaatab ainiti preeriat.

„Ta on haige,” ütlen ma. „Ta jääb pimedaks.”

Kauboi noogutab taas.

„Ja arvab siis, et mingi kauboi riist aitab selle vastu?”

„Ei. Ta tahab mind karistada, et ma ei tunnista ... Tähendab, ta tahab, et austaksin kaotust.”

Vaikime minutikese ja vaatame üksteisele otsa.

„Kaotust austada,” ütleb kauboi tasa. „See on küll miski, millega just paljud hakkama ei saa. Nõudlik tüdruk. On ta seda väärt?”

Ma ei ütle midagi.

„Tundub, et on. Kust te pärit olete?”

„Sloveeniast.”

„Pole kunagi kuulnud.”

„Jugoslaaviast.”

„Ahsoo.”

Kauboi kõnnib auto juurde ja koputab relvaga aknale. Ta laseb akna alla.

„Minu vanaisa tuli sõjast pimedana tagasi. Üheainsa granaadi pärast. Ükskord küsisin temalt, kuidas on pime olla. Ta ütles, et kui ta aeg-ajalt ümbritsevate asjade peale ei kuseks, ei saaks arugi. Mõtle selle peale.”

Mees pöördub minu poole, soovib kerge kaabukergitusega edu, istub autosse ja sõidab ära.

Kuigi ma üldse ei taha, istun samuti autosse. Mu vaimset seisundit on ilmselt võimatu kirjeldada ning tema omast mõtleminegi tülgestab mind.

„Ma olen põhimõtteliselt valmis surema,” ütlen turvavööd kinnitades. See on hale, ma tean, aga ma ei suuda midagi muud öelda.

Ta vaatab mind ja näib, et ta on kahevahel, kas mind uskuda või mitte.

Kui peaksin midagi usaldama, siis usaldaksin tundliku vaataja, kes on konventsionaalsetest mõttemustritest vaba, psüühet. Ma ei tea midagi sellest, kuidas vaataja mu pilte oma vaimu vajaduste rahuldamiseks kasutab, aga kui vaatajal on nii vajadused kui ka vaim, siis võiks tegu olla tõelise suhtlusega.

– MARK ROTHKO

Jõuame Rothko kabelisse Houstonis nagu kurnatud kummitused, keda hoiab koos vaid läbielatud tormi ühetaolisus. Meie servad on poorsed, liigume ühest aine olekust teise. Kord olen tahke, kord gaasiline. Ma ei tea, millised mõtted on minu ja millised tema omad. Kaotan iseennast igal joonel, mis mu rajaga ristub. Sillutis, puulehed, horisont – kõik on vaid lõputud hoovad, mis on mu ribide alla torgatud ja sunnivad mind karjuma ning iga karjet väljendab üksnes lihtne samm edasi.

Astume sisse.

Mulle tulevad pähe mõned täiesti tavalised mõtted, mida ma ei taha enam usaldada. Tavalised mõtted on need, mille pärast ma siin olen. Tahaksin tänaval õlut juua ja naistele järele hüüda. Tahaksin minna matustele ja teeselda, et mõistan kaotust, tunnustaksin seda peanoogutuse ja käepigistusega. Käiksin litsides ja teeskleksin, et meeldin neile. Kõik võiks olla nii lihtne kui kahe pileti ostmine ja tema käe hoidmine – ta haarab kohe mu käest ja pigistab seda soojalt, mida tõlgendan kui vabandust – ning sammhaaval mööda koridori kulgemine.

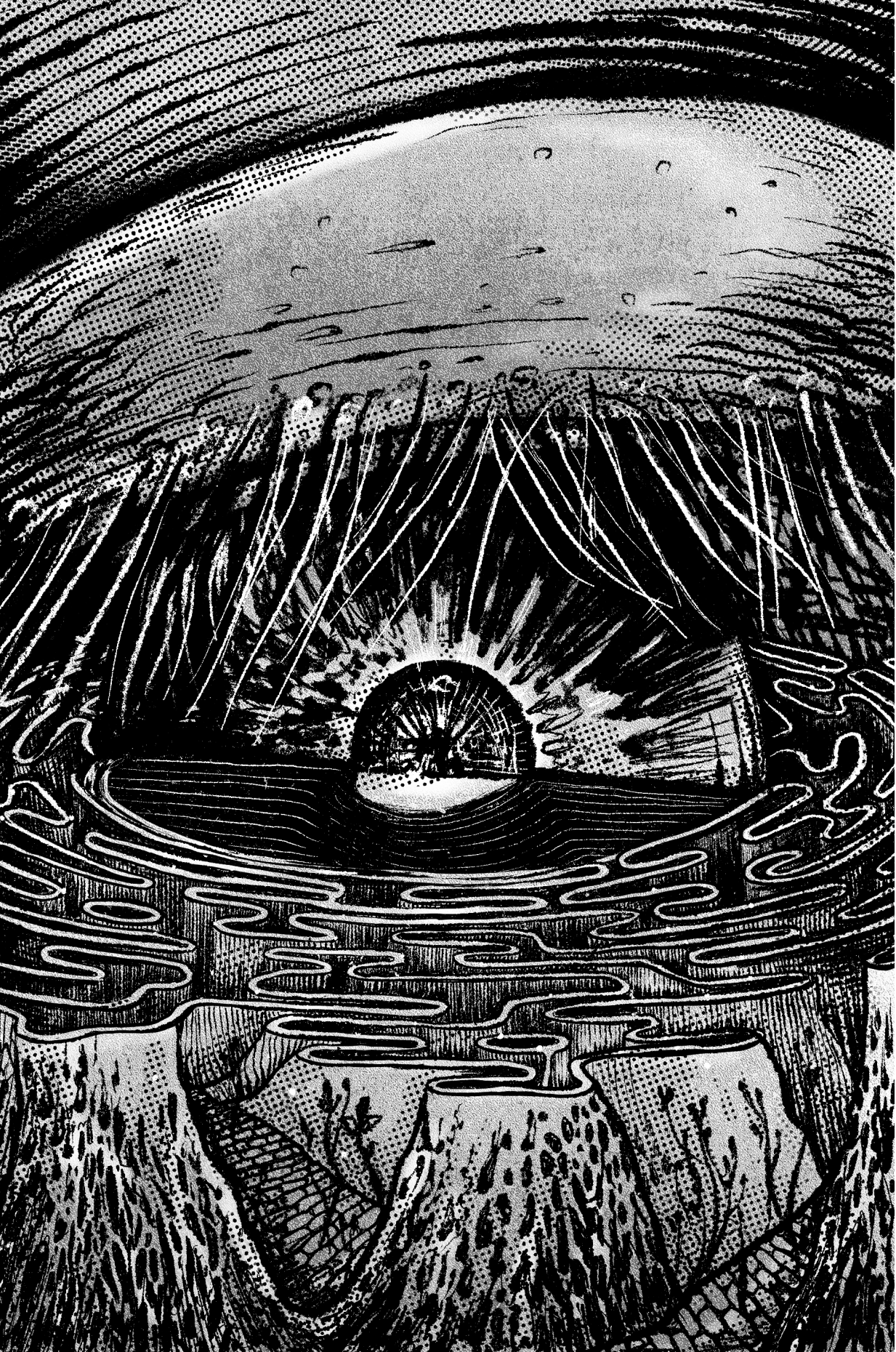
Astume sisse.

Ma ei saa öelda, et mõistan. Tunnen, seda küll. Aga kui ütlen, et tunnen end kui värvide kohtumispaik, kõigi võimalike muljete ristumiskoht, siis ei saa ma samal ajal lahti tundest, et olen endalt midagi täielikult ja pöördumatult röövunud ja viin selle kaasa ka teisele poole, kus keegi ei saa sellest karvavõrdki aru, ja see teeb mind parandamatult isekaks. Ma unustan tema ja lasen tal oma isikliku pimeduse sügavikku triivida. Muudan end toonidele haavatavaks. Nad ründavad mind Beethoveni üheksas sümfoonia sissejuhatuse ärksusega – on see liialt pretensioonikas? Kas ma tohin nii öelda? Lõppeks räägin ma ju vaid iseendaga.

Näen teda kesk lõuendeid, pisarad mööda põski alla jooksmas. Aga ta silmad on lahti ja suunurgad ülespoole pööratud.

„Ma tahaksin ...” ütleb ta ja need on sõnad, mida olen kogu see aeg tahtnud kuulda, lause, mida ta võib lõpetada, kuidas ise tahab, kui ta seda ainult päriselt, päris-päriselt tunneb: ma tahaksin siinsamas surra, ma tahaksin maailma hävitada, ma tahaksin selle kabeli maha põletada, ma tahaksin teha midagi täiesti tavalist, ma tahaksin elada pika ja õnneliku elu, ma tahaksin, et sa mu elust kaoksid, ma tahaksin su elust kaduda, ma tahaksin olla mõõtnatult, võimatu, lohutamatu isekas ...

„Ma tahaksin näha meie lapse nägu.”

MANFRED DUBOV

Õied ürgruumis

Kõik sündmused voolavad ereda jõena
pimedas maailmas.

Õied on maastik pupillide ümber,
igavesti nihkuvad, igavesti moonduvad kohad.
Kõik sündmused voolavad ereda jõena.

Sügavad pilvekoopad õhtukumas,
lombirajad kui kõrvalmaailm,
pimedus ja tähtede kuma.
Kõik sündmused voolavad ereda jõena.

Mõtted ja tunded koonduvad kehasse, mälu, muld, puud ja veri,
rõõmud ja kurbused, aeg, unistused ja heli.
Kõik sündmused voolavad ereda jõena.

Pimedas näod, tuksed, käed. Kivitänavad kaljustiku vahel.
Päevad, õhtud, ööd, hommikud ja rand. Sisemaailm uuristub välismaailma
nagu vesi kalju sisse
ja kõik sündmused voolavad ereda jõena, helges.

Avad oma olemuse, lahates mõtte ja tunde:
raev! Raskusjõul paiskad kõik laiali kui magma, voolates põled, elad.
Kulgeme, olevused, üksteise lähedal, eluteid valides:
siin on kuum rada. Siin on külm rada. Üksik rada, rahvarohke rada.
Kas tasakaal asjaolude vahel saabub tasakaalutuses, kui vastuolude vahel on
kooskõla?
Kas hingab hing kehas ja keha kehastub looduses sellise kooskõlavormina?
Kui ma peaksin olema jõgi või kui ma peaksin olema kõngas,

kas samamoodi on kõigil mingi väike kõla – suuremas kõlas?

Kulgeme, olevused, üksteise lähedal, eluteid valides:

siin on kuum rada. Siin on külm rada. Üksik rada, rahvarohke rada.

Õied ja seemned lendlevad surnute kohal,

valgustatud hommikuõhus, meie hinged peegeldavad seda liikumist.

Võta vastu rõõm ja kurbus, vestlused ja rännakud, asjatamised.

Hetked kulgevad mööda tuult laiali nagu lumetorm, putukaparv, õietolm.

Õied ja seemned lendlevad elavate kohal,

pimenduvus õhtuõhus, meie kehad taastuvad briisis.

Õied on päevad ööde vahel, õied on armastus meie vahel,

õied on mälestused meie sees. Mälu kasvab kui ronitaim.

Õied on sinu hää! ja minu naer, õied on ka pisarad.

Õied algavad kunagi juurtest, sügaval mulla sees ...

Ürgruum, muld ja taevas samal ajal, pidev ja laienev, igavene avarus,

kus elu õitseb, surm õitseb.

Ürgne ruum: pime ja külm taevas, katsutav muld ja surnu, katsutav rõõm ja

pahameel,

katsutav vastsündinu ja praegune hetk.

Kõik sündmused voolavad, eredalt. Kõrv vastu suveõhtust unist mulda,

putukakoraali upud, unistades.

Kuni meid pole olemas. Oleme kui õied selles ürgruumis,

kuni puhutakse meid minema.

Kõrv on helijärv,

öömetsas murutuul,

taimeune kõrval on mullahääl,

ajukoljus tehasehää!,

valgus üle terve keha.

Keha kui mets,

organid kui viljad,

rand kui nahk,

jõgi kui käsi.

Tähed on õied ürgruumis.

Mööda kaljuteed päikese sisse.

Ma olen su koljus

Ma olen su koljus,
vohan su rakutuumades.
Mõttealgeis, tundeis,
närvilõpmeis naha all ja keharuumides.
Tunnen sinuga samal ajal.
Kui sa valutad, ma valutan samal ajal,
kui sa haihtud, haihtun ka.
Läbi segaduse ja läbi selguse, hoides hingest kinni,
kui elad, elan ka.
Naerame koos, vaatamata pimedusele,
naerame koos, vaatamata valgusele.
Kõik pildid haihtuvad osakesteks,
mälestused õitena tühjuses, nähtavad ja nähtamatud.
Hingame koos, vaatamata pimedusele,
hingame koos, vaatamata valgusele.

Vaatamata valgusele

Lõpetamata lõpmatuseni on kõik.
Lõpetamata lõpmatuseni on vastus, miks luua.
Avastamata avastuseni on uus hingemaastik.

Mõtted, tunded, mälu,
kõik osadeks lahti.

Sisemine valgus ja pimedus
kiirguvad osakestena.

Oleme rõõmustajad tumedas,
vaatamata valgusele.

Rõõmustajad tumedas,
vaatamata pimedusele.

Kehad, kohad, teod,
kõik lahatud.

Lähemale rahule hingame end,
keset põletavaid asjaolusid.

Lõpetamata lõpmatuseni
on valguse spekter.

Lõpetamata lõpmatuseni
on taevas ja mälu.

Oled elav kiri,
pidevas muutumises.

Elav kiri,
pidevas peegelduses.

Elav kiri,
sest vahel on valgus valus.

Elav kiri,
sest moodustub ilme.

Lõpetamata lõpmatuseni
on su nägu ja su kiirte paiste.

Naerame koos,
vaatamata valgusele.

Naerame koos,
vaatamata pimedusele.

Lõpetamata lõpmatuseni
on kõik.

Peegelda elu, kõik muutub.
Elu kordab end, ka surmas.
See valgusehetk on meie.

MARGIT LÕHMUS

SISSE-SISSE, UKS ON LAHTI

Olen ise ka üllatunud, ei tea, millest see elevus ja ootus tulid. Ju ma siis olen armunud. Ootan teda, et talle naeratada ja kuidagi puutuda ta vastu. Kasvõi näpuotsaga, alguses. Musi teha nii väga vist ei tahagi. Pole nagu seda tüüpi, kes teeb ukse lahti ja siis hüppab kaela ja hakkab musitama, heae meelega paneks talle näpu silma, või kõrva, tere või teremusi asemel. Või kaks näppu ninna, seda peab kuidagi varjatult tegema, et alguses näitad umbes nagu *hey, peace man* või midagi sellist nagu suitsukatteks, onju, ja siis järsku lükkad näpud sügavale ninna ja siis naerad.

Muidugi on mul terve päev selle ootuse kõrval ka väike ärevus, et äkki ta ei tulegi. Sellest polekski midagi halba, sisendan juba varakult endale, usaldamatusest. Ei tasu loota, et keegi laseks kella, okei tegelt, et keegi kella laseb, seda ikka juhtub. Mõni elanik või mitteelanik tahab sisse saada, keegi ei kuule kella või lihtsalt keegi tahab rattaid varastada või prügikastidesse sobrama tulla, tulge aga tulge. Aga see, et keegi ka minu ukse taha jõuaks, neljandale korrusele, seda juhtub harva. Kolmas, teine ja esimene tõmbavad rajalt maha. *What can I do?* Isegi ei tahaks siia jõuda.

Nii, kõigepealt lasen kella, lasen end välisuksest sisse, koputan esimese korruse uksele – keegi ei vasta, koputan teise korruse uksele – keegi ei vasta, koputan kolmanda korruse uksele – keegi ei vasta. Koputan neljanda korruse uksele – uks avaneb, lasen end sisse. Iseenda ainus külaline, kohtlen sind armuga ja kirjutan Su suure tähega, ei, panen läbivalt suurte tähtedega.

JAA, ära tule, kui sa ei taha. Suur koristustöö on tehtud, sa juba nagu olidki siin ja aitasid koristada. Jõulutuledki võtsin kapiotsast alla, pühkisin tolmu puhtaks ja panin põlema. Koristasin ikka korralikult. Esimest korda pärast seda, kui läksid. See oli juba kui palju aega tagasi, mitu kuud äkki, palju kuid tagasi. Aga ikka kuulen selgelt su kohvriatheid mööda koridori minemas, just nagu see oleks olnud eile, äkki su kohver jäigi mu koridori edasi-tagasi liikuma?

Ma isegi pesin põrandat, üle mitme kuu imesin vaibalt tolmu, tervest korterist imesin tolmu ära, seda oli juba nii palju, et tekitas nohu. Oma töölaua koristasin ära, see oli täis igast paska, lihtsalt põhimõtteliselt, miks on prügikast, aga mitte prügilaud, ma tahtsin prügilauda, viskasin teadlikult prügi laua peale, tahtsin!

Voodi kõrval põrandal olid taldrikute ja tasside virnad, mida kattis juba hallituse ilu, siin-seal korteris vedeles kahvleid, nuge ja lusikaid, kuskil ka üks vispel. Ma ei korjanud neid üles, ei tahtnud, tahtsin astuda kahvlite peale, komistada ja takerduda, et jalad oleks katki, et põlvedel oleks sinikad ja muud väiksed löikehaavad.

Ja vannituba, see läigib puhtusest, lõhnab värske õhu ja roosipeenra järele; ok, roosipeenar on väike liialdus. Enam pole siin sitahaisu, mu neljanda korruse vannituba haies nagu kuivkäimla või tegelt isegi midagi hullemat – see haies nagu märg käimla. See oli vahetult pärast seda, kui olid lahkunud, kui seisin vetsus, poti kõrval, vaatasin oma hulpivaid junne, mis justkui ei tahtnud uppuda ... otsustasin: MINA ENAM VETT PEALE EI TÕMBA!

Oi see oli ammu, vannituppa oli raske minna, käisin enamasti õues kuskil põõsas hädal, öösiti pissisin kraanikaussi või lihtsalt kaussi ja viskasin sisu aknast välja. Siinkohal pean tõdema, et enda sita sisse on raske surra, vb isegi võimatu, arvan, et see oligi mu plaan. Aga on tõhusamaid viise, sitt surmab aeglaselt ja vaevaliselt, kui üldse. Türa, ma olin pettunud.

Ja siis sa helistasid, ma ehmun, ei lasknud üldse kutsudagi, vastasin kohe.

m: halloo

s: tsau

m: halloo

s: kuuled vä?

m: hallooo

s: nalja teed või?

m: ei, maitee nalja

Ütlesid, et oled linnas, küsisid, kas võid minu juurde ööbima tulla.

Tõenäoliselt vastasin jaatavalt, ei mäleta, hakkasin ruttu koristama.

Ja nüüd ja nüüd on kõik puhas, puhtad linad, puhas pesu, kõik-kõik on puhas, mu kõrgetelt lagedelt ei ripu alla ühtegi ämblikuvõrku. Kuigi on üks asi, millest ma loobuda ei suutnud, need on su kasutatud kondoomid, mida kogusin; kui mul oli neid viis, siis näitasin sulle, sa ütlesid *yuk!* ja vist ei käinud mul umbes kolm nädalat külas ega vastanud kõnedele. Siis ma enam ei teinud sellest numbrit, aga me jõudsime numbrini 225, nii mitu korda lasid oma valge vedeliku kondoomi sisse. Olid mingis kilekotis pikka aega, kuhu siis lisasin neid juurde. Ei suutnud neid ära visata, sest tegelt see nagu polegi sinu asi, vaid see on minu asi, sellepärast need ka mind ei häirinud. Issand, mõtle, kui palju, ma ei kujuta ette, kui mitu miljonit sinu surnud spermatosoidi, kui mitu spermatosoidilaipa on minu käes. Sorteerisin need ilusti ära, mahutasin kolme umbes kolmeliitrisesse klaaspurki, kaaned peal, osa oli paremini säilinud, osa oli hallitanud veits, võtnud erisuguseid vorme, aga ikkagi väga ilusad, sul võivad väga ilusad lapsed kunagi tulla! Igasse purki asetasin väikse LEDi, eri värvi valgust saab ka panna. Olen väga rahul sellega. Ilus sisekujunduselement. See on see mu kunstianne.

Kõik on puhas ja ilus ja korras. Ja mina olen puhas, nii puhas, õhk on värske, õhk on, ja ma hingam ... ja ma ootan ... ootan ... vaikuses ... ootan ... ootan ja ma kuulen uksekella, see heliseb ... heliseb ... heliseb ... ma hingam vaikselt, aga nii sügavalt, nagu ma pole kunagi end hingamas tundnud. Kell vaikib. Ma neelatan, ma naeratan.

Nii naljakas on. Ja ma ootan edasi ... ootan ... ootan ... ootan, kuulen sind treppidest üles tulemas, hullu kolinaga, nagu kuuleks su hingeldamist, sul on suur seljakott seljas ja suur kohver käeotsas, nagu ikka oli, kui sa tulid ja läksid.

Uhhh, ma hingam sügavalt sisse, kõik tuled põlevad, liiga hilja on, et neid kustutada, sa oled ukse taga, sa koputad, koputad, koputad. Helistad, saadad sõnumeid.

Kirjutad: hallooo

Ma mõtlen: hallooo

Ja ei lase sind sisse.

AUTORIST: MARGIT LÕHMUS (35)

Selles numbris esined loominguga viimast korda, sest Värskel Rõhul on vanusepiirang. Kasutades klassikalist spordireporteri vormelit: mis tunne on? Kahju natuke. Hakkab pihta see ealine diskrimineerimine. Uksed sulguvad, uks *by* uks. Seistes varajase keskea lävepakul, tulen väljast, suundun tuppa. Südame sammud tahaks minna läbi

Värske Rõhu Tähekesse poole, toas istuvad tugitoolides aga Vikerkaar ja Looming (ehk?), mahe valgus, kaminas praksuvad puud ja mul JUBA siin varajases keskeas valutab puus.

Täna voodis, kui und ei tulnud, mõtlesin, et olen lapsnaine, vananev ja kergesse vallu suikunud puusaga. Kuula laulu „Mina ei taha veel magama jääda”¹, laula seda sõnadega: mina ei taha veel vanaks jääda ...

Tähekesega seoses meenus: istusin kunagi ammu köögis ümmarguse, vaksuga kaetud laua taga (selline suur tumepruun kõrge laud), nõudis veidi vaeva, et tooliäärele istuma saada, lõug ja küünarnukid ulatusid vaevu lauale. Laual mu käte all lebas Täheke, olin ahastuses ja ängis – minu joonistus ei ilmunudki Tähekeses.

Selle unelaulu tõttu oli igal õhtul äng ja ahastus. Maailma lõpp.

Nüüdseks on sellest saanud magus mälestus, naksuv nagu vakstu.

Ja täna istun siin, küürutan arvuti taga hommikul kell 5, jei, ise 35, magama minema ei pea. Ja maailm ei lõpegi ära tra.

Kõike paremat soovides

COVID-19 negatiivne inimene

1 Velda Otsus, „Mina ei taha veel magama jääda” (Vt <https://www.youtube.com/watch?v=VL7MRMMbmug>.)

head ööd

need ööd on möödunud
kus iga täht taevas, iga sekund minutis su poole teel
kus iga täht lauses armastusega saadetud
see oli üks hooajauniversum
yks suhkrutykk teisel pool metsatukka
liiga kaugel, et ta enda hõlma alla unistada
liiga lähedal, et ta teise metsa taha kaotada
tähed on sassis, neid jääb vähemaks
ööpimedus on täis hirme ja voolavaid tunde
universumivahetus ...
seinad on kuuldel
metsad põlevad
ööd surevad

ja ainuõige rahuhetk
koidab täisvalgusega tumppimeda öö keskel
kosmos saab värvi tagasi
sekundid poevad tagasi mu taskusse
uuri turvalise klaasi taha
mina poen linade vahele
ja seinad tagasi tapeedi taha

*

võtsin oma universumid kokku ja moodustasin linnutee
tähtsaima yhenduse galaktikas
ma ei tea, kas
mul *déjà-vu déjà-vu*'st
või olengi siin liiga palju kordi olnud
alustamas sama päikeselendu
mis iga kord ainult
kuule välja jõudnud

minevik on kindel kysimärk
olevik vaid võbisev keeristarretis
tulevik musttume tyhjus

ma lasen kosmoselaeval
end viia

kuhu ta mind ise
viia tahab

24 roosat kuud

uhtusid minema
viisid kopaga liiva mu jalge alt
seisan rannal
ja seisan veel kindlalt

ykski vesi mind siia ei toonud
ykski täht kohale ei juhatanud

põhjanaelast kassiopeiani
ainult tsirkus, näitemäng
kõik kajakad lendasid vales suunas
mina ise olen uppunud
iseuppunud
aina päikest kummardanud
kuigi rannale pääses kuuga

ujunud nyyd siia
tumesinisel õhtul
kui kõik päikesed laskuvad
ja horisondi tagant tõuseb
kakskymmend neli
roosat kuud

algab mu pime hibernatsioon

tilk

tahaksin puhata
aga ma ei soovi magada linadel
mis on sinu ihuga kokku puutunud

õues paistab sulavalge kuu
peegeldab nurgatagust päikest
taevas on tähti täis
aga minu laest
nõukaaegsest betoonipragudega krohvlaest
tilgub üksainus tilgake

enda tilkumist ...

ja tilkumist ...

minu laubale
sentimeeter mööda symmeetriateljest

su korterist
mu pea kohal
mu pea kohal ...
see alandab mind

et su veeavariidest
ja su uppumistest

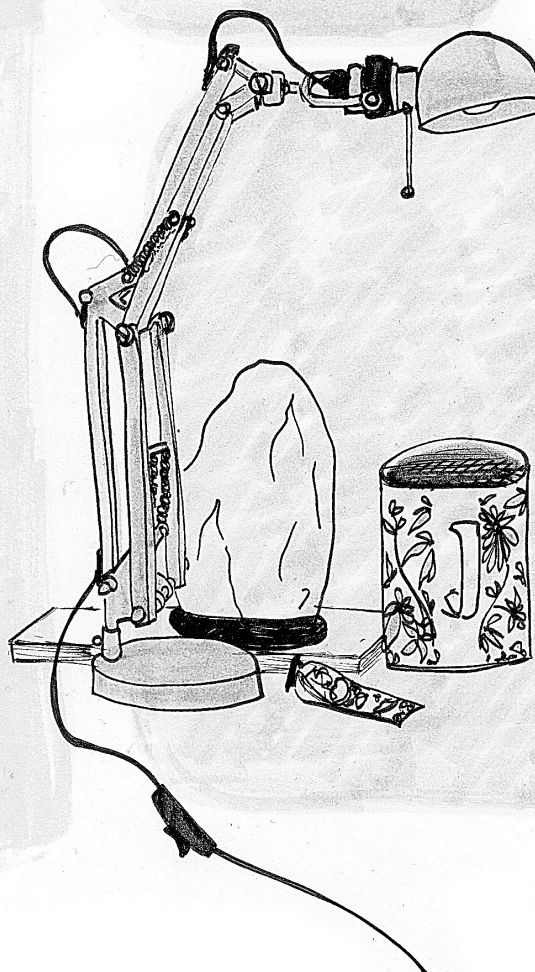
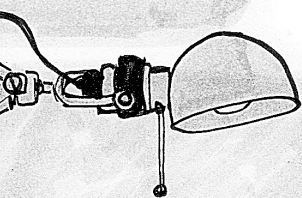
jõuab minuni alati ainult

yks

kuradi

tilk

HELLE LY
TOMBERG

PÄEVIK

0502

haigused panevad aju ikka veidralt tööle: tekivad haiglaselt intensiivsed mõttekäigud, mis on korraga igal pool ja mitte kuskil. mitte miski ei paku rahuldust, kõike on liiga vähe ja liiga palju. higi seljal, pearinglus, nohu, tööintervjuud. peab tunnistama, et ma ei võta seda kõike just kõige kergemini.

huvitav, miks mõned inimesed saavad omavahel läbi ja teised mitte. ja miks on suhted sellised, nagu nad on. sain täna kuidagi aru, et mõni inimene jääb alati veidi kättesaamatuks, ükskõik kui palju ka tahaks temaga läbi saada. justkui pusletükid, mille toon on sarnane, ja kuju, äkki puutuvad ka ühiste tükkidega kokku, ent päris ühendust ei saabu kunagi. aga vast polegi vaja.

0802

lugesin täna raamatut ja samal ajal krabistasin järjehoidjaga. ronjale (mu koer) vist krõbin ei meeldinud, ta jälgis mind kaugemalt ja tõi kuuldavale mingi häälsuse, mis oli kõhatamise ja haugatuse vahepealne. vaatasin ta poole, meie pilgud kohtusid. jätkasin lugemist. muidugi krabistasin jälle järjehoidjaga, sest ma ei suuda sõrmi vahepeal paigal hoida. ronja kõhatas kõvemini. vaatasime teineteisele otsa. lõpetasin, vabandasin. lugesin vaikus edasi.

läbinägelikkus on ikka halb asi, sest siis, kui vaatad inimesest läbi, ei märka enam inimest ennast.

0902

täna oli meie näituse lõpetamise puhul higitelgi rituaal. iroonilisel kombel oli see kõige külmem saunakogemus, mis mul on olnud, aga vahel ongi vaja sellist külma šokki, mis vindumisest üles raputaks ja tunnelnägemist vähendaks. oleks võinud juba varem aru saada iseenda vaikselt ligihiilivast nõmedusest, aga mis siis ikka.

ja mulle valmistas siirast rõõmu, et nägin täna üht meest, kes võttis kotist kaustiku vahelt ilusasti kokku lapitud mütsi ja pani selle endale pähe, nagu see oleks maailma kõige normaalsem asi. pärast pani ta selle muidugi tagasi kaustikusse ja kotti, sest õues kandmiseks oli tal teine müts. hea meelega oleks ka ise kunagi endaga nii rahul ja õnnelik.

1402

käisin täna tööintervjuul, mille lõpus mind kallistati. valentinipäev paneb inimesi ikka kummaliselt käituma.

ühtlasi üritan taashuvitada sürrealismist ja alateadvusest.

sürrealism kui mõtte reaalne toimimine, mõtete keerdkäigud. materiaalsete tingimuste muutmine pole piisav, vajalikud on ka psühholoogilised muutused. kommunism ja sürrealism. freud ja breton ei sallinud teineteist.

1502

peab ikka alati ette vaatama, mida soovid, sest soovidel on komme täide minna. ja kui need täituvad, ei ole see rõõm kunagi võrdne sellega, mis võib saabuda headest asjadest, mida ei osanudki soovida. peab rohkem elu usaldama.

1902

tänane tähelepanek: kõik inimesed naeravad nagu kajakad või hülged. või sead.

nagu elegant portselanipoes.

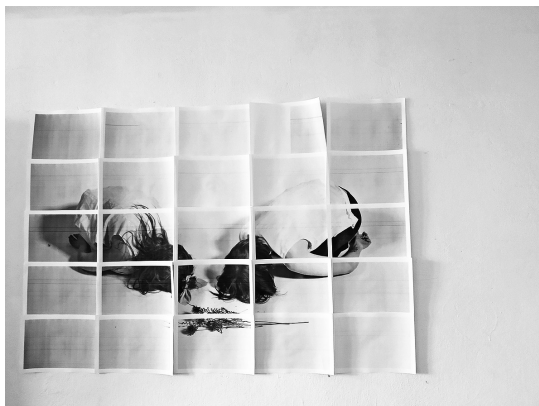
ega see tegelikult polegi kõige hullem variant. vähemalt tead, mida saad, ja ise oled loll, et üritasid lepitada kaht asja, mis kuidagi ei sobi. pühid lihtsalt vaikselt killud kokku, ohkad ega kutsu enam eleganti oma portselanipoodi. palju hullem variant on kohtuda selliste libedate tüüpidega, kes jätavad mulje, et nad teavad väga hästi, mida nad portselanipoes teevad. et nad pole üldse elevandi moodi. algul märkad küll mingit kahtlast puru kuuerevääril, aga kehitad õlgu, kuulad ammuli sui pikki lugusid portselani kuulsusrikkast ajaloost ja vaatad, kuidas nad õrnalt ja imetlevalt su portselankujukesi ning parimat serviisi silmitsevad ja paitavad. mõne aja pärast hakkavad aga juhtuma veidrused. mõned asjad kaovad jäljetult, teiste sisse tekivad kummalised praod. mõnel portselannukul oleks nagu suisa jalg küljest. ja keegi ei tea midagi. sääraseid asju juhtub muidugi üha tihemini ja tihemini ja lõpuks, olles jäänud poodi oma viimase taldrikuga, jõuab mingi reaalsus kohale ja suudad seda libedat tüüpi veidi pingsamalt silmitseda. esialgne pimestus on vist möödunud, roosad prillid eest ja juba mõistatadki, miks ta alati poodi mütsi ja näomaskiga tuleb. kahtlused suurenevad, juba peidadki end üksipäev poodi riuli taha ja vaatad salamisi, mida su sõber seal teeb.

ahhetus, kurat, võttiski maski peast ja seal taga oligi faking lont. ja mütsi alt piiluvadki need suured loperdavad kõrvad ja juba ta suundubki selle viimase taldriku poole. eiiiiiii. mine perse, kao ära, elegant! võtad kuuest kinni ja viskad välja. vähemalt üks taldrik sai päästetud.

mõni päev on nagu reaalsusesse lülitumise päev. õiged juhtmed on vahelduseks ühendatud ja pommid kahjutud. kohustused jõuavad järele ja saad endast üle.

2502

endale otsavaatamine on vahepeal nii valus, endale on ikka kõige lihtsam haiget teha. pikka aega. märkamatuult. aga üks

hetk paistab millelegi sisemuses päike peale ja haavad tulevad nähtavale, lõpuks ikka.

nägin täna unes maailma kõige lähedamat vetsu. poti asemel oli asi, mis meenutas tuhala nõiakaevu, piiritus ruumis oli lihtsalt suur astmetega mägi, kust voolas alla vett ja mäe tipus oli purskkaev. kahjuks ei saanud teada, kuidas seda kasutama oleks pidanud.

hiljem järele mõeldes: nii oligi ilmselt kõige parem.

2802

pildistasime koolis nii kaua, et turva-meis sai meie peale pahaseks.

öösel, kui kohvrit mööda linna koolist koju kolistasin, tulid järjest mälupiltidena meelde kõik korrad, kui olen tohutu väsimusega sedasama kohvrit ühest kohast teise vedanud. reisid, kolimised, täikad; ka kõik hetked, kus olen sundinud end tegema asju, mis järele mõeldes pole mulle isegi meeldinud. inimesed võivad ikka väga rumalad olla ja teha nii palju nõmedaid asju. see kohver on ikka omajagu elu näinud. rattad krigisesid munakividel ja killustikul korralikult. enam nagu polegi teisi väga alles.

2902

on olnud veebruari kohta ootamatult pikk ja emotsioonirohke kuu. isegi ei tea, kust kõik need emotsioonid tulid või miks täpselt neid vaja on olnud, aga siin ma nüüd lõpuks olen. nüüd on mul töö. kinos. nagu vanaemal kunagi. esimeses klassis meeldis mulle pärast kooli ikka vanaema juures kinomajas tööl käia. projektsiooniruumis istudes vaadata india filme, millest ma absoluutselt aru ei saanud, aga mille värvid olid nii paeluvalt kirevad.

tagaruum ja sealsed asjad: eriti veel see veider sõrmeniisutussvamm, mille otstarvet ma kunagi ei mõistnud. siamaani tegelikult.

0103

esimene märts. esimene tööpäev kinos. üksi. panin muidugi seansi ajal baaris tuled põlema. no kuidas siis muidu. kinos oli täna mees, kes käis „endless summerit” vaatamas ka siis, kui see esimest korda kinos oli. uskumatu. või nagu, ma ei tea. uskumatud on paljud asjad. uskumatu on näiteks hirm. uskumatu on, kuidas see võib täiesti halvata ja nakata hullemini kui koroonaviirus. veider on tajuda hirmu, sest sellega ei oska ikka üldse midagi peale hakata. võim, mida tegelikult üldse ei taha.

0303

mis on õigupoolest sõprus? kas saab olla hea sõber, kui endaga sõber ei ole? kui palju peab endaga tegelema? kas on üldse head ja halvad sõbrad, nad on pigem neutraalsed kaaslased eluteel. miks omada sõpru, kui nad kõike aksepteerivad ja võivad mõne koha pealt hoopis tagasi hoida?

0503

see kogus väsimust on täiesti ulmeline – siin ma siis olen, 28aastane noor inimene, kes ei oska ennast ikka veel välja puhata.

1303

öö. tund aega tagasi kuulutati riigis välja eriolutukord.

eile hommikul ärkasin metsikute sireenide peale, nii palju kiirabiautosid on ikka siin kesklinnas. vaatasin korra facebooki ja nägin

uudist, et tom hanksil on koroona ja trump on usa riigipiiri schengeni alale sulgenud. uskumatu.

alles üleeile oli näituseavamine. sõprusest. õhus oligi mingi ärevus, et ei tea, millal jälle näeb. ja nüüd siis nii.

kurk valutab, tahaksin ainult palmi all kuldsel liival sinise mere ääres lebada. alati ikka seda, mida ei saa.

päeval sõitsin korra lasnamäele, et näha õiget suure poe pandeemiahullust. letid olidki tühjad, makaronid ja vetsupaber läinud. uudised ei valetanudki. näen silmanurgast kaameraid, kuid pagen vaateväljast. teen ka ise sisseoste, et vajaduse korral paar nädalat üle elada. purgisupid, pastakastmed, makaronid jne.

1403

käisin sõprade pool öösel pandemicut mängimas. haigus võitis. veider oli pärast eriolukorra väljakuulutamist kohtuda, eks selline värelus oli ikka sees, aga olin tänulik. aitas kuidagi terve mõistuse juurde tagasi tulla. inimestel on ikka vaja teisi, et vähem sõge olla.

käisin ka vanematel külas. muuseas, mu vanemate koer on saanud suguküpsaks, ronis kogu aeg ronjale peale ja kargas teda. peast ja seljast ja. ronja oli ka segaduses, miks sõber niimoodi käitub. mingi hetk väsis ronja ära ja heitis pikali, aga väike oli väsimatu, lasi samamoodi edasi. hea on ikka mitte olla koer.

koroonapäevikud täies hoos.

milline elu siis praegu on?

täna ei nutnudki hommikul, et maailm sellises kohas on, näiteks. kastsin hoopis hommikul kõik taimed ära, ka reisil oleva korterikaaslase omad, lõpuks. ei tea tegelikult, millal ta üldse koju saab, piire pannakse järjest kinni. nägingi täna uudistes, et mingid eestlased on praegu poola piiril kinni, ohjah. imelik kohe, et olen viimastel päevadel nii palju uudiseid vaadanud, aga nagu midagi konkreetset maailmas toimuvast tegelikult ei tea. infokogused on üüratud, aga ajus on ikka selline ebatäpne mülgas.

olen olnud mitu nädalat kergelt nohune ja köhinud, terve meie korter on, igaks juhuks lihtsalt katan väljas aevastades suu salliga, puhastan kodus käsi ja üritan tervemaks saada. söön rohkem vitamiine kui varem. kodus on nii palju toitu, sest eks ka mul tärkas sellel veidral 13 ja reedel mingi suurem ja ürgsem alalhoiuinstinkt ja varusin hoogsalt (ei, ma ei hakka siinkohal end õigustama, et mul oligi vaja praegu tatart ja makarone ja seda ja toda ja kolmandat osta, ma niikuinii läksin poodi jne, eieiei ma ikka üsna teadlikult täitsin kapi nii, et pikemat aega ei peaks poodi minema, varu on hea niikuinii). kahjuks või õnneks pole ma juba pikka aega väga jõukas olnud, nii et vähesega elamine tuleb tegelikult päris hästi välja. kuigi eks ikka teeb veidi meele mõruks, et kinni on nii töökoht, näitus kui ka kool. eile tuligi teade, et üks õppejõud on koroonas. oeh. ausalt öeldes on tekkinud kerge pohmell kogu sellest eelmise nädala lõpu ärevusest. ei jaksa enam pingekehvumisega kaasa õõtsuda, tahaks lihtsalt selle nihkega kuidagi vaikselt harjuda.

otsustasin uudiste vaatamise taandada ühele korrale päevas.

kui eelmisel nädalal oli suurimateks probleemideks, et kas kleepsud saavad näituse alguseks valmis, kas plakadid üles, kas näitus ise (millele lisandusid siis küsimused, kas sõprusel või kunstil on üldse mõte jms eksistentsialistlik problemaatika) + kuidas ühildada tööd ja selle näituse ettevalmistust, siis

täna ma olen peajasjalikult maganud. otsisin, kas ehk mõni pood tahab mu tublisid abikäsi. seni pole mind veel tahetud, aga eks näis, äkki tulevik on armulisem. tahtsin ka verd andma minna, aga sain aru, et sellel piskul nohul on tegelikult pisike potentsiaal teistele ohtlik olla, ja pigem magasin.

pühapäeval oli õues nii palju inimesi. päike paistis ja kõik naeratasid. nagu kaader mingist halvast õudukast, kus kohekohe hakkab midagi väga halvasti minema. hea meel, et metsa ei läinud, sest vaatasin öhtul postimehest pilte, kuidas rabaradadel tekkisid lausa ummikud. eestlased võivad vahel ikka päris tobedad olla.

1803

eile tuli korterikaaslane ja tõi rootsist kaasa karantiini. no juhhei. ausalt öeldes oleks midagi muud tahtnud. mitte et keegi seda karantiini praegu kontrolliks. ja kui sotsiaalmeedia postitusi jälgida, tundub, et proovide võtmisega on siin riigis ka praegu natuke keeruline seis.

egin täna netitrenne kaasa, mis, tuleb välja, on karantiini ajal uskumatult tore meelelahutus, samamoodi hakkasin võtma yale'i moraalifilosoofia kursust. mõte, mille siis esimestest loengutest kaasa võtsin, on, et inimese ja koera suhe ei põhine empaatial. üldse tundub, et sõpruse taga on tõesti vist mingi muu liim kui kaastunne.

tööd ei paista endiselt kuskilt. ronja sai endale jalutaja, lugesin, et ka itaalias viiakse teiste koeri jalutama, sest see on üks väheseid aktsepteeritavaid viise õues viibida.

piire pannakse iga päevaga üha enam kinni. selliseks määramatuks mustaks auguks on tulevik nüüd tõmbunud.

magasin täna päeval juba vähem, käisin õues ka ainult korra. öhtul oli väike palavik. pea valutab juba mitmendat päeva, jumal seda teab, millest.

tuju vajus kuidagi ära.

ei taha olla paranoiline, aga ega väga ei oska ka mitte olla.

unenäod on samas juba pikalt püsinud toredalt värvilised. täna näiteks jalutasin mahajäetud londonis ja löikasin koos ron weasleyga neid kaableid läbi, mis inimestele ühiskonnakriitilisi filme edastasid. vist jäime kellelegi vahele, sest pidin pärast seda pagema, karglesin uskumatu kergusega üle ja läbi valgetest äärelinna aedadest. see oli nii ilus ja realistlik, korraks takerdusin paari liipa külge, aga sain kõigist lõpuks üle.

2103

süvenesin täna pikalt ursula le guini raamatusse „the ones who walk away from omelas”.

kas on üldse süsteemi, milles poleks kannatajaid? alati on need, kes halva süsteemi juurest ära lähevad. aga neid on alati vähe. ja nad ei muuda toimivat süsteemi. tahaks mõelda, et idealist minus pole surnud; tahaks mõelda, et ma oleks keegi, kes omelast ära jalutab, aga ma ei tea enam.

samas kulutasin päris mitu öötundi lõhnade arvustuste lugemisele. karantiinipäevade väärtuslikkus sõidab ikka seinast seina.

2203

kui see koroonakarantiin juba kestab, tasub ka oma hinge eest hoolt kanda. lugesin täna läbi brené browni „the gifts of imperfectioni” ja sain aru, kuidas nii palju ebameeldivat inimeste elus põhineb alateadlikult süül ja häbil, kuidas erisugustele inimestele on julgus ja haavatavus totaalselt erinevad ja et perfektsionism pole tegelikult hea. hea on, sest kadus tunne olla miski, mis ma pole. olek on vabam. üritan edaspidi kaastundlikkust õppida, nii enda kui ka teiste vastu.

2403

personaalsus ja fiktiivsus. kas kõik inimesed on fiktiivsed? kui palju on iga inimese persoonist personaalne ja kui palju fiktiivne või loodud? ma sain kuidagi aru, et ennast luues võtan väga palju väljastpoolt, mingitest tekstidest näiteks, tuletades neist midagi üldinimlikku ja pidades seda kohe ka enda osaks. aga ega tekstid ei tea kõike, olen kindel, et vahel tõlgendan asju valesti.

lisaks avastas in täna, et pimedatele tehakse samuti pornofilme ja et need on ootamatult enesekriitilised.

2503

haiguslikud päevad need viimased.

2603

*i want to see what others see when they close their eyes.*¹ – pipilotti rist

2803

öö algus. päevad on juba üksteisega kokku sulanud. natuke hakkab tekkima häbi nende päevade pärast, kui midagi kasulikku ette ei võta. kuulasin täna pikalt, kuidas allkorruse naabrid tülitsevad, need tülid kahjuks lähevad aina valjemaks, mida kauem karantiin kestab. kahju on. lihtsalt kahju kõige selle pärast. et kogu see olukord nii lootusetult lõputu tundub. ja ma tean, kuidas jõuetus paneb inimesi halba tegema, ning seda on praegu palju.

viimastel päevadel olen olnud tsipa kurb, sest mingisugune reaalsus hakkab kohale jõudma. tulevik tundub iga päevaga üha kummalisem ja

¹ Tahan näha, mida teised näevad, kui nad silmad sulevad (ingl).

hirmutavam. ei kujuta ette, mis pärast eriolukorda saab, kui kaua see üldse kesta võib? müstiline. peab tunnistama, et veetsin täna liiga palju aega vandenõuteooriaid lugedes. aga midagi kõnetavat õnneks ei leidnud. jumal tänatud.

eile tundsin end ka veidi üksi kuidagi, mõtlesin veinijoomise peale, aga tänaval purjus inimesi nähes kadus seegi tuju ära. ühtlasi on praeguse eriolukorra ajal hüppeliselt kasvanud alkoholipudelitega inimeste arv tänaval.

britney spears, fran drescher ja teen vogue on viimasel ajal jaganud maailmaga oma sotsialistlikke veendumusi ning kapitalismikriitikat ja nii põnev on sellist asjade käiku jälgida. eriti kui igal pool kasvab samal ajal töötus. töökaotus mõjub enim niigi neile, kel on juba raske. maailm on praegu väga põnev, aga õudne ka.

täna lõpetasin moraalifilosoofia tudeerimisega ja alustasin programmeerimise õppimisega. kui aju töös ei hoia, siis võib hulluks minna, on tunne. niikuinii on niisama kaotatavad tunnid praegu üüratud. ma saan aru puhkamise vajadusest, aga kohati viskan endal ise ka üle.

mul pole mitte ühelgi päeval selle karantiini jooksul olnud loovat tuju, olen mingis unenäolises puhkefaasis. ei teagi nüüd, kui hea või halb see pärast on, aga tundub, et mu vaimsus pole veel nihkunud õigele tasandile, millelt tahaks nähtut-kogetut kokku võtta.

3003

päevad pole kohe kindlasti praegusel ajal vennad. kui korterikaaslane täna küsis, mis elus põnevat kah, vastasin: absoluutselt mitte midagi. suurimad sündmused tänase päeva jooksul olidki spämmivate telefoninumbrate

blokkimine ja koroonadoki vaatamine (viimane muidugi mitte mingit uut infot ei andnud, sest oma suures ärevuses, tundub, olen iga viimsegi info-killukese selle haiguse kohta juba alla neelanud ja püsimällu talletanud).

nüüd on vaikselt tekkinud juba selle uue olukorraga harjumine, trenn on saanud igapäevaseks lahutamatuks osaks, ja hea söök, nt õppisin ära glasuuritud julienne'i porgandite tegemise. kindlasti pole see just maailma kõige

tervislikum toit, aga sobib ideaalselt hommikuse kartulipüree kõrvale. miks siis mitte juba tsipa nautida seda aega, mis praegu kogemata tekkinud on.

ma ei saa ikka mitte midagi parata, et maailm on selline, nagu ta on. tänavad on lõpuks vaiksemaks jäänud, uudised rahulikumaks, ent tõsisemaks. ega muud väga teha ei saagi, kui olla nii palju hetkes kohal kui võimalik.

3103

lugesin eile umbes sajanditagust meenutust, kuidas hemingway karantiiniaja oma naise, armukese ja haige lapsega koos veetis. kõike tehti kolmekesi ja õhtuti klaariti arveid alkoholi abil. mõnenädalast koosveedetud aega jäigi meenutama aiatarale kinnitatud pudelirivi. olen väga tänulik, et selle karantiiniaja ilma kaaslaseta veedan.

püüan mitte tõmmata paralleele tolleaegse kadunud põlvkonna ja praeguste noorte vahel, et mingitki optimismi tuleviku suhtes säilitada. tulevik tundub iga päevaga aina hägusem, maailm on suletud. ja muidugi on sellega kaasnenud vastupandamatu kihk kuskile reisida. kuidagi raske on leppida pealesunnitud olukorraga, isegi kui see otseselt midagi halba ei tee.

vastupidi, koos kerge tõveunega on terve see aeg olnud justkui üks pikk pealesunnitud puhkus ja teraapia. introspektiivse teekonnana olen eneseanalüüsis sipeldes läbi võtnud mitme aasta jagu suhteid ja käitumismustreid, teinud korralikult trenni ja toitunud tervislikult. olen saanud kuidagi väga

eneseteadlikuks kõigist privileegidest ja kitsaskohtadest. tean vist vaikselt kõike, mis mul viga on ja miks. mingi ärevus on ka enam-vähem läinud. võib-olla tulengi sellest katsumusest välja veidi parema inimesena. olen tähele pannud, et viimasel ajal on tähelepanu teravnenud, lai maailm hoopis nüansirikkamaks muutunud ning vahelduseks on aega ja tahtmist päriselt asjadesse ja inimestesse süveneda. tundub, et uuele ajale saab vastu minna värskema inimesena, ja nii ehk ongi hea.

ainult et kõhisin täna hommikul, see võiks juba ära minna.

MONA KAPPER

*

maalin su kehale sinikaid
võltsist valust
varastatud vaevast
kasutatud kurbusest
joonistan sügavaid haavu
võõrast verest
piinatud paikadest
voolin su katkiseid luid
lagunenud laipadest
kukkunute koljudest
tikin su kätele hambajälgi
haukuvate koerte hambust
lõksuvatest lõugadest
kägistan su hinge
pitsist poomisnööri

*

lõpetamata tööd
ripuvad õhus
ema laob riideid
taevani virnadesse
on pühapäev
taas lõhnab kõik pesupulbri järele
pohmell eelmisest nädalast
teeb ikka veel tuimaks
õhtul pole enam parkimiskohti
ja kajakas lausub akna taga
et homme
pole vaba päev

*

ma ei ole jumal
aga vahel soovin
et sina oleksid

igavikust
igavikku
õitsevad lilled kätel

taeva poole sirutades
täituvad unustatud soovid
pilvede vahel

avatud silmadega
käia ei suuda
veel

*

sametmustikased huuled
sosistavad salasõnu
kui läbi klaaside vaatad
tänavatulesid

maasikase muigega
on meie vahele jäänud nädalad
kutsu mind
kardinate vahele

ja siis kõik
ei ole ainult hall udu
vaid sinu sõnad
selles vannivees

KUI KIRJUTADES EI NÄRI PIINAV KAHTLUS, PEAB MIDAGI VIGA OLEMA

INTERVJU
PAUL RAUAGA

Laura Porovart

Kohtume Paul Rauaga tema kodu seinasuuruse raamaturiiuli ees, eriolukorra tõttu olime leppinud aegsasti kokku videovestluse. Paul tegi viite Foucault'le, kes ütles oma intervjuuerijale, et too võib küsida kõike, aga peaks vältima küsimusi viimati ilmunud raamatu kohta, sest Foucault lõpetavat raamatu kirjutamise siis, kui tal endal teosest villand saab, inimesed aga hakkavad alles siis sellest tõeliselt huvituma. Siiski jõudsime kuldse keskteeni ja vestlesime muu hulgas ka Pauli esikromaanist „Kellata torn” (Tänapäev, 2019).

Alustagem ehk praegu kõige kõnekamast: kuidas on eriolukord sinu harjumuspärast elu mõjutanud?

Ma käin poes väga harva ja ostan korraga palju toitu, kuigi poed vist ütlevad, et seda ei tohiks teha. Ja käin ka jalutamas. Seda kellaegadel, kui väljas on võimalikult vähe inimesi, ehk siis hästi hilja või hästi vara. Üldiselt olen harjunud asju kodust tegema. Nii et minu jaoks ei ole praegune olukord väga teistsugune. Pigem olen isegi rõõmus, et ei pea ülikoolis käima. Seda, mis on vaja kirjalikult esitada, teen tavaliselt niigi kodus ja füüsiliselt kohal olla tundubki vahel kuidagi üleliigne.

Oled sa pigem introvert või ekstravert? Kas kirjutav inimene saabki üldse väga väljapoole elada?

No vast saab, aga siis on ta ka väga edukas kirjanik. Sellisel juhul ei pea ta õieti hästi kirjutamagi, vaid läheb kuskile kohale ja üksnes esineb niivõrd suurepäraselt ... Mina olen see-eest pigem introvertne, ent olen suutnud end harjutada ka ekstravertiks, kui vaja. Mul pole teiste inimestega suheldes ületamatuid raskusi, nii kaugele see introvertsus õnneks ei lähe.

Luuletaja Priidu Beier ütles kunagi, et ta olnuks kirjanikuna märksa edukam, kui ta viitsinuks kirjandusrahvaga joomas käia.

Nojah, minu jaoks on olnud läbivalt oluline, et igasugune kiitus või kriitika mu loomingu kohta oleks siiras, puudutaks üksnes kirjutatut, mitte mind kui isikut. Kui sellisele hoiakule äärmuslikult läheneda, siis peaks võib-olla väga ebameeldivaks inimeseks hakkama. Kirjutama kohutavalt

geniaalseid raamatuid, aga olema tohutult nõme inimene – siis võiks kindel olla, et kiidetakse kindlasti ikka asja eest.

Su raamatu kohta pole eriti palju veel sõna võetud, ent korduvalt on esile toodud sinu noorust. Kui noor sa õigupoolest „Kellata torni” kirjutades olid?

Tähendab, võistlus, kus ta auhinna sai, oli aastal 2019. Ma kirjutasin teda – istusin päriselt laua taha ja kirjutasin – väga intensiivselt 2018. aastal. Kirjutades olin siis 18–19aastane. Ent näiteks esimese peatükiga maadlesin ka õige tükk aega.

Nii et esimene peatükk on esimene ka kronoloogiliselt?

Jah, seda küll. Aga seda kirjutasin väga mitu korda ümber, ma polnud pikka aega rahul. See oli äkki 2018. aasta suvel, ülejäänud raamatu kirjutasin 2018. aasta sügisel ja 2019. aasta alguses, täpselt enne Eesti Kirjanike Liidu romaanivõistluse tähtaega. Kuid raamatu mõte sündis kuskil 2017. aasta suvel.

Seega see settis su peas aasta aega?

Jah, võib vist nii öelda küll.

Kus sa suvesid veedad?

Kord linnas, kord maal, mul ei ole tingimata fikseeritud kohta, kuhu koon-
dun. Suvel käin Käsmu loomemajas, aga seal olen käinud juba lapsest saati. Jah, Käsmu on minu jaoks tõesti oluline, aga kui kirjutan, siis enamasti ikka ümbrusest hoolimata. Sellegi raamatu tuum on kirjutatud enamasti sügisestel hilisõhtutel linnas, kui õues oli pime.

Kas sa päevikut pead?

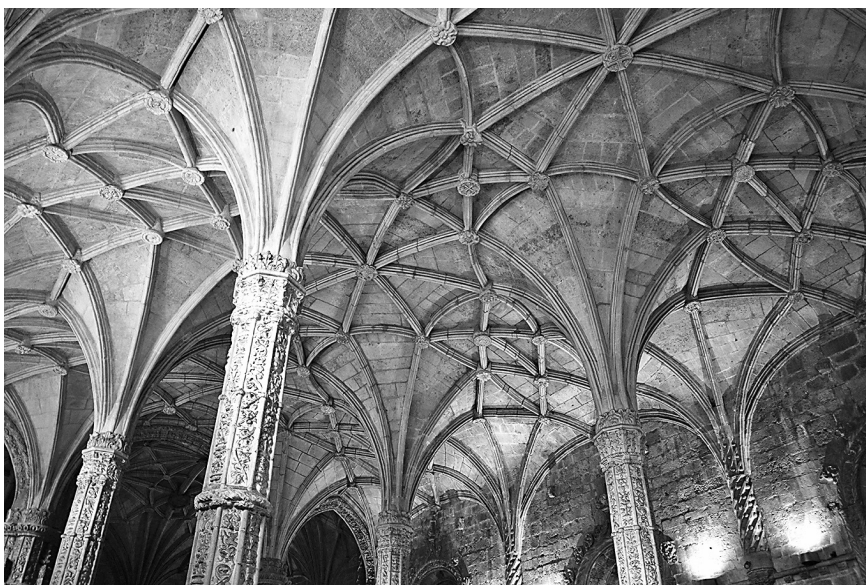
Mulle väga meeldib idee päevikust ja kui mingi huvitav tüüp, kellel on hästi pöörased ideed, seda kirjutab, siis võib iseenesest huvitav olla. Aga mina pole kunagi sellega hakkama saanud, ma ei pea ennast nii huvitavaks inimeseks. Minu jaoks oleks ainuke põhjus, miks päevikut pidada, kui see oleks omaette kirjandusteos, raamat, eksole. Ent siis jääb jällegi kuidagi võlts mulje, on ju aru saada, et see pole enam päevik, vaid raamat. Selle asemel võiksingi raamatu kirjutada, mis ma selle päevikuga enam jaman? Mul ei ole võib-olla ka püsivust – kui midagi kirjutan, siis parema meelega kirjutan teadlikult just kindlat teost.

Õpid Tallinna ülikoolis itaalia keelt ja kultuuri. Kas oled Itaalias palju käinud ka?

Olen Itaalias käinud ainult ühe korra, umbes neli päeva Bolognas ja päevakese Veneetsias. Mitte väga palju, ühesõnaga. Kui mu raamatut lugeda, tundub võib-olla, et olen igal pool käinud ja et olen suur maailmarändur.

Jääb tõesti selline mulje.

Jah, just, ja mul on hea meel, et selline mulje jääb, sest tegelikult ei ole nii. Noore kirjanikuna on mind ikka häirinud, kui öeldakse, et hea raamatu kirjutamiseks peab elukogemust olema. Mulle meeldib kirjutada mingisugustest asjadest, mida ma ei ole tingimata ise kogenud, kuid arvan, et mul on hea ettekujutus, kuidas nad toimivad – paigad, inimsuhted ja nii edasi. Peale selle on mul hea meel, et selle raamatuga tekib tunne, nagu oleksin nendes kohtades käinud, neid tundeid kogenud, sest tegelikult tingimata nii ei ole, suuresti kujutan neid kohti ette.

„Noore kirjanikuna on mind ikka häirinud, kui öeldakse, et hea raamatu kirjutamiseks peab elukogemust olema.“

Tõsi, kõik, kes reisivad, siiski ei kirjuta raamatuid.

Mõnel puhul peab see muidugi paika, et inimene, kes pole kunagi käinud Pariisis, ei saa kirjutada raamatut Pariisist, sellele vaadatakse kuidagi viltu, sest ta tõenäoliselt ei taba Pariisi kuigi hästi. Aga oma raamatus olen kohad meelega nimetamata jätnud, tänu sellele olen võinud rahuliku südamega teha, mida ise tahan.

„Kellata torn” on väga kirjeldusekeskne, dialoogi on suhteliselt vähe. Miks nii?

See vist ei ole väga teadlik, et dialoogi vähe on. Ütleksin, et seda ei olnud eriti vaja, mu romaan on sedasorti raamat, et kui nad seal kogu aeg laterdaksid, siis ei oleks hea. Üks põhjus, miks dialoogi vähe on, võib olla ka see, et dialoogi on alati keeruline kirjutada, eriti kui autor ei suhtle eriti palju. Kirjutades tuleb ju mängida sellega, et dialoog oleks ühtaegu kirjanduslik ja realistlik. Andrei Hvostov mõtiskles kord sel teemal: kui kirjutaksime raamatus dialoogi nii, nagu päriselt räägime, kõikide pauside ja katkestustega, tunduks see väga taotluslikuna – et see on nüüd mingi selline „huvitav asi”. Ma ei oska kumbagi valida (ega vist tohikski): ühelt poolt meeldib mulle selle kunstlikkus, teisalt annab tegelik kõnepruuk tundeid paremini edasi ja tundub üldiselt loomulikum.

Aga kirjeldused? Nad on minu meelest vägagi baroksed.

Võrdlus barokiga on miski, mis mulle väga meeldib. Ma ei oska seda tingimata seletada, võin ainult aimata, kust see täpsemalt tulnud on. Mulle on üldjuhul vastumeelne, kui raamatutes on üleliia mingeid sisemisi mõtisklusi, sisemonolooge, selliseid mõtisklen-nüüd-mingi-asja-üle-heietusi. Usun, et sellega võivad hakkama saada küll mõned maailmatasemel kirjanikud, ilma et häirima hakkaks, aga nad on ka kohutavalt head kirjanikud. Enamik autoreid „mõtisklemistega” kuigi hästi hakkama ei saa, ehkki neid ometi igale poole topitakse. Kui aga jätta need välja ja teha kõike kirjelduse või tegevuse kaudu, on raamat kohe tunduvalt huvitavam. Siin võiks sisse tuua võrdluse kinoga, kuigi ma ise pole mingi filmiteooria-ekspert. Filmis tuleb loo iva, tuum edasi anda just teiste vahenditega, lugu tuleb nimelt näidata. Seega, kui tegelased peavad raamatus vaikima, aga mõtisklemise markeerimine samas ei sobi, ongi fookus kirjeldusel, mis on seetõttu ka barokne. Keerasin raamatus selle gaasi ka muidugi täiesti põhja, toetusin ainult kirjeldustele ja vaatasin, mis juhtub. Viiendas osas lähen kirjeldustega päris hulluks. Mul on tunne, et lugejal on selleks ajaks

„See, kuidas hästi kirjutada, on treenitav: kirjutad palju, loed palju. Aga just see, et suudetaks lagedale tulla hea mõttega või siis tunda ära hea mõtte, on haruldane.“

tekkinud teatav – äkki eelarvamuslikki – ettekujutus, et see on raamat, milles on pelgalt hästi elavad kirjeldused, siis aga tuleb viies osa, kus ma keeran vindi meelega täiesti üle, ning lugejagi on üllatunud, sest ühtäkki on varasem aimdus pea peale pööratud.

See on ehk ka juba koht, kus lugeja on aru saanud, millist süvenemist su tekst nõuab?

Mul on kahju, et paljud selle esile toovad. Tegelikult võiks „Kellata torn” nõuda siiski natukene vähem pingsat süvenemist, lugemine peaks olema ikka lõbus ja huvitav, mitte kuidagi vaevarikas mõttetöö. Ma ei taha uskuda, et see on ülemäära nõudlik teos. Ja kui keegi kipub sealt hästi paaniliselt mingisuguseid sümboolseid tähendusi otsima, siis ei pea seda tingimata üldse tegema.

Millist kirjandust sina loed? Mis sind kõditab?

Konkreetsed nimesid ma parema meelega isegi ei nimetaks. Teatud autoreid loen muidugi meelsamini ja mõningaid üksikuid usaldan rohkem kui

„Mind võlub kirjutamises paljusi,
et kirjutada saab nii paljudel eri
viisidel. Ei ole mingit objektiivselt
õiget varianti.“

kõiki teisi. Samas, ma ei ole vist ka päris andunud fänn, kes oma lemmikirjanike loominguga läbinisti tuttav oleks. Küll aga pole mul näiteks ühtki kindlat lemmikžanri, mu lugemus on pigem kirju ja hõlmab vägagi erinevaid teoseid. Nooremata lugesin palju luulet, mida teen nüüd tunduvalt vähem, sest mulle on proosa – hea proosa! – südamelähedasem. Üks on siiski kindel: loen väga palju välisautoreid.

Eesti, inglise või itaalia keeles?

Katsun välisautoreid lugeda võimalikult palju nendes keeltes, mida oskan. Kui nad on angloameerika kirjanikud, siis inglise keeles, ning oma emakeeles loen neid kirjanikke, kes kirjutavad keeltes, mida ma ei oska ja ilmselt ka lähiajal ära ei õpi. Muidu jääks eesti keele osakaal mu lugemuses liiga väikeseks. Olen märganud, et viimasel ajal kipun eesti autoreid lugema mingi teatava ettevaatliku hilinemisega, jälgin umbkaudu, mis toimub ja ilmub, ning aastake-kaks hiljem võtan mõne neist kätte ja loen.

Millest see tuleb? Kas sul on hirm pettuda?

Sellel on mul üldse teine asi: igasuguse kriitika peale kiputakse kuidagi isiklikult solvuma. Minu jaoks ei ütle mõne raamatu mahategemine midagi autori isiku kohta. Väliskirjandust loen rohkem, sest väliskirjanduse parimad autorid on lihtsalt paratamatult paremad kui eesti kirjanduse parimad autorid. Mul seisavad järjekorras näiteks sellised mahukad raamatud nagu „Aeneis” ja „Moby Dick” ning seega valin ennemini need kui mõne uuema eesti autori. Ma ei pane pahaks, kui keegi valib Dante „Põrgu” minu romaani asemel, sest ise valiksin ilmselt ka.

Sul on varem ilmunud mõningad lühemad proosapalad. Kas oled ka luulet kirjutanud?

Ei salga, et olen seda proovinud. Luule kirjutamisega on ent natuke nagu päeviku kirjutamisega. Kui luuletan, siis tekib tunne, et ta on kuidagi võlts. Seetõttu tunnen ennast proosat kirjutades palju mugavamalt ja vabamalt. Proosalugeja teab, et jutustan lugu – lugu rangema tähendusega kui luules –, mis ongi proosale iseomaselt võlts, kuid ka sellega annab juba edasi mängida.

Ometi su raamatu puhul ei paista loo rangus väga silma.

Jaa.

Miks sa siis „normaalset” raamatut ei kirjutanud?

Mul endal on küll tunne, et kirjutasin suhteliselt „normaalse” raamatu. Maailmakirjanduse kontekstis on see minu arvates täiesti tavaline romaan, mitte eriti eksperimentaalne ja võib-olla lausa traditsiooniline või koguni puritaanlik. Vastukaja on samas olnud sootuks vastupidine, mis mind enamasti kas hämmastab või pelgalt muigama paneb. On kõvasti segasemaid ja eklektilisemaid teoseid (mõnest ei ole võimalik arugi saada), aga ka need võivad täiesti vabalt mõjuda meisterlikult. Kuidagi erakordselt segaseks ei taha ma „Kellata torni” küll tunnistada.

Sa oled kirjutanud kaastöid Sirpi, nüüd enam mitte. Miks?

Mingis mõttes on see teadlik valik. Mul on tunne, et kui näiteks välismaal kirjutatakse raamatust, siis kirjutatakse üldjuhul hästi. Paremates väljaannetes ei ole kohta mingisuguse jama jaoks, kui siis ainult väga tuntud jama jaoks. Vähem tuntud autori halvast raamatust lihtsalt ei kirjutata. Ühelt poolt hakkasin eesti kirjandust lihtsalt vähem jälgima ja samas võtsin suuna, et kui mingist teosest kirjutati, siis kirjutati millestki, mida pean heaks, mul peab selle raamatu kohta olema väga palju öelda. Aga teisalt jällegi, kui on palju öelda, siis see tähendab ka põhjalikku tööd raamatuga ja selleks ei pruugi pahatihti aega olla.

„Ei tohi võtta kümnest ideest ühte parimat või viiekümnest ideest ühte parimat, vaid peab ratta veerema panema, lõputult ideid läbi töötama ja vaatama, milline tegelikult kõlbab.“

Oled Mart Kangurit arvustades kirjutanud: „Ja kes oleks üks luuletaja, kui ta ei kahtleks pidevalt omaenda luuletamise vajaduses.”¹ Kuidas sul kahtlemisega on?

Arvan, et kõik kahtlevad. Mulle tundub, et kui ei kahtle, siis oled kuidagi hull – kui sind ei näri piinav kahtlus, peab sul midagi viga olema. Kirjutades kahtlen kogu aeg. Ma ei istu arvuti taha mõttega, et nüüd kirjutan suurteose. Mind võlub kirjutamises paljuski just see, et kirjutada saab nii paljudel eri viisidel. Ei ole mingit objektiivselt õiget varianti. Püsib alaline kahtlus, kas see on õige või kas kuskil seal lõputuses on veel parem viis sama asja väljendamiseks? Õige just minu jaoks, mis aga teeb mu veelgi ebakindlaks, sest mina olen oma kirjutatu puhul ainuotsustaja. Muidugi, kuhugi tuleb tõmmata joon, et olgu, nüüd on see asi valmis, nii hästi, kui oskasin. Sõltub, kuhu joon tõmmata, sest mingist hetkest muutub kirjutatu võib-olla veel halvemaks, kui seda õiget liiga palju otsida. Samas, kui jällegi liiga vara lõpetada, kukub ta halvasti välja, sest õiget varianti pole tolleks hetkeks üles leitud.

Aga on see siis hetk, kui oled tüdinenud, või hetk, kui arvad, et nüüd sai parim?

Ütleksin, et see on üks väga vastik tunne. Ütleksin, et see on tunne, et ma praegu paremini ei oska, aga tean, et kunagi tulevikus oskan. Praegune ei ole seega suurepärase, ei ole minu jaoks mingi triumf.

Mida soovitaksid alustavale kirjanikule?

Mul on täiesti konkreetne soovitus: mõte, millest kirjutada tahad, on tõenäoliselt kohutavalt halb, nii et ära kirjuta sellest! Mulle tundub – ja see pole üldse noorte kirjanike probleem –, et raamatuid kirjutatakse nii, et kirjanik oskab suurepäraselt kirjutada, aga see, millest ta kirjutab, võib olla jube jama. Filtreerimine või lihvimine peab toimuma kohe alguses – ei tohi võtta kümnest ideest ühte parimat või viiekümnest ideest ühte parimat, vaid peab ratta veerema panema, lõputult ideid läbi töötama ja vaatama, milline tegelikult kõlbab. Muu kohta ei olegi soovitusi. Mulle näib, et muu on lihtne. See, kuidas hästi kirjutada, on treenitav: kirjutad palju, loed palju. Aga just see, et suudetaks lagedale tulla hea mõttega või siis tunda ära hea mõtte, on haruldane. Ma ei ole seda vist isegi õieti selgeks saanud.

1 Paul Raud. „Häilimata hõbe” – Sirp, 02.03.2018.

MART A TALV ET

Berliin

Berliin looja päikese käes
vähkreb ja keerab end
uniselt ja õrnalt
nagu kallima süles

rongi siseneb
parv välismaa tuvisid
lõhnav pilv
värve, muljeid
pehmusi ja teravusi
rong sõuab läbi looja linna
Fernsehturm
ja punased kirikud
silitavad ja sügavad üksteist
möödub pikamaarong
sees sada inimest
sada erinevat ajamöödet
peatusevahed on pikemad kui meil siin
metroos

„vähem” ja „rohkem” sirutavad ennast
mõnuga laiali
kui rong jõuab maale
linnas
peavad ajaühikud end
jälle kokku pakkima
et inimeste kiirematele südamelöökidele
kõlamisruumi anda
et nad kuuldavaks, tuntavaks ja seeläbi olevaks muuta
nagu kirsipuud
millele aastatuhandeid tagasi
raam ümber pandi
et nad traditsiooni
terve kultuuri mällu
ja teadvusse
saaks sööbida

linn vajub
taevas on kui meri
majad löövad sädelema
varsti on minu peatus
tuvid lendasid juba ära
lõhnapilv jäi
hetkeks
ja kadus siis samuti
mida kaugemale itta
seda vähemaks neid jääb
tuvisid, papagoisid, teisi uhkemaid linde
nagu oleks nad ära kustutatud
metsast, pargist, noodilehtedelt
et viimaks
kõigi aegade samaaegse, nihestatud
vahel harva juhuslikult kattuva
kuid üksteist pidevalt unustava
kulgemise lõpus
võiks kuulda sahinat
tasase vee tasast kõlinat
ühtainust ööbikut
vaikuse enese laulu

lõpp-peatus

Hamburg

Kõndisime mööda
tühja tänavat
tema teadis, kuhu minna
tundis seda kurba linna
selle sisehoove
kohvikuid
oaase

astusime sisse India poodi
vänged võrtsid
viiruki ja pesupulbri lõhnad
üksteise kraapivas embuses

võluvast segadusest
oskas ta välja noppida
endale sobiva
lillelise kaelakee
mis oli mõeldud uksekaunistuseks
paberist ja kilest kulina
ühe pesuseebi
ja kurkumijuure

ja kulutas imetlusväärse hulga aega
et poemüüjale
lõbusa ja rahuliku moega mehele
selgeks teha
mis on vispel
ja küsida, kas seda leidub

müüja ei saanud aru
oletas, et ilmselt mitte

ja ma mõtlesin
miks mina
enamasti juba

ennustan selliste vestluste
lähikukkumist
miks ma ei tee seda pingutust
kas mind maailm tõepoolest
piisavalt ei tõmba
väljavaade juua õhtul
matcha't, mis korralikult
vispliga vahule pekstud

miks eelistan vaadata kaugelt
nagu ka
lugeda keeli, millest
ma aru ei saa

võõras, tundmatu
äratab tunde: midagi
on
veel

siis järsku küsimus:
mis siis
kui midagi polegi?
ehk igatsen ma kõige rohkem
kirja, mis
ei tähendaks midagi
vaid oleks üksnes tema ise
veidrad tõmblevad jooned
et keegi kirjutaks vaid sellepärast
et talle tunduks
kuidagi kummaliselt
hea
pliiatsit just sedasi paberile vajutada

joone kulg
taustast eristuv tumedus
tindi kütkestav
jõgi
mis kunagi merre ei voola

seoks kirjutaja
silmad enese külge
teeks neile oma haarde abil selgeks
et kogu maailm on
vedel
iseennast uputav
tuiklev, sooneline
tuhandesihiline
mõõtmatu olend

ja jumal on nullvektor
kõigi sihtide ja suundadega ühtiv
ise sihitu

õhtu oli juba hiline
kui jõudsimme tema stuudiosse
panime muusika mängima
ühe šoti vanamehe laulud
napi akordioni saatel
absurdsed humoorikad jutustused
missugune kergendus
aimdus vabanemisest
vastumürk
maailma tõsidusele

heitsin väsinud linnuna
puhkama
savist voolitud
inimnäoliste flöötide
kuivanud okstest tehtud
miniatuursete maastike
vanade pitskardinate
tühjaks joodud hõõgveinipudeli
imeväel väiksesse keelde tõlgitud
suurte Euroopa raamatute keskele
heitsin puhkama
väsinud linnuna
suled helehallid

hõbesalkude mets
hõredaks jäänud

teadmine
suutmatusest
ehitada endale uus pesa
pärast sinu laulu
lakkamist
hiilis mulle
taas ligi

õõnestas
uuristas
tasakesi
järjekindlalt

loorina mu peale
langevat
kihilist ja õrna
und

AUTORIST: MARTA TALVET (22)

Berliini, Hamburgi ja teiste suurlinnade mitmekesisus võib olla inspireeriv, nende tihedus ja kollektiivne anonüümsus samas ängistavad. Õpid praegu Berliinis – millised on sinu suhted urbanistliku keskkonnaga?

Olen linnalaps, seega linn on minu jaoks loomulik keskkond. Arvan, et linn on looduse osa, mitte tingimata ei vastandu sellele, ja mulle meeldiks, kui linnad endast üha rohkem niimoodi ka mõtleks. Mind huvitab väga, kuidas võiks linnad sellest mõtte ümberkujundamisest tingituna muutuda. Berliin on üsna roheline linn, ta on pigem avar kui tihe ja annab ruumi nii rahuks kui ka rahutuseks. Peale selle kujunevad igas paigas välja omad võrgustikud. Kui kodust välja, oma eriala inimeste ringkonda minna, kes üsna kindlates – pealegi väikestes – kohtades kogunevad, pole erilist anonüümsust.

Värskes Rõhus ilmub sinu luuledebüüt, põhiliselt oled aga tegelenud heliloominguga. Kuidas sõnas loomine sellest erineb või seda täiendab?

Heliga süvitsi tegelemine on mind sõnaliselt kindlasti aidanud, teinud tähelepanelikumaks materjali vastu. Heliga tegelemisel sõnadest väga palju abi ei ole; pigem on nii, et sõnad juhatavad ühte kohta, välja kostab aga hoopis muu. See on tore, sest näitab inimliku, verbaalse ja ka abstraktse, loogilise mõtlamise piiratud, ning mulle tundub, et on oluline ära tunda, et kõike ei saa kontrolli all hoida. Muusika on siiski põnev analüüsiobjekt ka sõnaliselt, just sellepärast, et ta on nii keerukas ja tabamatu, muutlik, ning sellest tingitud ebaõnnestumised analüüsimisel saavad ise huvitavateks analüüsiobjektideks. Moodustub labürint, kust väljapääsu ei paista, harusid ja keerde tekib aga aina juurde – ja see on igati nauditav.

Mõni tabav mõte, mis hiljuti silma-kõrva jäi?

Tsiteeriksin Ameerika filosoofi ja luuletajat Benjamin Paul Bloodi, keda on nimetatud pluralistlikuks müstikuks. Järgmised read leidsin hiljuti, lugedes prantsuse filosoofi Gilles Deleuze'i teost „Erinevus ja kordus”, kus teda tsiteeriti: „Loodus on sattumuslik, liialdav ja olemuslikult müstiline. [...] Asjad on kummalsed. [...] Universum on metsik. [...] Sama tuleb tagasi ainult selleks, et tuua erinevat.”¹

1 Gilles Deleuze. „Erinevus ja kordus” – Ilmamaa, 2014. Tlk Margus Ott.

ALIIS AALMANN

kaheksakand

meil paistab vana päike, mis
kiirgab vanu asju
tuhka ja tolmu
alguses polnud päikest
ega kuud. polnud
maad ega taevast. olid
soo ja mättad
seal sündisid lauka lapsed
natuke pärast päiksetõusu algust

lauka lapsed

koperdasid ühest loigust teise. üleni
porised. sõrmeotsad mustikased, murakased
vana päikse süda aina aeglasemalt tiksus. naerust
soe. kammis lauka laste tuulepesajuukseid
kuivatas nende soojärvest tilkuvad riideid. alguses
polnud isegi kuud. olid soo ja mättad ja
lauka lapsed. palju vähem
kõike kanda

mu nimi on näkk

päiksest kuumavatel kividel
 päevitavad
 soomuskehadega neitsid
 naeravad
 kuldtükid kurgus
 kalad silmavetikates
 ujuvad ajal eest ära
 hingavad
 kaela kaudu välja
oleks ma ometi üks neist
 aga mina
 ei jõua joosta, ujuda
 ega lennata
vananen inimese kombel
kuigi nimi ütleb muud

*

mu käed hoiavad valusates
 pihkudes habrast kuuvalgust
ja ikka ta valgub
 sõrmede vahelt
 nagu vesi
kui näen unes su siluetti
ütlev, kas olen armunud
 või lihtsalt kergelt
 kuutõbine loom
ütlev, kas valgub
 keeldude vahelt
 endiselt su jalge ette
kas sa aitad mu püsti

*

kusagile jäid mu armid
teises keeles teisel maal
mul vaid hägu ja härm
kaks nägu ja toonane lärm
kus käisin, kellega ja miks
kõiki radu ei igatse
tanklaparkla kohvikut ja päevavarje
sõõrikuid ja limonaadi küll
ütlesid, et
vaata, pilvedes oleme meie
need kaelakuti viirpapagoid
toetasin pea su õlale, see
vajus unenäost läbi
on vaid lahkuvad luiged
ja kohisev liiv nagu Piusa
aeg muudkui läheb
isegi armid ei jää omaks
kulutan selle näo ära, enne kui
võtan järgmise. tean, et järgmisega
tuleb ka igatsus

CASPAR VEGA

RUKKILÕIKUS

Rootsi kuningas

Paar veidrat pilku, paar ebamugavat muiet, pisut punastamist, enamjaolt suur ignoreerimine. Arusaadav. Keegi ei oska olla, kui selliste ütlustega välja tullakse. Päris mitu tasandit tuleb läbi käia, et sellisele levelile jõuda, kus miski tõesti enam ei koti ja inimeste proovilepanemine asja lõbusamaks teeb.

Boss küsib, kuidas mul läheb. Ütlen, et pole ennast veel ära tapnud, nii et ilmselt mitte kõige hullemini. Kontoris on haudvaikus. Nad on mind alati veidraks pidanud, vaevalt et see nüüd asja hullemaks tegi.

Esiteks sellepärast, et ma pole rootslane. Teiseks, ma alustasin lihtsa ehitajana ja hämasin ennast lõpuks kuidagi kontorisse. Kolmandaks ei lähe ma nende igavate argiste jutuajamistega kunagi kaasa ega vasta isiklikele küsimustele.

See ilmselt ka, et ma pole kunagi ühelgi firmapeol käinud ja vabanduste otsimise asemel olen neile otse välja öelnud, et ma lihtsalt ei taha teiega väljaspool tööd aega veeta. Vahel natukene täpsemalt. Midagi stiilis, et ma pigem laseks ennast elusalt nülvida, kui olen teiega kolm sekundit kauem koos ajast, mille orjapidajad meile ette määranud on, et me saaks midagi peale konservide süüa ja et kodus elektrit välja ei lülitataks.

Rootsi keel on õnneks ilus. Mul on hea meel, et olen selle hästi ära õppinud. Üks väheseid saavutusi siin elus, mille üle võin uhke olla. See ja mu raamat. Mu esimene ja siiani ainuke raamat, mis avaldati üksteist aastat tagasi, neli päeva pärast seda, kui sain kakskümmend. Roman Karu särav debüütromaan „Litsilõks”.

Üle kolmekümne arvustuse ja neljakümne intervjuu. Paar üksikut vanema põlvkonna väravavahti ütles, et tekst on liiga lihtne ning uue generatsiooni lähenemisviis on laisk ega ole mõtlevale inimesele sobilik.

Aga enamik arvustajaid oli sillas. Mitte ainult mu noorusest, vaid tekstist endast. Kuidas sul ikkagi need ideed tulid? Kui vanalt sa kirjutama

hakkasid? Kas sa kasutad juhtumeid ja tegelasi päris elust? Kui kaua see protsess sul aega võttis?

Artikkel Ekspressis pealkirjaga „Verinoore autori elektriline debüüt-romaan” ja pikk intervjuu, pärast mida ma ajakirjanikuga paar lõbusat ööd veetsin. Intervjuu Postimehes, kus mind veidral kombel Kenderiga võrreldi, aga ma ei pannud pahaks. Eesti Naise esikaas, kui ma neile ise välja pakkusin, et panen hea meelega kleidi selga, et nende tülpinud lugejaskonna eludesse veidi vürtsi lisada.

Mäletate mu raamatu esimest peatükki, kus ma seda koera kirjeldasin ja neid sügavaid paralleele tõmbasin, mis panid teid elu üle järele mõtlema? Mäletate, kui detailselt ja põhjalikult ma selle koera karva läikest rääkisin, nii et see tõi esile nii tugeva kujutluspildi, et pidite raamatu korraks kõrvale panema, et hinge tõmmata? Uhh.

Blogipostitused ja amatöörarvustajate tekstid. Jutt mu välimusest. Kui ebatavaline see on, et kirjanik niimoodi riides käib. Mingi kollase väljaande pealkiri „Sulepeaga pahapoiss”. Seda osa kirjanikuelust nautisin täiel rinnal.

Mulle on eluaeg vastu hakanud idee, et kirjanikud peaksid olema mingid hallide ruuduliste pintsakutega nohikud. Vanema põlvkonna Ameerika kirjanikud, kes on mulle kõige rohkem muljet avaldanud, olid seiklejad, kes kirjutasid enda elust ja mõtlesid suurelt.

Mingi aeg toimus ilmselgelt põlvkonnavahetus, nii et uued kirjanikud ei ammutanud oma igavast elust midagi, vaid võtsid eeskju ainult eelmise põlvkonna sõnameistritest. Tagajärg oli masendav ja kirjandus muutus mingiks eliidi pärusmaaks, kuhu ilma hariduseta inimestel, kes päris elu on elanud, mingit asja pole. Käige puts.

Vähemalt nii mulle tundus. Ometigi võttis üks väike kirjastus mu käsikirja vastu ning asi läks kordades suuremaks, kui oleksin osanud ette kujutada. Mul olid kunagi märkmikus kirjas rekordid, mille purustasin. Aga kolimiste ja halvemate eluperioodide käigus on need lootusetult kaduma läinud. Eks kuskil netis on informatsioon olemas, aga ma pole ennast pikka aega isegi guugeldada viitsinud.

Teise raamatu avaldamise pinge algas peaaegu kohe. Tänapäeva ajakirjanikud on enamjaolt laisad diletandid, kes kas küsivad mõttetult lihtsaid küsimusi, nagu kui palju on mu kirjutatus päris elu, või kordavad asju, millele olen juba vastanud. Peaasi, et intervjuu tehtud saab, öelgu ma lihtsalt täpselt sama uuesti, aga *teie* saate jaoks. Teie supererilise saate jaoks,

mille puhul te ei viitsinud paarikümnetki minutit raisata, et midagi huvitavamalt välja mõelda.

Alguses oli lihtne vastata, et mis järgmiseks, härra Karu. Raamat ju tuli äsja välja. Vaadake, kui kiire mul on olnud. Pressituur pole ikka veel lõppenud ja mingid tüübid tahavad juba filmiversioonist rääkima hakata. Ärge muretsege, küll midagi uut tuleb. Varsti-varsti.

Aga ei tulnud.

Aasta läks mööda. Ikka ei tulnud.

Kaks aastat. Ent ei midagi.

Pärast kolme aastat olid kõik rahad juba otsas ja müüginumbrid minimaalsed. Oli vaja tagasi tööle minna. Kaks aastat lihttööd, siis raamat. Aasta uhkust ja menu ja raha ja kuulsuselainet. Aasta aega tagasihoidlikku hakkamasaamist. Aga aasta pärast tõsist kannatamist tuli lõpuks uhkus alla neelata.

Mis juhtus?

Kui ma ainult teaks. Kirjutamine on imelik tegevus ja mul on raske seletada, kust see täpselt tuleb ja kuidas täpselt töötab. Sealt vist tuligi maine, et olen tujukas ja muga on raske läbi saada ja koostööd teha. Tegelikult ei ole. Ma ei ole ebaviisakas, ma lihtsalt üldse ei oska seletada.

Kuskilt kaugelt tuleb mingi mõte, mingi täiesti ebamäärane struktuur. Siis tuleb äkki mingi nimi või sündmus. Üks või teine raamat või film, millest inspiratsiooni saada. Täpsemalt öeldes varastada. Tookord sulandusid asjad perfektselt kokku ja raamat oli paari kuuga valmis.

Protsess jäi pärast samaks, aga seda viimast kombinatsiooni polnud enam võimalik tekitada. Midagi jäi alati puudu, mingi element tundus alati vale. Proovisin kirjutada muust, aga ikka ei töötanud. Paar lühilugu, paar stsenaariumit, mõned luuletused. Üks lühilugu avaldati, aga sai vähe tähelepanu.

Paar üksikut entusiasti, kes seda lühilugu kuskil arvustada viitsid, ütlesid, et nüüd jääme uut romaani ootama. Eks te jääge. Tundub, et Roman Karu kirjandustekond on läbi. *One hit wonder*. Eesti Vanilla Ice. Eks täht, mis nii eredalt särab, põlebki kiiremini läbi.

Staarist ehitajaks. Tavaliselt käib asi teistpidi, aga mitte Roman Karu puhul. Ehitajast staariks ja staarist uuesti ehitajaks. Lõpuks viis tee Rootsi. Pärast üht ebanormaalselt venivat lahkuminekut oli vaja Livoniast ära saada ja kuidagi jõudsin Malmösse.

Töö hakkas lõpuks füüsiselt vastu ja pidin alternatiivi otsima. Rääkisin ülemusega, et ehk saaks mind kuhugi ümber paigutada. Vaatas alguses

imelikult, ent küsis siis hariduse ja koolituste kohta. Kuule, viikingihakatis, sa räägid staarkirjanik Roman Karuga, mitte mingi lihttöölisega.

Mitte et lihttöölistel midagi viga oleks. Ühesõnaga, saab kontoris? Sai. Alguses läks päris hästi. Sellest hämast, mis ajasin, et tööle saada, tuli ilmselgelt mingi energialaine, mille peal sain suhteliselt pikka aega surfata. Aga lõpuks hakkas hall argipäev huiama ja asjad läksid halvemaks. Siis veel halvemaks ja siis veel halvemaks. Nüüd väljakannatamatuks.

Ma ei ole oma arust kunagi sinisilmne ega naiivne olnud, aga hoolimata sellest on ikkagi uskumatu, kui kaua on vaja suruda, et üldse kuhugi jõuda. Mitte isegi et sinnamaani, kus juba õnnelik ja edukas oled, vaid et lihtsalt kellegagi maha istuda, et rääkida mingist uuest võimalusest. Ja see kohtumine võib vabalt kesta ainult paarkümmend minutit ja siis oled jälle tagasi alguses. Lõpmatud läbikukkumise levelid, uued pettumused, füüsilised sümptomid vaimsest pingest.

Alguses läks asi tuimemaks, siis kurvemaks, siis läbi pisarate naljakaks. Aga see praegune tuimus on täiesti uuel tasemel. Jalutaks punasega üle tee, et näha, mis juhtub. Viskaks pubis kõrvallaul istuval jorsile klaasi vastu pead. Mis vahet seal on? Las tuleb kaklus või arest. Vähemalt *midagigi* uut siia mõttetusse eksistentsi.

Selle naerupisarate ja suure tuimuse perioodi vahel oli kuidagi üks suhe. Veidrad tüdrukud on mulle alati meeldinud. Arvasin, et tema veidrus läheb mu enda veidrusega hästi kokku. Ma olen alguses ilmselt päris huvitav inimene. Aktsent ja välimus ja suhtumine tõmbavad ligi. Midagi teistsugust ja ebatavalist. Aga lõpuks saadakse ikkagi aru, et ma ei ole see, kellega saaks pere luua.

Aga ma ei pane pahaks. Viimane suhe oli pika puuga kõige parem. Enne seda üritasin alati olla liiga tore ja hea. Läksin instinktide vastu. Miks? Hea küsimus. Ju vist ühiskond ja popkultuur on nii sügavalt oma narratiiviga mõjunud, et muudavad käitumist. Panevad tundma, et ehtsad emotsioonid ja päris tahtmised on ebatavalised või lubamatud.

Stellaga oli teistmoodi. Ütlesin talle kohe alguses, kes ma olen, mis ma olen ja kuidas minuga olla on. Ma ei usu monogaamiasse, ma ei kavatse suga abielluda, ma ei taha lapsi ja muga on äärmiselt raske – kui mitte võimatu – koos elada. Seda, kas ta mind uskus, aga lõpuks meelt muutis, või lihtsalt mingit viisaastaku plaani üritas käiku lükata, ma ei tea.

Ära ta siiski läks. Ja mitte vaikselt. See on huvitav, et võid kellelegi otse kõik enda kohta ära öelda, aga ta kuidagi ikkagi suudab hakata sind

mingisse oma kasti suruma. Kõigil on suhtemustrid kohe valmis, millesse nad endale aru andmata ja supermugavalt langevad.

Äkki mõtleks asjad uuesti läbi, kui tegu on uue inimesega? Eriti nähes, kui suure faking numbri sa sellest tegid, et sa seekord midagi teistsugust tahtsid. Need veidrad ja lahedad ja erilised ja *kindlasti täiesti teistsugused* tüdrukud on lõpuks ikkagi tüdrukud. Pärast suhet oli ajutiselt päris hea olla. Hakkasin oma elu kategooriatesse jagama ja igat kategooriat eraldi parandama. Töö ja raha. Seks ja armastus. Loometöö. Füüsiline heaolu. Vaimne heaolu. Ent lõpuks viskas üle. Liiga palju plaanimist. Arvasin, et asju kirja pannes jääb pea rahulikumaks ja elu läheb lihtsamaks, aga tegelikult tuli ainult stressi juurde.

Oma saatuse sepp

Miks muga raske elada on? Ilmselt see kunstnike temperament, millest inimesed räägivad. Loomeinimesed ja nende lõputu edevus. Kirjanikest hullemad on ainult näitlejad.

Kõige lihtsam viis seda kirjeldada on, et ma lihtsalt ei taha kellegi teise energiat enda kõrvale. Vahet pole, kas pere, sõbrad või tüdrukud. Kui ma pärast töölt koju jõudmist ei saa paar tundi täiesti üksi olla, siis plahvatan ja hakkan poolteadlikult suhteid hävitama lihtsalt selleks, et inimestest lõpuks lahti saada.

Tavatöid tehes on üksinduse vajadus kõige hullem. Olen niikuinii terve päeva mingite suvakatega koos veetnud, kellega mul midagi ühist ei ole. Siis peaaegu tund aega liikluses istunud. Siis võib-olla veel poejärjekorras seisnud. Ja pärast kõike seda peaksin ma koju jõudes *veel mingi* võõra energia vastu võtma? Ei, aitäh.

Aga viimased paar nädalat olen mõelnud, et tegelikult on lahendus ju olemas. Süsteemi eesmärk on sind orjastada. Viiekümneks aastaks paksuks laisaks tarbijaks muuta, kes millelegi vastu ei vaidle. Kes saaks mulle pahaks panna, kui otsustan süsteemist välja hüpata? See on siiski oma-moodi võit.

Veider on, et ma polnud kunagi inimene, kes seda kaaluks. Tundus võimatu. Ma pole surma kunagi otseselt kartnud, aga samas seda otsinud ka kindlasti ei ole. Nüüd midagi nagu kutsuks. Äkki teispoolsus. Äkki jumal ikkagi on olemas ja hüüab mind koju, sest taevas on vaja mingi missioon edukalt läbida.

Ja kes oleks parem seda missiooni täitma, kui mitte staarkirjanik Roman Karu, kelle debüütromaan „Litsilõks” oli nii muljet avaldav, et ka ingellikud olendid oma ebamaised ülesanded natukeseks ajaks kõrvale panid, et see raamat tähelepanelikult läbi lugeda.

Mäletate, kuidas ma teises peatükis sellest jöest rääkisin, kust peategelane oma surnud pruudi välja tõmbas? Mäletate, kui meisterlikult ma seda kirjeldasin, nii et teil tulid enda lapsepõlve kõige helgemad mälestused meelde ja te pidite bussipeatuses kõrvalistuvalt vanamutilt taskurätti laenama, sest pisarad lihtsalt ei peatunud? Uhh.

Huvitav, mida uudiste pealkirjades öeldakse pärast seda, kui mu laip leitakse? Eesti parima raamatu autor leiti Malmös pooduna. Legendaarse kirjaniku järsk lõpp läbi kuulirahe. Uppunud printsi viimased sõnad. Intervjuud endiste pruutide ja vanade sõpradega. Müüginumbrid kümnekordistuvad. Elu läheb edasi.

Albert Kivikas suri ka Rootsis. Äkki oleks pidanud mingi originaalsema koha valima. Aga vahet pole. See oli kaua aega tagasi. Ja olgem ausad, kumb raamat eestlastele tegelikult tähtsam on, „Nimed marmortahvlil” või „Litsilõks”? Täpselt.

Boss paneb käe õlale ja ütleb midagi tänaste ülesannete kohta. Olen ainult kolm tundi kontoris olnud ja sellel vördjal on jultumust paluda, et ma tööle hakkaks. Võib-olla jätan esikusse kirja, kus ma kõiges just teda süüdistan. Ütlen, et ta on mitu aastat ähvardanud mind mõrvata ja jätta mulje, nagu olnuks see enesetapp. Hea plaan. *Mycket bra*.

Korra rääkisin psühhiaatriga, aga see ei viinud kuhugi. Need nõuanded on alati nii tobedad. Nagu siis, kui netis mingit intrigeeriva pealkirjaga artiklit näed ja huvist kohe klõpsad. Võib-olla olid just kaks sekundit tagasi selle teema peale mõelnud ja nüüd tuleb selline artikkel. See ei saa ju juhus olla!

Klikid. *Kümme nõuannet, kuidas rohkem raha säästa*. Super. Rahaga on kitsas. Jaga häid nõuandeid. *Esiteks, ära osta enam igal hommikul Starbucksist kohvi*. Aitäh, debiilik. Selle peale poleks tõesti ise tulnud.

Psühhiaater jõudis läbimurdva diagnoosini, et mul on depressioon. Tuleb välja, et see pole päris normaalne, kui iga hommik kohe pärast ärkamist nutma hakkad ja pidama ei saa. Selleks ajaks, kui ta mingist kognitiivteraapiast rääkima hakkas, olid mul juba mõtted mujal ja otsustasin tagasi mitte minna.

Jõuan tagasi koju ja vaatan postkasti. Ei teagi, miks, ma ei plaani ju enam ühelegi kirjale vastata ega ühtegi arvet maksta. Üks ümbrik hakkab

silma. Lillat värvi ja Eesti postmargiga. Mu nimi ja aadress kirjutatud ilusa käekirjaga. Pööran teistpidi. Pole kirjas, kes saatis. Vahet pole, viskan kõrvale.

Võtan kapist pudeli ja kalkan julgustuseks korraliku klaasitäie. Ameerika viski on parim. Nuusutan rahulikult, võtan väikse lonksu. Lasen maitsel keelel puhata. Tekitab koduse tunde. Siis joon ülejäänud klaasi hooga ära. Suitsune ja mahe, aga selles koguses ikkagi päris terav.

Kalkan ühe klaasi veel. Kuidas siis? Ma mingit luhtaläinud katset küll oma ankeeti ei taha. Ilmselt siis kaks pakki valuvaigisteid ja siis igaks juhuks veel tõmbaks oksa. Peab kindla peale välja minema. Kui juba, siis juba. Joon veel viskit. Viski on üks neist asjadest, mida ma tõesti igatsema hakkam.

Huvitav, kas hauatagune elu on päris? Ilmselt mitte. Nii et tõenäoliselt ei jää tegelikult mitte midagi igatsema. Kindlasti mitte seda töökohta, neid inimesi, seda riiki. Ega ka seda teist riiki või neid teisi inimesi. Kõik on samasugused. Ja ega nende teiste äärmuslaste kontrolli all elu parem poleks. Ilmselt oleks palju hullem. Vanemad võivad lugusid rääkida.

Kolmas klaas viskit ja pudel on tühi. Löön vastu lauda kildudeks. Teeme ikkagi siis kolmeosalise. Alguses tabletid, siis veenid ja lõpuks vöö. Okei. Hakkame kohe pihta. Kui ma selle kõige peale liiga palju mõtlen, veenan äkki ennast veel ümber.

Lähen köögikapi juurde ja võtan tabletid välja. Kaks pakki valuvaigisteid, kummaski kaksteist tabletti. Mõned on juba ära võetud. Üheksateist on alles. Sobib. Võtan pudeli mõnusat toatemperatuuril vett. Paar lonksu enne ja siis valmis. Okei. Rahulikult. Varsti enam pole valu.

Hakkan neelama, rekordkiirusel, meeletu hooga. Kuskil kukla taga on vist ähmane aimdus, et äkki see pole kõige parem idee. See aimdus on vaja kiiresti ära tappa. Ja see pole ainuke asi, mis on vaja ära tappa. Hehe. Huumorimeel on alles.

See oli see kuradi viski, mis mulle mõjuma hakkas. Ma muutun täis peaga alati nostalgiliseks. Ju siis olen mingid asjad nii hästi ära blokinud. Kümme tabletti all. Üheksa veel. Sa oled juba nii kaugele jõudnud. Lõpuboss. Varsti on kõik okei.

Tabletid all. *Raisk*. Tulema hakkavad mingid mälpildid helgetest aegadest. Ei, ei, ei, ei, ei, ei. Ära hakka huiama. Nii tüüpiline. Miks aju alati vahele segab? Pärast lahkuminekuid on ka sama tunne, aga see kõik on petlik. Jäta meelde, et see kõik on petlik.

Suur sentimentaalsus tuleb peale ja hakkab näiteid tooma sellest, kui head asjad olid, kuigi tegelikult tean väga hästi, et ei olnud. See on nagu võõrutusravi mingist narkootikumist. *Ole nüüd*. Asjad pole ju nii hullusti. Vaata. Ära jäta teda maha. Tuleta meelde. Kõik need armsad kingitused, mis ta sulle ostis.

Kui kaua ta seda viimast kaarti meisterdas, sest tal polnud kingi jaoks raha, aga tahtis kogu südamest sulle head meelt teha? *Türa küll*. Pisarad juba jooksevad. Ära lase. Täpselt sama nagu lahkuminekutega. Võta need emotsioonid vastu, ela kiiresti läbi ja liigu edasi. Tuleta meelde halbu aegu. Sa lähed põhjusega lahku. Nii tüdrukutest kui ka elust.

Võtan roosiks löödud pudeli ja löikan küünarnukist sõrmedeni sisse. Sügavalt. Plaan oli mõlemad käed lõigata, aga valu ja terav tunne on nii suured, et pudel kukub käest, tundub, et peab ainult ühega leppima. Veel mälupilte. Täpselt nagu läheks lahku. Uskumatu.

Oo ... Ja tookord, kui sul see pingeline periood oli ja siis ta nii armsalt sulle õhtusöögiks su lemmiktoitu valmistas? Kas sa tõesti ütled sellest kõigest lahti ainult selleks, et üksi olla? Jää vait, jää vait, jää vait, jää vait.

See ei ole päris. Sentimentaalsus ei ole päris. Nostalgia ei ole päris. Ära ole nõrk. Mäletad küll, mis vanaema selle kohta ütles. „Pisarad on naistele ja pededele.”

Viimane osa. Okei. Võta ennast kokku. Unusta ära need Prantsusmaa reisid, mille mälupilte see lollakas aju sulle praegu ette loobib. See, et kunagi paar nädalat tore oli, ei tee praegust olukorda mitte mingil moel paremaks.

Võtan vöö pükstelt ära ja tõmban tooli ainsa töötava käega lambi alla. Katkine käsi teeb meeletut valu. Sada väikest nõela torgivad lahtist haava. Nagu tiriks mõlemalt poolt keegi ja üritaks lõhet veelgi suuremaks teha. Ei sooviks isegi vaenlasele.

Veel reisipilte. Häid aegu sõpradega. Kino- ja kirjanduselamusi. Kõik, mis mulle kunagi inspiratsiooni on andnud. Aga ma ei anna alla. Ma ütlesin, et lähen sellega lõpuni. Nüüd juba kas või põhimõtte pärast.

Panen vöö ümber kaela ja astun toolile. Seon pikema osa kupli ümber. Oleks pidanud oma viimaste sõnade peale mõtlema. Praegu ei tule midagi meelde ega taha midagi suvalist ka öelda, et kogu asi rikutud saaks.

Mis ma viimasena ütlesin? Bossile head aega? Või rääkisin autos endamisi millestki? Äkki peaks laulma. Laulan. Tänu tüütult positiivsele ajule tuleb veel mälupilte ja mingeid häid emotsioone silme ette. Mingi Ruja

laul. Laulame seda. Oota paar minutit veel, Urmas. Kohe tulen ja ütlen sulle tere.

Käsi on täiesti tuimaks jäänud ja mõtted hakkavad hääbuma. Uimasus on meeletu. Vaja ainult see tool ümber lükata ja kolmik on olemas. Kaua enam ei lähe. Lihtsalt lase lahti. Mida sa ikka kardad? Viimane kord. Lase lahti ...

Tervisi teisest ilmast

Päris läinud veel pole. Mõtlen oma sugulaste ja sõprade ja tuttavate peale. Helgete mälestuste etendus on õnneks lõppenud, aga midagi toimub peas ikka veel. Hapnik hakkab vaikselt otsa saama, keha tundub kordades raskem ja vajumine ei ole enam kaugel.

Huvitav, kui kahju neil must olema saab? Ilmselt mitte eriti. Kui neid tõesti kotiks, siis nad võtaksid muga tihedamini ühendust. Mõni skeptik võib-olla ütleks, et peaksin vahel ise initsiatiivi üles näitama ja ühendust võtma, aga ma sellist häma ei viitsi praegu kuulata.

Tuleb meelde, kuidas kavatsesin kunagi politseinikuks hakata. Käisin paar korda kaasasõidul, et näha, milline see amet on. Ja tuleb välja, et väga huvitav.

Okei, ilmselt näed palju laipu ja olukord võib ohtlikuks muutuda. Aga samas inimesed ju üldiselt austavad mundrit ja korrakaitsetega üritatakse hästi läbi saada. Vähemalt nii ma arvasin. Kuni rääkisin oma plaanidest ja algas vaimne terror.

Minu pojast ei saa mingi kuradi kits.

Minu vend ei hakka mingiks faking mendiks.

Minu sõber ei ole mingi sitane kukk.

Ja nii edasi, ja nii edasi. Eks see on mu enda süü, et lõpuks asjast lahti ütlesin ja tagasi ehituse peale läksin. Nüüd mõtlen, et äkki see karjäär poleks kõige hullem olnud, vähemalt pole see ju mingi hall kontor, kuhu unistused surema lähevad.

Revo Sumbergist sai ju ment. Mitu aastat pärast seda, kui ma oma geniaalse plaaniga lagedale tulin. Ta polnud üks neist sõpradest, kes mu kallal karjäärivaliku tõttu nokkima hakkas. Loodan, et tal läheb hästi. See oli üks tõeline sõber, kelle pärast oleksin tõesti pidanud natuke rohkem pingutama, et kontakt ei kaoks ja me lahku ei kasvaks.

Mitte et sellel enam mingit vahet oleks. Ripun mõnusal lae all ja tunnen, et lõpp on lähedal. Kael katki ei läinud nagu nendes metsikut läänt kujutlevates filmides, aga pinge on suur, sest mööda kaela niriseb midagi, mis ei ole higi.

Tuleb meelde, kuidas ma Revoga esimest korda seal vanalinna kohvikus kohtusin, olime ainsad kliendid ja hakkasime – mõlemad täiesti enda loomuse vastaselt – üksteisega juttu ajama. Tuli välja, et meil on palju ühist.

Peaaegu nagu saatus. Kui selline asi olemas on. Eks ma varsti saan kõigile oma eksistentsiaalsetele küsimustele vastused kätte. Veel palju kokkusaamisi kohvikutes, kinodes ja baarides. Sarnane vaatepunkt hoolimata erinevatest iseloomudest. Sarnased hinged.

Oh. See oleks hea pealkiri, millelegi. Sarnased hinged. Ma kirjutaks selle pealkirjaga lühiloo või luuletuse, aga praegu on suitsiidiga veits liiga palju tegemist. Ehk järgmises elus. Tuleb meelde tänavakaklus venelastega, pärast mida tuli meil mõlemal kulm traumapunktis kinni ömmelda.

See kahekuune periood, kui Haapsalus kutsekas käisin ja me ainult kirja teel suhtlesime. Nagu õiged vana kooli kirjanikud. Ilusad käekirjad mõlemal. Mina saatsin oma kirjad alati punases ümbrikus Tallinnasse ja ta saatis enda omad lillas ümbrikus mulle Haapsalusse.

Talle meeldis ka mu raamat. Ta oli esimene inimene, kellele käsikirja saatsin. Mäletate, kuidas kolmandas peatükis selle nähtamatu vihje andsin? Mäletate, millise idioodina te ennast tundsite, kui lõplahendust luges aru saite, kui kavalalt see kõik oli plaanitud? Uhh.

Kutsekast tulin kiiresti ära ja kirjavahetus lõppes, sest saime jälle regulaarselt koos aega veetma hakata, aga seda perioodi on tore meenutada. Tekitasime oma reaalsuse, mis oli kõigest muust meeldivalt eraldatud.

Ilusad käekirjad ...
Lillad ümbrikud ...
Peaaegu kohal ...
Kaua enam ei lähe ...

Jõuab kohale ...
Putsi.
Ei.
Ei, ei, ei.
Nii ei saa jätta.

Kui Revol on mu abi vaja, siis ma ei jää siia lae alla õõtsuma. Löön silmad lahti. Pea liigutamine nõuab praegu tõsist füüsilist jõudu, millest on paraku puudus. Aga ma surun jõuga läbi. Olen hullemaidki asju üle elanud. Ma olen viis aastat kontoris töötanud – mis saaks sellest hullem olla?

Kurat küll. Ma ei tahagi ju surra. Rutiin on surm, ma tahan täpselt vastupidist. *Ma tahan uuesti elada*. Uuesti midagi tunda. Miks ma seda faking ümbrikut kohe lahti ei teinud? Kuskilt tuleb jõud ja suudan mitte-lõhutud käega vööst kinni haarata.

Lükkam pöidla pandla vahele ja kisun end lahti. Saan jälle hingata, langen aegluubis pörandale poole. Häälitsen nagu üks nendest zombitüdrukutest Jaapani filmides, millest kogu aeg Ameerika uusversioone tehakse.

Surmakorin. Ei. Vastupidi. *Elukorin*. Staarkirjanik Roman Karu ei sure mingis sitases Rootsi kahetoalises selle pärast, et elu on liiga raskeks läinud. Staarkirjanik Roman Karu läheb loeb oma parima sõbra Revo Sumbergi kirja läbi ja siis otsustab, mida oma eluga edasi teha.

Kukun suure pauguga maha. Enne pörandale maandumist taban tooli, mis lendab tükkideks ja põrutab tõsiselt mu rindkeret. Surun ennast üles, võtan diivanilt teki ja seon ümber katkise käe. Varasem füüsiline tunne oli talumatult valus, aga praegu haava vaadates on see kuidagi palju väiksem, kui enne tundus.

Uimane olen ikkagi. Kardan, et kohe, kui pikali vajun, on kellad. Okei. Viimane samm. Kaks kolmest on juba tehtud. Surun ennast rusikatele toetudes püsti ja koperdan vannituppa. Kukun poti ette põlvili ja lükkam näpud kurku.

Paraku ei mõelnud seda eriti hästi läbi. Lükkam suures hoos mõlema käe näpud kurku. Öögin tabletid edukalt üles, aga katkisest käest on suhu mõnusalt palju verd tilkunud ja maitse on ülevoolav. Vahet pole. Hematogeeni asemel.

Toetun vastu vanni äärt ja vajun mõttesse. Lööm endale mitu korda terve käega vastu vahtimist, et jumala eest magama ei jääks. Vann. See aitab. Ei. Dušš. Dušš aitab alati. Rooman üle ääre vanni. Jätan riided selga. Pole praegu energiat, et ennast alasti kiskuda.

Lasen külmal veel peale joosta ja enesetunne läheb paremaks. Mingi hetk vajun vist ikkagi unne, aga ehk ei tee see midagi halba. Verejooks on lakanud, tabletid on peldikus ja ma ei ripu enam lae all. Äkki saab kõik korda.

Keeldun suremast. Mitte enne, kui olen Revo kirja läbi lugenud. Panen silmad kinni. Teen uuesti lahti. Pole aimugi, kas möödus kaks sekundit või

viis tundi, aga jube jahe on, nii et otsustan järgmise sammu teha. Panen duši kinni ja astun vannist välja.

Vaatan peldikusse. Unustasin vee peale lasta. Lasen. Koperdan vannitoast välja ja võtan teki käe ümbert ära. Kõik on okei. Igaks juhuks peaks ilmselt haiglast läbi käima. Aga mitte enne, kui olen Revo kirja läbi lugenud. Mees päästis just mu elu ja tal pole asjast aimugi.

Teate, mis eriti tobe oleks? Kui see polekski Revo kiri. Äkki oli postkontoris mingi segadus. Äkki mingi naiivne väike eesti eit kirjutas oma poisile, kes parajasti Rootsis vangis on, armastuskirja, mis maandus hoopis minu postkasti.

Isegi kui kiri pole mulle, siis täna ma ennast ära ei tapa. See oli liiga raske. Pesen käed ja hambad ära ning panen puhtad riided selga. Seljas olnud asjad viskan prügikasti. Parem, kui seda surmaenergiat endaga kaasas ei kannan. Need naljad, mida kontoris iga päev teen, on niigi morbiidsed.

Viski maitse, mis mul tavaliselt tuju paremaks teeb, on ikka veel suus ja ajab nüüd öökima. Teen tassi kohvi ja istun köögilaua taha. Veidralt värskendav tunne on. Nagu oleks saunas käinud ja sealt otse külma jökke hüpanud. Mõnus pingelangus.

Avan ümbriku. Kiri on tõesti Revolt. Tegin õige otsuse. Kaks lehekülge, aga tal on suur käekiri, nii et tegelikult pole väga palju teksti. On ikka veel politseinik, edukalt, viimased kuus aastat. Naist ei ole, aga laps on vahepeal tekkinud. Kolmeaastane poeg. See on naljakas. Kui ma oleks seitse aastat tagasi Revole öelnud, et ta kahekümnendates – või üldse kunagi – isaks saab, oleks ta mu välja naernud.

Tal on olnud halb tunne, et me lahku oleme kasvanud ja pikka aega suhelnud pole. Oh, Revo. Sul pole millegi üle pöödeda. See on ka naljakas, et me endiselt juhuslikult samu väljendeid kasutame. Ütleb, et politseiniukuks hakkamine oli parim mõte, mille ma talle kunagi andnud olen, ja ta on väga tänulik.

Tahab muga kokku saada ja heietada. Miski ei kõla praegu paremini. Alguses käisin vähemalt korra aastas Tallinnas, aga nüüd on vist peaaegu neli aastat vahele jäänud. Ega neil kohtadel palju vahet ei ole.

Kirja lõpus mainib veel, et tal on võib-olla millegagi mu abi vaja. Uurib iseseisvalt mingisugust juhtumit, mille ta ülemused ametlikult sulgesid, aga mis tal ikkagi kripeldama jäi. Ütleb, et olen targem, kui välja näidata tahan, ja tal on just sellist aju vaja.

Äkki tal on midagi kahe silma vahele jäänud. Äkki lahendame juhtumi koos. Äkki läheb see asi suurelt lehtedesse ja ma saan lõpuks mingi

parema otsa peale. Muigan. Samasugune positiivsete plaanidega Revo nagu vanastigi. Teeb südame soojaks. Rüüpan kohvi ja loen kirja veel mitu korda üle.

Vahet pole. Mul pole midagi kaotada. Teen läpaka lahti ja saadan bossile pika meili, kus kirjeldan detailselt kõike, mis firmaga valesti on. Kirjeldan lisaks veel kõiki neid väikeseid asju, mis on mind aastate jooksul häirima hakanud.

Kuidas Sven iga kord kõvasti vilistab, kui ta kohvi teeb. Kuidas Elias krõpse sööb – igat laastu endale meetri kauguselt suhu visates ja pärast seda sitaselt irvitades, nagu oleks ta midagi saavutanud. Kuidas Elsa minust kaks korda rohkem teenib, aga ikka endale normaalset lõhnaõli ei raatsi osta ja selle asemel ennast igal hommikul mingi putukamürgiga üle pritsib.

Lõpus kirjutan, et kuigi pean lepingu järgi neile kuu aega ette teatama, ei kavatse ma seda teha ja nad võivad mind kohtusse kaevata. Kirjutan, et ma pole kunagi ühegi naeruväärsema firma jaoks töötanud – ilmselt seetõttu, et ühtegi naeruväärsemat firmat pole olemas. Ütlen, et kuigi mul tõendeid pole, siis tean, et nemad lasidki Estonia põhja.

Vanad sõbrad

Lend väljub täna hommikul, ümberistumine Stockholmis. Otsustan enne lennujaama minekut linnas ringi jalutada, sest vaatamata kõigele on ikkagi kuidagi kahju ära minna. Imelik, et need nostalgiahood alati pingemomentidel välja tulevad, kuigi muidu sellistest asjadest täiesti suva on.

Mingis mõttes on täiesti uskumatu, et ma seda kohta kunagi mingiks pääseteeks pidasin. Ennast siin kuidagi koduselt tundsin ja aktiivselt, kui mitte isegi agressiivselt, sisse üritasin sulanduda.

Kõik ütlesid juba Eestis, et ma ei saa oma probleemide eest ära joosta. Lähen ühest niinimetatud pommiaugust teise. Ja aastaid hiljem avastan, et see auk oli hoopis mu südames ja pomm oli mu enda mõtete kulminatsioon, mis oma intensiivsusega pidigi lõpuks plahvatama. Uhh.

Kuidas see võimalik on, et pärast esimest edukat ettevõtmist kohe nii sügavalt auku kukkusin? Mõlgutan neid mõtteid rahulikult mööda tänavaid jalutades. Nägin paar päeva tagasi, et boss oli mu meilile vastanud, aga ma ei viitsinud ta üllitist isegi avada.

Korterist lahti öelda oli õnneks lihtne, sest olin aastaid perfektne üürnik olnud. Mõne väikse komistusega, kui Stella oli paar pudelit veini ära joonud ja arvas, et taldrikute vastu seina loopimine on täiesti mõistlik viis, kuidas mulle selgeks teha, milline šovinistlik vördjas ma ikkagi olen.

Söön lennujaama kohvikus kooki ja rüüpan musta kohvi. Ma ei hakka Rootsist midagi taga igatsema. Mitte ühtegi spetsiifilist asja ei tule pähe, nii et ilmselgelt tuleb mu ebamäärane nukrus lihtsalt sellest, et ma kogu hingega vihkan hüvastijätte.

Mõtlen uuesti Revo kirjale. Mida ta tegelikult tahab? Ta on üks targemaid inimesi, keda kunagi tundnud olen. Ütles kirjas juba isegi ära, et tal läheb politseinikuna hästi. Ta on kõigele lisaks veel meeletult tagasihoidlik, nii et kui ta ütleb, et tal läheb hästi, on ta tegelikult kõrgel kohal ja üks oma ala parimaid.

Ja siis järsku tuleb mingi blokk ette ja ta leiab, et tal on vaja persekukunud staarkirjanik Roman Karu abi, et mingi asi ära lahendada? Miski ei klapi. Leia pildilt viis erinevust. Mis siin tegelikult toimub? Rüüpan kohvi ja vaatan kahtlustava pilguga mind ümbritsevaid inimesi.

Esimene lend on rahulik. Loen lennujaamast ostetud raamatut ja algul kadestan autorit, et ta suudab raamatuid sellise kiirusega välja pumbata. Siis rahunen ja loen lõpuni. Liiga pikk, aga samas huvitav. Söön pähkleid ja kaalutlen, kas kirjutatan kunagi mõne põneviku.

Tallinna lend venib ja mul on raske paigal olla. Õnneks istun vahekaigu ääres, nii et saan vahepeal jalgu sirutada ja rahulikult vetsus käia. Tunnen, et lend on lõppemas, ja saan aru, et nelikümmend minutit on veel aega. Tellin viskit ja üritan lõõgastuda. Mida ma pärast maandumist esimese asjana teen?

Ilmselt suurt midagi, sest kell on palju. Lähen hotelli ja võtan hommi-kul Revoga ühendust. Istume maha ja räägime, mis toimub. Mis abi, mis ülemused, mis ülesanne, mille jaoks. Turbulents on päris haige, aga jään seekord ellu. Kaks null Karule.

Taksoga sõites märkan uusi kaubanduskeskusi, säravat vaateratast mingil katusel, restorane, mida ma varem pole näinud. Pomisen midagi omaette. Ilmselt pomisesin piisavalt selgelt, sest taksojuht hakkab rääkima.

„Kaua olete ära olnud?” küsib.

„Aastaid,” vastan.

„Juba viimase aasta-paariga on nii palju muutunud, aga kui oleks veel kauem ära olnud, ei tunneks linna enam äragi.”

„Mis toimub siis? Hiinlased avastasid kullaaugu?”

„Hiinlased?”

„Nagu nad Aafrikat praegu kokku ostavad. Kust see raha tuleb?”

„Ei oska sellele vastata.”

„Pole midagi,” lohutan teda.

Leppisime Revoga kokku, et kohtume selles vanas kohvikus, kus me teismelistena kõige rohkem aega veetsime. See on õnneks alles, hiinlased pole veel ligi pääsenud. Kontingent tundub ka täpselt sama, pensionärid ja vaesed tudengid. Vanad head ajad, kui tass musta majakohvi maksis viis krooni.

Revo on ennast juba mugavalt sisse seadnud, kui kohvikusse astun. Imelik on olla, pole veel päris ära harjunud. Rootsi pole ju nii erinev, aga ikkagi. Revo tõstab pilgu ja lehvitab. Ma tõstan näpu üles, et öelda, et tulen kohe pärast kohvi tellimist lauda.

Surume kätt ja embame. Revo näeb hea välja. Vaikselts halliks minev habe ees, aga muud pole eriti muutunud. Küsin kohe, mis toimub.

„Otse asja juurde,” naerab ta.

„Räägi lihtsalt ausalt, milles asi on. Sul ei ole ju tegelikult mu abi vaja,” ütlen.

„Miks sa seda arvad?”

„Sest ma tunnen sind, Sumberg, asjad ei ole nii palju muutunud.”

„Okei, jäin vahele. Ma sain lihtsalt aru, et sa oled vaimselt mingis halvas kohas, ja otsustasin sulle päästerõnga visata. Ära pane pahaks.”

„Aru said kuidas?”

„Need viimase paari kuu sotsiaalmeedia postitused. Ma tunnen appikarje ära. Eriti sinu oma, sest ma olen seda juba korra varemgi näinud,” selgitab ta.

„Või et appikarje.”

„Ära mängi lolli. Saad aru küll. Ühesõnaga, mul on hea meel sind näha ja veel parem nüüd, kui tean, et asjad korras on. On?”

„On. Aga nüüd ma tulin nii kaugele selleks, et teada saada, et mingit tööotsa, millega sa mu abi vajad, polegi olemas.”

„On küll. See osa kirjast oli tõsi ja sa oled väga oodatud muga liituma. Ma tean väga hästi, et sa poleks ise niisama tulnud. Uhkus ja muud asjad ei oleks lubanud. Nüüd oli sul ettekääne olemas. Ja nähes, et sa mitte midagi ütlemata mitu päeva hiljem kohale ilmusid, olid sa ilmselt seda ettekäänet päris pikka aega oodanud,” muheleb ta.

„Viisteist null, Sumberg. Sinu serv,” kiidan.

„Tänan.”

„Millal see teine kord oli?”

„Mari-Liis.”

„Mida ei mäleta, seda pole olnud,” ignoreerin teemat.

„Ei mäleta Mari-Liisi? Seda võid sa oma vanaemale rääkida,” nähvab Revo.

„Ta ei usuks ka.”

„Mh?”

„See on naljakas, kuidas need asjad kokku lähevad. Kunagi ammu, MSNi aegadel, panin ühe Velikije Luki laulu lause oma staatuseks. Midagi nagu: silmis pole elutuld, see suvi jääb tal viimaseks. Vanaema helistas paar tundi hiljem, et küsida, kas kõik on korras.”

„Täpselt. Ma teadsin, et sa ei saa seal õnnelik olla. Sa ei peta oma kunstnikuhämaga kedagi ära.”

„Okei. Räägi asjast.”

Revo hakkab rääkima ja ma kuulan siira huviga.

TIINA VEIKAT

Elukõmin – kõike pole vaja

On radu
mis jäävad
avastamata.

On sfinkse
kelle mõistatusi
ei lahenda
suhtevõnkeid
milles kaigub
kriipimine
luiskamisi
mis sõnavara puudusel
edastavad
elukõmina väge.

Kauaks sa sinna
kuristiku servale jääd?
Niikauaks kui valu kaotab mõtte?
Aitab küll. Kõike pole vaja.

Kuid on ristteid
kus maksab
istuda maha
urgitseda
ja kirjutada pürgimusi.

Vali ja vastuta.

Kurbuse algoritmid

Kokkukukkumine on nii ilus.

Idiosünkroonne

polükroomia

mudimised

nii ja naa

heitlik tunderägastik

coup de pinceau

sinna-tänna

et auke parandada

lootust anda

meloodiat rikastada

aga näe

käsi väriseb nii hirmsasti ...

Kuskil kunagi oli

machine à rêves

haihtunud

nüüd seegi

või panin valesse sahtlisse?

Kui kaua sundida

et kehavälised asjad ja isikud

toetaks

kui pulss möirgab ja kiunub?

Kokkukukkumine on nii ilus

kuid veetlevam oleks kindla tähtajaga.

Rüsi jää

rüsi jää
luurel luule
kül m ümin
kajab
võimsamalt kui
ilutulestik
paljapää
sa kummardad austusest
ja ettepoole pürid
hävituse arm kutsus tasa
võltsjälgi ei jää kuskil maha
üksnes krobe *miski* ...
rüsi jää
teed rajab
kange kutse surma
veetleb su okkiline sulestik
paljapää
kõrvad lukus
tundub – upud
huku pilt nii küllane
rüsi jää – kui üllane
sind vaataks
häämeelega
viimse pildina
enne hääbumist

oled nagu mina
luurel luule

ELISA-JOHANNA LIIV

KOSMOSE KOHTLEMISE KÄSIRAAMAT

Joosep Vesselov

Hasso Krull

„Imelihtne tulevik”

Vabamõtleja, 2020

1.

Hasso Krull istub oksa peal ja punub pesa, mille iga oks on teistega tihedasti seotud. Nüüd on Krulli pesa põimikusse lisandunud üks värske ja eriti rohelistele lehtedega raoke, mille ühes otsas on kena punane õis, ent lehtede all on peidus ka teravad rohelised okkad.

„Imelihtne tulevik” koosneb Krulli ühiskonnakriitilistest tekstidest aastaist 1995–2019 ning on jaotatud kolme ossa: *monokkel*, kuhu on koondatud pikemad esseed; *binokkel*, kus on lühemad, enamasti Eesti Ekspressis ja Sirbis avaldatud artiklid; ning *pumpernikkel*, milles on nimeloend, ilmumisandmed ja raamatu koostaja Leo Luksi intervjuu autoriga, mis võtab esseekogu tõhusalt kokku.

Esseekogul on väga lai haare: tekstid tegelevad muu hulgas anarhismi, kommunismi, vanglasüsteemi ja vägivallaga, aga selle kesksed teemad on seotud keskkonnaga – looduskaitse, metsade lageraie, loomade väärkohtlemine ning maailma lõpp. „Imelihtsa tuleviku” nimitekstis ja essees „Varsti” paljastab Krull lugejale muret tekitava tõsiasja: maailma lõpp ei ole mitte ees, vaid juba kohal.

2.

Kujutlegem üht meie rahvalauludest tuntud¹ müütilist mäge. Selle mäe otsas oli üks õunapuu, sellel õunapuul oli üks oks ja õunapuu all vedeles kelk. Kelk oli tore ja punane nagu õun. Ja selle sees oli kogu meie maailma loodus: taimed, kivid, muld, vesi ja loomad, inimesed. Ühel hetkel tuli suur tuul ja puhus kelgu libisema mäest alla, mere poole, kus meie koos kelguga kunagi kauges tulevikus uppunuks. Mäest alla liikudes kogus kelk tasakesti hoogu.

Esiailgu libises kelk mäest alla rahulikult kiirusel ning meie kõik istusime seal sees ja nautisime sõitu. Siis tuli inimestel kaval mõte lükata kelgule hoogu juurde. Kõigepealt lükkasime kätega, siis aerutasime puust ja kivist riistadega. Puitu ja kive võtsime sealtsamast, kelgu seest. Ja meil oli tõesti lõbus kiiremini mäest alla lasta. Andsime aina hoogu juurde. Praegu oleme jõudnud olukorda,

1 Pean silmas Haljala varianti eesti loomislaulust pesaotsijast linnust, mis algab reaga „Üks on oksa õunapuulla” ning mida Krull on „Jumalanna pesas” ning „Loomise mõnus ja kirjas” korduvalt maininud. Vt <http://www.folklore.ee/laulud/erla/e1.htm> (tekst 1.1).

kus oleme ehitanud kelgu taha mootori, kuhu viskame kütteks kõike ettejuhtuvat, et üha kiiremini ja vahvamalt liugu lasta. Ja juba on kõrvus üha väljemini kuulda merekohinat, aga meie oleme silmad kinni surunud.

Valleraa.

Looduse hävimine on alati olnud paratamatu, kuid seni arvati, et lõpp tuleb alles mõne ennustamatu ja kauge kosmilise katastroofi tagajärjel – asteroidi, päikese paisumise, supernoova, universumi soojussurma vms. Nüüd oleme toonud maailma lõpu kohale omal käel. Inimesed ongi ennustamatu kosmiline katastroof.

Krull leiab, et praeguse olukorrani jõuti arusaama tõttu, et „inimene seisab muust loodusest eraldi” (lk 44) ning et loodus on lõputu ressurss meie vajaduste rahuldamiseks. Need arusaamad on loonud kujutelma piiramatust majanduskasvust ja kaasa toonud ka kasvu fetišeerimise. Artiklis „Püha majanduskasvaja” esitab Krull muu hulgas mõttearenduse: „[T]ekib tahtmine küsida, kuidas saab miski lak-

kamatult kasvada? Kas tõesti on nii, et selsamal ajal kuskil mujal mitte miski ei vähene?” (lk 135)

Krull paljastab lugejale muret tekitava tõsiasja: maailma lõpp ei ole mitte ees, vaid juba kohal.

Küsimus on selgelt kallutatud ja selge vastusega. Essees „Varsti” ning artiklis „Haabersti paju ja Eesti tulevik” kasutab Krull majandusteadlase Dieter Helmi loodusliku kapitali mõistet: „Loodusliku kapitali moodustavad looduslikud elemendid,

mis otseselt või kaudselt inimeste jaoks väärtusi toodavad” (lk 157), ning tõstab esile, et loodusliku kapitaliga ei ole majanduskasvu arvutustes seni arvestatud, sest majanduskasvu idee põhineb keskkonnalt võla võtmisel kavatsuseta seda kunagi tagasi maksta.

Seega – meie maailmavaated ja arusaamad on rängas vastuolus reaalsusega, mistõttu on keskkonna säästmiseks vaja moraalset nihet, päästku see meid ennast või mitte. Lühinägelikkude laenu raisates olemegi jõudnud hetke, mil võlanõudja uksele koputab. Laristada oli lõbus, aga nüüd teeskleme, higi laubal, et meid pole kodus.

3.

2009. aastal tutvustas Krull essees „Elusus ja süvaökoloogia”² Arne Næssi mõistepaari „lameökoloogia” ja „süvaökoloogia”. Esimene neist joonistab inimese ja muu looduse vahele piiri: inimene on elusolend, kes elab looduse sees, ning seetõttu tuleb loodust kaitsta, tema väärtus seisneb kasus inimkonnale. Süvaökoloogia aga sellist vahet ei tee: inimene on looduse osa ja kogu loodus ühtmoodi väärtuslik.

2 Hasso Krull. „Elusus ja süvaökoloogia” – Sirp, 03.09.2009.

Ehk tekitakski müütiline ärkamine laiahaardelise moraalse nihke, millest võib loota tõuget süvaökoloogilise maailmavaate ja ühiskonnakorralduse poole?

Näiteks pakub Krull essees „Haabersti paju” välja, et looduslikule kapitalile tuleks hakata määrama väärtust ka enne tema rakendamist meie eluviisi toitmiseks. Mets on väärtuslik juba enne raiumist ja ahju pistmist, loom on väärtuslik ka lüpsmata või küpsetamata, voolav vesi on väärtuslik veskita. Ja neid praegu veel abstraktseid väärtusi tuleks määrata arvuliselt, nõnda saaksid majandusteadlased võrrelda loodusliku kapitali väärtust enne ja pärast tema rakendamist ning otsustada, kas näiteks lageraie on väärt metsa kaotamist. See lahendus esindab nii süvaökoloogilist kui ka lameökoloogilist mõtlemist. Krull kaalub essees „Varsti” veel nullkasvu ideedki. Ent süvaökoloogiline mõtlemine on siiski mõlema lahenduse eeldus, mitte tulemus.

„Haabersti pajuga” huvitavalt sarnase mõttearenduseni jõudis 1972. aastal Jaan Kaplinski essees „Ökoloogia ja ökonoomika”. Seal pakkus temagi, et moraaliväärtuste laiahaardelise ümberseadistamisega võiksid tegeleda majandusteadlased:

Inimeste sihid on muutunud hoopis vähem kui vahendid sihtidele jõudmiseks. Ja see ebakõla kolossaalsete vahendite ja vanade irratsionaalsete sihtide vahel on muutunud ohtlikuks. Auto- ja tekstiilitööstus rahuldab suuresti meie inimlikku edevust – nüüd on see edevus pöördumatult rikkumas ja hävitamas loodust ja linnu, muutmas meie keskkonda elamiskõlbatuks. [...] Naiivselt pretensioonikas oleks praegu kellelgi väita, et ta teab inimsoo arengu kõige õigemat sihti, arengustsenaariumi. Seda ei tea veel keegi. Kuid ma mõtlen, et kui selle sihi otsimiseks kulutatakse sel määral vahendeid, kui kulub automarkide või pommide loomiseks, saaksime kindlasti talle lähemale.³

„Ökoloogiast ja ökonoomikast” võib leida palju seoseid „Imelihtsa tulevikuga”, sealhulgas süvaökoloogilist mõtlemist: „Elame piiratud maailmas, osana maailmast, osana oma keskkondadest, mis põimuvad ühes kõigi teiste .. olemiste keskkondadega.”⁴ Süvaökoloogilist mõtlemist näib Kaplinski omistavat loodusrahvastele ja traditsioonilistele ühiskondadele, kelle keskkonnaga arvestav eluviis põhines pärimusel, aga kelle eluviisi on praegune maailm niivõrd palju mõjutanud, et

3 Jaan Kaplinski. „See ja teine” – Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 1996, lk 68–69.

4 Samas, lk 66.

Kaplinski ei paista enam moraalse nihke saavutamiseks lootvat nendele pärimuslikele teadmistele.

Siitki ilmneb seos Krulli mõttemaailmaga – esseekogu „Mõistatuse sild” (2016) avatekstis „Mõista, mõista, mis see on?” tsiteerib Krull Fritjof Caprat, kes kirjutas, et süvaökoloogiline mõtlemine eeldab mingil määral spirituaalsust, mis on omane kristlusele, budismile, aga ka näiteks põlisameerika pärimusele.⁵ Kuid vastupidi Kaplinskile ei aseta Krull eelajaloolist pärimust ega traditsioonilisi ühiskondi ajalukku, pigem vastupidi.

4.

Krull soovib äratada kosmilist, müütilist mõtteviisi. Ka „Imelihtsas tulevikus” toob ta põletavate keskkonnaprobleemide ja poliitiliste küsimuste lahendamiseks ideid pärimuslikust traditsioonist – muu hulgas mainib ta seost animismi ja looma- või metsakaitse vahel. Usk kõikide elusolendite

ja elutute esemete hingestatusse tooks endaga kaasa austuse looduse ja loomade vastu, suhtumise neisse kui võrdseisse. Krull märgib essee „Mida teevad inimesed loomadele?”, et paljudes kultuurides levivad müüdid loomade ja inimeste vahelistest lepetest, mis annavad juhised tasakaalukaks ja lugupidavaks kooseluks loomadega. Seega, ehk tekitakski müütiline ärkamine laiahaardelise moraalse nihke,

millest võib loota tõuget süvaökoloogilise maailmavaate ja ühiskonnakorralduse poole?

Kuigi Krull väidab intervjuus Leo Luksiga, et praegu kasvaval ökoaktivismil ei ole usuga mitte midagi pistmist, sest aktivistid tegutsevad tema sõnul igasugustest hoiakutest ja veendumustest sõltumata (lk 184), julgen vastu vaielda, lähtudes taas ülaltsiteeritud „Ökoloogiast ja ökonoomiast”:

Maailmavaadet käsitledes tuleks peatuda ka tema integreeritusel. Integreeritud on maailmavaade, milles on võimalikult vähe vasturääkivusi ja mis moodustab sidusa terviku. Maailmavaade võib integreeritud olla kahes mõttes – loogiliselt ja emotsionaalselt.⁶

Kaplinski seletuse põhjal lähtub loogiline integreeritus teadusest ja filosoofiast, põhjuste ahelaist ja külmast kalkulasioonist – loogikast. Emotsionaalne integreeritus seevastu tegeleb subjektiivsete väärtuste ja nende omavaheliste suhetega – hea-halb, õiglus-ebaõiglus – ning

**Krulli pärimusest lähtuval loomingu
on tohutu potentsiaal äratada
lugejais tasapisi mõtteviisi, mis
aitab maailma parandada.**

5 Hasso Krull. „Mõistatuse sild” – Tartu: Kaksikhammas, 2016, lk 12.

6 Jaan Kaplinski. „See ja teine”, lk 49.

Kaplinski lisab, et emotsionaalset integratsiooni on varem saavutanud rahvalaulud, müüdid ja usk. Süvaökoloogilise maailmavaate kehtestamiseks on tarvis ümber kodeerida kehtivaid väärtusi ja selleks peab keskendumas ka emotsionaalse integratsiooni rahuldamisele, sest „[l]oogika ise ei suuda meid selle kaldus maailmaga lepitada”⁷.

Kindlasti on olukorraga toimetulekuks vaja ka loogilist mõtlemist, ent see ei välista, et Krulli pärimusest lähtuval loomingul on tohutu potentsiaal äratada lugejais tasapisi mõtteviis, mis aitab maailma parandada. Selleks läheb tarvis nii skeptilist mõistust kui ka siirast usku – ja „Imelihtne tulevik” pakub mõlemat. Võime ainult loota, et kui Krulli müütiline mõtlemine kohale jõuab, meie koppelie kukub ja otsib kohta, kuhu pesa teha, on siin veel järel mõni põõsas, mida pole jõutud maha võtta.

⁷ „See ja teine”, lk 53.

ANDREI IVANOVI LUGEDES

Peedu Saar

Andrei Ivanov

„Isevärki kalmistu asukad”

Varrak, 2019

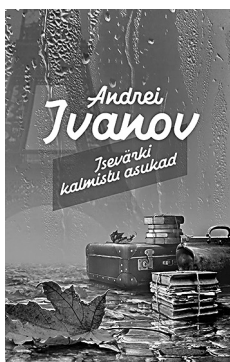
Nägin unes, et mu voodi on kahekorruseline, selline nari-taoline, mitte ka päris nari, olgu, nari. Ja mina olin siis teisel korrusel, vähkresin, kitsas oli, aga alumisel laiutas too šarmantne venelane, isand Ivanov, kottis dressipüksid jalas, käed-jalad laiali, norskas! Ehmusin ärkvele, käisin kusel, viskasin kassi välja (naabrite kass oli jälle meie juures).

... kui isale tuli sonimishoog peale, rääkis ta hirmutavalt selgete lausetega. Ljubov Gavrilovna ei maganud ka ja kuulas meest peaaegu hingamata; kõigest, mis mees unes rääkis, jäid talle meelde vaid nimed, mida mees hüüdis välja niimoodi, justkui tahtnuks millegi eest hoiatada – tavalised vene nimed. Naine küsis talt kord, kes need inimesed talle olid. „Esimest korda kuulen,” nähvas too. (lk 109)

Esimese hooga lugesin paarsada lehekülge ja jätsin pooleli. „Isevärki kalmistu asukad” on ju paras tellis. Mul on selline nikerdatud peaga terastraadist järjehoidja, selline isegi kaunistab poolelijäänud raamatut. Rahva Raamatus tõstsin teose müügitopi riulil esimesele kohale, teise raamatu ette (olen sedasi ennegi talitanud). Ise hiilisin minema, sõitsin eskalaatoriga alla – pärast väikest koerust sobib just eskalaatoriga sõita! Libised kaadrist välja, ise püsid paigal nagu hiireke. Väljas sadas külma vihma. Hea, et sai Peterburist korralik jope ostetud. Peterburis kõndisingi kohe Neeva äärde, jalutasin kaldapealsel, siis piki Fontankat, varsti olin muidugi Gribojedova ääres. Ivanovi Peterburi kaasa ei võtnud, olin nagu natuke turris. Vabandust, Peterburi ei puutu üldse asjasse.

Otsin, rooman mööda põrandat ja kandun märkamatuks – mingisuguse absurdse viguriga – hiiglasliku laeva tekile ... (lk 423)

Jäin siis ootama, et keegi midagi ütleks. Et lollile tuleb ära seletada, millest raamatus räägitakse, eks ma siis loe edasi. Järg mul juba käest ei lähe, väärt järjehoidja vahel. Vaikus. Lugesin kümnendat korda raamatu tagakaaneteksti läbi. *See on läbinisti euroopalik romaan, kuid suure boonusega ...* Krt, sellise lause võib ainult venelane kirjutada, sisu pole sel muidugi ollagi. Aga naljakas lause, nõus. Just see, suure boonusega. Hi-hi-hi. *Ivanov uurib oma uues romaanis inimhinge pimedaid soppes ...* Seda muidugi, aga kui need

sopid nime ja näo ja loo – ühe inimese – küljest lahti haakida või need ainult liiga hapra niidiga kinnitada ... Väsisin, haigutasin ja panin nikerdatud peaga järjehoidja vahele.

Me jõime tublisti, ta taastus vähehaaval, hakkas selgemalt rääkima, alustas oma lugu mitu korda – kõik kulges arusaadavalt, kuid nii kui asi jõudis vahejuhtumi endani, muutus tema jutt kuidagi imelikuks, ta rääkis katkendlikult, otsekui olnuks poolunes. (lk 437)

Keskkooli ajal elasin vanaema juures väikeses katusealuses ja kuulasin neljapäeviti Raul Saaremetsa „Vibratsiooni”. Saade algas kell kümme, nii et enamasti ma oma vihikute ja raamatute kohal juba tukkusin, tukkusin ja kuulasin ja õppisin ja jäin tol korral päris magama, aga unenäolgete sisse hakkaski tilkhaaval imbuma too ... tegin silmad lahti. Kus ma olen? Kuulasin, kuulasin, kuulasin. Olin paljastatud, kuidagi millestki aru saanud, või vastupidi, pea peale kukkunud, lolliks tehtud, midagi leidnud või kaotanud – see oli siis, kui Raul Saaremetse esimest korda Ariel Pinki mängis. See nüüd jääb, olin kindel. Andrei Ivanoviga oli samamoodi.

Süda käitub jälle isepäiselt. Just nagu oleks rinnus härja-põlvlane ärganud, ukerdab ringi ja kopsib haamriga. (lk 383)

Mäletamist mööda oli suvi. Õhukesel Loomingu Raamatukogu raamatukesel oli imelik näopilt. Haige inimese nägu, kuidagi katki, enesekindlust pole ollagi. Sellegipoolest oli too inimene ümberlökkamatult midagi ära otsustanud, isegi mitte otsustanud, pigem midagi leidnud, tahtmatagi, saatus. Kõigutamatu, teeskluseta, kergelt hullumeelne. Küsiti nime kohta – raamatu lõpus oli seni tundmatu autoriga lühike intervjuu. Küsiti, kas sellise nimega (Andrei Ivanov – enam-vähem nagu John Smith) on kerge kirjanik olla. Ivanov vastas: nimi nimeks, ülepea pole tänapäeval kerge kirjanik olla. Arvan, muide, mis puudutab teda ennast, ta luiskas. Kui midagi on täie enesestmõistatavusega ära tuntud, pole kergel ja raskel enam vahet, siis on nagu on.

... süü ümberlökkamatus tugevnes sedamööda, kuidas sulasid vastupidise tõestamise šansid. (lk 389)

Ivanovi Skandinaavia triloogiat¹ reklaamisin süüdimatult kõikvõimalikes seltskondades. Mõni siis luges, mõnele meeldiski – need on eluaegsed sõbrad, või noh, seal on midagi, mis jääb. Istusin kõrtsis, olin vintis, mitte ka väga, korraga märkan, mu enda tooli all, sedasi õnnetult tooli jalgade vahele kinni jäänud, takerdunud, kuidagi ennast sisse mässinud, lebab Jaagup Kreemi näoga mees. Küürutasin vaatama, kummardusin. „Noh sõbrake ...

a sa Ivanovi oled lugenud?” Ei vasta. Aga otsa vaatab küll, tunneb huvi, ma jätkan: „Tead, kuni meie keskel on selliseid

¹ Raamatud „Hanumani teekond Lollandile”, „Bizarre” ja „Kuutõbise pihtimus” (eesti keeles ilmunud vastavalt 2012, 2014 ja 2015).

Mihhaili-taolisi ... meie armas ühtne Euroopa, kaunis idee, taolised õonestavad selle ära, nagu kevadine vooluvesi õonestab jää, kiiresti sööb ära, ja kõik läheb liikuma, ragenaga ..." – „Rääkige ikka selgemini, härra on vist luuletaja." – „Ei, lihtsalt, Mihhail on munn mees, muud midagi!" – „Seda minagi ... aga ulata palun lõuatäis õlut." Püüdsin sõpra tooli alt kätte saada, aga ta ei võtnud üldse vedu. Teises seltskonnas. „A seda Danguole ninarõnga episoodi, sa seda mäletad või? Rõngas on ninast ära tulnud. Ja külm on ja pime ja käed on kohmetud ja ninasõõre mädane ja nad armastavad teineteist, aga kõik on just parajasti nii halvasti ja vilets ja nad polegi enam kindlad ..." – „Ära räägi! Näen seda aegajalt unes. Rõngas tuleb ninna tagasi panna, aga see ei lähe, kaob sõrmede vahelt, veereb nagu münt, kuhugi ..." – „Aga mina teen mõnikord unes lauseid, aga ei saa tehtud, tõstan sõnu ringi ja ringi ning kui saangi sõnad paika, selgub, et mõte on kadunud, ja kõik algab otsast. Siis korrage! Ivanov! Isand Ivanov ise seisab kusagil sealsamas, seisab ja vaatab ..." – „Pead arsti juurde minema." – „Ja kõige hullem on too, tead, et Ivanov, Ivanov ise, välimuselt, meenutab ühte kaabakat, keda ma kunagi tundsin."

Alfred läks rõdule. Hahetab. Aia sügavuses matab kass flegmaatilisel oma rooja. (lk 132)

Viimaks, hea jupi aja pärast mingid arvustused ka tulid. Ühes näiteks ülistati raamatut taevani ja ega see mind edasi ei aidanud. Selles stiilis, et Suur Romaan, midagi päris ennekuulmatut, geniaalne! Seda teadsin ma ju isegi! Ma nimelt – uskusin. Olin Ivanovi juba aastaid tagasi uskuma jäänud ja ega siis ei tähenda enam muu midagi. Ei tähenda, kui raamatust tuhkagi (lihtsalt üldse mitte!) aru ei saa; ei tähenda, kui kahesajandal (olgu või kahekümnenandal!) leheküljel suu kangesti laiali kisub, sätid nikerdatud peaga järjehoidja vahele ja torkad raamatu riiulisse, mis kurat! tegelikult polnud ju vaja raamatut lahtigi teha, teadsin niigi: geniaalne, ennekuulmatu, Suur Romaan! Lühidalt, ka arvustajate seas oli valge pimedusega lööduid nagu ma ise. Nagu sõltlane ahmisin kõik sisse – kui raamatut ei jaksa lugeda, tuleb doos kätte saada aseainetest. Aga oli ka teist nägu kirjutisi. Mõni klaarima pilguga kriitik ära kohutatud lugeja heatahtliku julgustamisega alustaski: jaksu ja kannatlikkust, tähelepanelikkust ja pikka meelt (rahu ja valgust! Jaan Tammsalu häälega). Mõne varjatud rahulolematu ilmutas end etteheidetena toimetaja- või tõlkijatööle. Muhelesin endamisi, ei, siin lähete rappa, jooksete lati alt läbi, nii ei lähe, tähendab, jalake hakkas ikkagi värisema – arvan, õigem on ikka Ivanovi endaga kohut käia.

*... igatahes on mu elu õnnestunud, ma võin vedada ämbliku-
niiti kust iganes, igast tema punktist, lõpmatuseni, järgnevus ei*

oma enam mingit tähtsust – ja pealegi, mis asi on järgnevus? Milleks mulle see, kui mind vaimustavad ainult sähvatused, etteaaimamatud sähvatused? (lk 349)

Kas Ivanovil endalgi seal järg alati täiesti käes püsib? Teine asi: too kerge korralagedus on lihtsalt (aga kindlasti mitte lihtne!) üks meetod, millega ajamasinale aur sisse puhuda. Ajas liikuda ju inimene eriti ei oska – aga tahaks küll! Kirjanduses natuke saab, viguritega. Suurem osa kirjan- duses kogetud ajas rändamisest ei erine märkimisväärselt ajalooraamatus loetust – ikka ollakse juba tark, vaada- takse kaugelt, targana, kõik on lõpuks võrdlemisi loogiline, on põhjused, teisiti ei saanukski olla. Harva, kui kättpidi kohale viiakse. Aga Ivanov viib. Raputab kõik korralikult segi (nagu nõid peotäie konte) ja kallab välja (loeb must- ritest minevikku, ennustab tuleviku kohta), aru küll täp- selt ei saa – ja ega vist ei peagi saama! –, aga kuidagi väga usutav on. Ivanovil on ajamasin, igavesti habras seadeldis, midagi kiviheite- ja algelise aurumasina vahepealset, aga töötab, selline väike ime. Kas ta ise teabki, millest ja kui- das see tehtud on?

... ükskõik mis laval jätsin ma asjaarmastaja mulje; kõik teadsid, et ma pole see, kellena esinen ... (lk 383–384)

Helistab vend, küsib (vähemalt mulle tundub, et just nii ta küsib): „Kas ma helistan sulle täna?” Mul läheb juhe täitsa kokku, see on nagu kontrollküsimus, vastan: „Jah, mu teada on praegu täna.” Ise mõtlen, kurat teab, viimasel ajal on veidrad sõbrad tekkinud, musjöö Morgenstern, Šeršnjov,

Lazarev, Bogolepovid, Igumnov ... kuigi, ega ma neid väga ei tunne, natuke tun- nen ka, nagu ikka inimestega, mõnda rohkem, mõnda vähem, aga eriti mitte, tegelikult ei tunne kedagi. Hiljem küsisin venna käest igaks juhuks üle: „Eks ole, et täna on kindlasti ja nimelt ... täna?” Vend ei jaganud kohe ära. Seletasin, olen jälle Ivanovi lugema hakanud. Äsja see oli, kui olin talle põhjanud, et uus raamat ei kõlba kuhugi, ei meeldi, aru ei saa; praa-

lisin: jätan pooleli, jätsingi juba, panin järjehoidja vahele! Aga nüüd siis vend ainult noogutas, arusaaja ja nagu kaas- tundlikugi pilguga. Umbes nagu oleksin jooma hakanud või naisega kuidagi tülli läinud või jälle Dostojevskit lugenud või ... noh, taolist. Hakkasin siis vennale asja seletama: „Tead, tegelikult polegi vaja tervet raamatut lugeda, seal on lehe- külgi ... mõnel hästi valitud leheküljel on kogu sisu kokku võetud ... loen sulle ... oota ... kohe leian ...” Alustasin lehe- küljelt nelisada kuuskümmend kaks, aga päris peatüki lõppu ei jõudnudki, enne jooksin minema. Ise mõtlesin, väga hea,

Ivanovil on ajamasin, igavesti habras seadeldis, midagi kiviheite- ja algelise aurumasina vahepealset, aga töötab, selline väike ime.

suur tänu, vennas! Hullusega ei tohigi kaasa minna, see on kõige tähtsam! Seda tean omast käest, ega alati pole siis mina see kõige hullem, õigemini, harva, kui olen. Hulludega tuleb just sedasi, ettevaatlikult, külmalt, peaasi, tuleb ise väga rahulikuks jääda, muidu on lõpp. „Ja näed! Ikka lugesin valesti!” mõtlesin endamisi juba tänaval. Oleksin pidanud hoopis Sevastjanovi kohta lugema, jah, nimelt Sevastjanovi, vist ainuke mõistlik mees kogu raamatus:

**Pst! Ivanov räägib õnnest!
Sedavõrd suurest, mis kirju-
taja sisse ära ei mahu.**

Miks ma peaksin tagasi minema? Minu jaoks on see võimatu. Minu jaoks pole naasmist. NSVL on teine riik, see ei ole naasmine. Ma vaatan fotosid, katsun vanu asju – see on minu naasmine. Ainult niiviisi see võimalik ongi. Elutoas jäi kell seisma. Parandasin ära. Hakkas käima. Vaat, palun, naasmine. Kunagi tiksus see kell Venemaal, mina olin noor, arvasin, et mul on tulevik, avar tee, jõuan kõike, ei jõudnud midagi, kaks sõda ja siin veel see okupatsioon kah. Härrased, meie rong on läinud. Toda Venemaad enam ei ole ega tule enam kunagi. Kõik, ajajõgi on ta minema kandnud. (lk 400)

Mul on kombeks jätta raamatute viimane kümnendik või kahekümnendik (olenevalt kogumahust) lugemata. Elu on huvitavam kui kirjandus ja parimates raamatutes on alati rohkem esimest kui teist. Aga raamatu lõpus, seal kipub teisipidi olema, parimatelgi. Otsad on ju vaja kokku siduda! Ja mitte et need poleks osavalt või nauditavalt seotud – kui sageli need päriselt ongi, meisterlikult! Ent selles vist asi ongi, liiga meisterlikult, sageli. Elus on ju teistmoodi. Ja kui otsad jäävadki kokku sidumata, kui raamat oma viletsast maisest päritolust enne lõppu väikeste kirjanduslike kaunistustega – raamid ja lehid ja ilusõlmed! – märku ei anna, ega siis pole tingimata etem, võib-olla on koguni viletsam veel. Raamat saab läbi, aga lugeja on nagu tänavale tõugatud. Jätan tihti raamatute lõpud lugemata ja need jäävad mu sisse elama, need raamatud, mõni vast eluajakski, võin neid edasi elada, omamoodi, nagu parasjagu tahtmist ja tuju on. Ja pole siis ime, kui keegi küsib „Kas täna on ikka ... täna?“, võpatan, kui olen parajasti kusagil ära.

Ent kust on minusse tulnud kurbus? Ma olen alati tundnud end õnneliku inimesena ja ma olen seda hoolega varjanud. (lk 34) Me kõnnime käsikäes absurdiga, lähenedes kuristikule. (lk 474) Pst! Ivanov räägib õnnest! Sedavõrd suurest, mis kirjutaja sisse ära ei mahu. Ja ei mahugi, sest osa sellest valgub lugejale kaela, õnnestav nagu soe vihm. Ööbik – puhteaja kalligraaf – punub oma laulu sõlmekesi. Laternad põlevad armulikult. Vihm jätab klaasile hõredaid pikki kriipse. Taevas on peenikesteks salkudeks kammitud. (lk 383) Ühes toas mängib

Ariel Pink, teises raadio, Vikerraadio vist, mõni jutusaade, seina tagant kostab lapse nuttu, väljas kamandavad poisikesed, uks käib. *Maailm paistab hoopis teistsugusena, kui sa vead laipa.* (lk 384) Mitte see lõik! Ajasin segi. Nüüd! Pst! Ivanov räägib õnnest! *Ma ei suuda hoomata oma siseelu seadusi ja selle kuritegeliku – nagu mulle mõnikord näib – tunde olemust.* (lk 475; ta jätkab, õnnest!) *Ma ei väida, et olen kogu aeg kerge südamega ringi jalutanud, ei, täieliku vabaduse seisund on ununud kohale nagu harv pilv, hiilinud ligi ja karanud mulle kallale nagu pime sadu või häbiväärne iha, nagu varga kihk mingit asjakest omandada, nagu maniakaalne tõmme oopiumi poole või uni, elav ja silmapilkne.* (See kõik – õnnest!) ... *ja siis pole ma olnud suuteline teda minema peletama ...* (Mida? Õnne! See on pöörane!) ... *maailm on ime – sedavõrd täiuslik, et seal on kohta ka igasugu nurjatustele ...* (lk 475)

„Monsieur Morgenstern?”

„Ah?”

„Ärgake, monsieur Morgenstern.”

Viktor seisab tema kohal, ajaleht käes.

„Aa, see olete teie, mu sõber.” (lk 479)

Mõnikümmend lehekülge on veel minna. Mida siis ütleksin, kui keegi küsiks, kas olen Ivanovi kalmistu asukaid lugenud? „Jaa, olen! Meeldis. Väga.” Enamasti ma raamatute kohta muud öelda ei oskagi, meeldis või ei meeldinud. Ja kui ei meeldinud, pole see kunagi päris tõsi. „Ära unusta hetki, mil oled elanud, kuidagi päriselt, õnnetu või kurb olnud. Ega ei unustagi, naljalt ei unusta, see lihtsalt ei lähegi, päris-päriselt, meelest” – seda ütleksin ka, sedasi salapäraselt, kui keegi küsiks. Ja mida see tähendaks? Ei tea mina! Keskkooli ajal pidime „Jevgeni Onegini” lugema. Meeldis väga! Kandsin raamatut veel tükk aega kaasaski, istusin kusagil, lugesin jälle. Aga klassis, kui arutati, räägiti aina duellist. Mis duell? Ma polnud mingist duellist kuulnudki!

HOMSESSE PÄEVA

Kristel Birgit Potsepp

Eia Uus

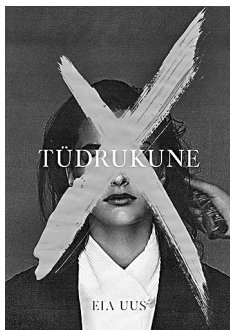
„Tüdrukune”

Postimees Kirjastus, 2019

Eia Uusi romaan „Tüdrukune” on mitme näoga raamat. Selle tagakaanel öeldakse, et teost peaksid lugema kõik mehed, mina aga laiendaksin seda soovitust – raamatut peaksid lugema igas vanuses inimesed soost hoolimata. Uus käsitleb eriilmelisi teemasid: poliitikat, eneseavastamist, traumaatilisi minevikukogemusi, perekonda, ühiskondlikke teemasid ning töö ja eraelu ühitamist.

„Tüdrukune” puudutab ja kõnetab peaaegu kõiki naisi ja tüdrukuid. Esimesel leheküljel on lõik Emily Nagoski raamatust „Leia oma kirk. Teaduslik tee parema seksini”: „„Meediasõnum: „Sa oled ebapiisav.” Laksud, toidumängud, kolmekas... Oled kogenud vähemalt kliitoriorgasme, tupeorgasme, kusitiorgasme. [---] Kui sa kõike seda ei proovi, oled frigiidne. [---] Ühtlasi: oled liiga paks ja liiga peenike. [---] Su keha on vale. [---] Ja kui julged endale meeldida, oled ennasttäis mõrd. Lühidalt, sa teed valesti.”” (lk 5) Ebapiisavus, häbi, tunne, et oled üdini vale – seda sõnumit söödavad sisse (sotsiaal)meedia, mehed, teised naised ning kokkuvõttes kogu ühiskond. Peale selle mängib rolli ka alateaduslik kriitika selle pihta, kuidas olla piisav või lihtsalt „õige”. Magusvalus äratundmine haaras mind enam-vähem terve raamatu lugemise aja. Enda olemuse alandamine on nagu sissekodeeritud ühiskondlik norm, mis omandatakse isenesest. Teisalt ei ole negatiivsetel emotsioonidel ega valul raamatus läbiv osa – kirjutades rasketest teemadest, lükkab Uus ümber stereotüüpeid tõekspidamisi nii peategelase minapildi kui ka üldiselt naise identiteedi kohta.

Uus annab hääle mitmele osalisele. Teose peategelane Lilian on üles kasvanud nõukogude ajal. Ta on iseseisev ja tugev tööinimene, kes on kinni mõttemallides. Liliani minapilt on dünaamiline ning karakteri arengut on huvitav jälgida: ta õpib ennast tundma ja areneb mitmel moel, mis päädib lõpuks jäikadele põhimõtetele järeleandmisega. 20-aastane Mona on noor ja eneseteadlik naine, kes on kasvanud vabas Eestis ning kelle identiteet ja minapilt on kujunenud samuti vabana. Teosest leiab ka mehi, kes on muidu „täitsa normaalsed”, aga ei mõista kampaaniaid nagu #MeToo ning arvavad, et see on ülereklaamitud väljamõeldis.

„Ma ei saa aru, mis värk sellega on, et äkitselt kõiki naisi ahistatakse?” nõuab Martin. „See ei ole äkitselt!” [---] „Saa aru, see [ahistamine] algab tüdrukuna hiljemalt siis, kui oled mingi 13-aastane. Kui sul veab, et enne midagi õudset ei juhtu, eks ole. Sugulaste seksuaalkuriteod on üle mõistuse levinud. [---] Saa ka aru sellest, et kõik mehed ei ole sina, see ei ole vendeta kõigi meeste vastu! Vaid julgus mädaõunte vastu suu lahti teha. Ütleme, et ei ole lapsena seksuaalselt väärkoheldud naine, on vedanud, siis kusagil kolmeteistkümnendast eluaastast hakkad sa *kogu aeg* kuulma kommentaare oma arengu kohta, on sul seda siis piisavalt või ebapiisavalt. Oled kuusteist, kui ei jõua enam kokku lugeda, paljud võõrad mehed su „saiu” või „kanni” on kommenteerinud. Üksjagu katsutud. Kahekümne teiseks eluaastaks on kindlasti mõni sõbralik tropp töö juures öelnud: „Tule istu onu Arturi sülle!”, mõni on kontori peol musitama kipunud, paljud käed on sind katsunud trammis või kontserdil.” (lk 199)

Tahaksin need laused välja printida ja iga kord, kui kellegagi sarnasesse vestlusesse satun, paluda need läbi lugeda. Ma ei jaksa lõpmatuseni argumenteerida, miks naiste ahistamine ei ole mitte üheski olukorras õigustatud. Eia Uusi käsitus ahistamisest võib aidata mõista, mis seisab näiteks #MeToo liikumise taga, ja selgitab selle ühiskondlikku olulisust. „Aga te *küsite*, mehed muudkui küsivad juba kuude ja aastate viisi, miks on vaja võrdõiguslikkust, millega me rahul ei ole. Aga keegi ei kuula vastust ära, see on nagu retooriline küsimus teil. Ei saa aru, miks palgalõhe on probleem ja et ahistamine pole moesõna, vaid naiste argipäev.” (lk 203)

Lilian asub pärast mõnda aega kestnud tööelulist mõõna tegema valimiskampaaniat peaministrikandidaata Triinu Tuhalele, potentsiaalsele Eesti esimesele naispeaministrile. Sukeldumine poliitikasse ja selle telgitagustesse tutvustab naispoliitiku katsumusi „adekvaatsena mõjuda” ning sellega kaasnevat ühiskondlikku suhtumist. Uus kirjeldab poliitika- ja PR-maailma täpselt ja tabavalt, Tuhala aga tekitab ilmse seose Kaja Kallasega. Mulle meenus seik pärast viimaseid riigikogu valimisi, kui president Kersti Kaljulaidilt küsiti, mis juhtub, kui riiki juhivad kaks naist, ning sellele järgnenud presidendi terav vastus: „Millal küsiti viimati, mis juhtub siis, kui riiki juhivad kaks meest?” Kaljulaid tõi esile, et ühiskondlike väärtuste ja soorollide muutmise tõttu ei pea uus põlvkond sellist küsimust tulevikus enam vajalikuks ega asjakohaseks. Praegu aga tekitavad naisjuhid

ühiskonnas siiski furoori ja naissooga seotud küsimused on tihti tähelepanu all.

Ka „Tüdrukuses” mainitakse teemasid või valdkondi, mis on seotud pigem naispoliitikutega, näiteks Tuhala noorusaegset söömishäiret, mis kolm kuud enne valimisi äkitselt meediasse jõuab. „Hulluks teeb selle asjaolu, et see on nii *naiselik* asi, millega vaimuhaiglasse sattuda. [...] „Miks sa mulle ei öelnud?!” nõuan Triinult. – „Ausõna, Lilian, see tundus sama tühine kui öelda, et esimene poiss, kes mulle musi tegi, kandis nime Jaak. [...] Jumal küll, toitumishäire! Kellel neid poleks?” „Meestel. Su rivaalidel,” vastan tui-malt.” (lk 125-126) Naiselikkuse või naistele omistavate väärtuste näitamine on justkui nõrkus, mis tekitab dissonantsi – mehed on nagu tuimad kivitükid, kes ei mõista inimlikku emotsionaalsust. Seda ilmestab näiteks avalikkuse suurenenud huvi naispoliitikute pereelu vastu ja sellega kaasnev hukkamõist, kui naine tegeleb laste kasvatamise asemel poliitikaga. Tihti kutsutakse perega naispoliitikuid

Võrdõiguslikkus on raamatu läbiv narratiiv ja sündmuste vundament.

rongaemadeks, samal ajal kui meeste eraelu on pigem tagaplaanil. Tihti kasutatakse poliitikas sõna „emotsionaalne” naiste alavääristamiseks, seda ilmestab hästi Mart Helme ütlus Kersti Kaljulaidi kohta, kui ta nimetas presidenti emotsionaalselt ülesköetud naiseks. Selline mentaliteet vihjab, et tundelisus on ainult naistele omane ning tähendab nõrkust –

see ei vasta aga tõele. Lisaks on teaduslikud uuringud näidanud, et rühmasisesed erinevused võivad olla suuremad kui eri rühmade erinevused.

Raamatus on kandev osa feministlikul lähenemisviisil, mis on kohati nii kavalalt ja loomulikult teksti põimitud, et seda ei pruugi esmapilgul märgatagi. Feministlikke elemente leiab nii peategelase sisemonoloogidest, vestlustest teistega, eraelulistest küsimustest kui ka tööelust. Samuti seletab Uus selgesti ja ratsionaalselt võrdõiguslikke vaatenurki eri olukordades. Võrdõiguslikkus on raamatu läbiv narratiiv ja sündmuste vundament ning algatab erisuguseid diskussioone.

Peale selle kirjeldab Uus Liliani identiteedi ja minaküsimust puudutavate sisemonoloogide kaudu seksuaalsuse ja seksiga seotud tabusid. Näiteks kuidas on naistele maast madalast õpetatud, et seks ei seostu mitte naudinguga, vaid suguhaiguste ja soovimatu rasedusega. Või kuidas seks on pigem nagu relv või tööriist, et midagi saavutada, või vahe-tuskaup millegi elementaarse või materiaalse vastu nagu viisakas kohtlemine või joogi väljategemine. Seksiga kaasneb tihti oma emotsioonide mahasurumine, sest olukord soosib

seda. Seks ei ole nauding, lõbu ega eneseavastamine. Lilian, kes on üles kasvanud ajupestud põlvkonnas, mis usub, et ise oled süüdi, kui ära vägistatakse, kirjeldab äkitselt enda sees toimunud seksuaalrevolutsiooni ning tabusid, millest ta üle saab. Kui varem seostus seks tema jaoks aidi ja muu eba-meeldivaga, siis nüüd seostub see naudinguga. Teos asetab kahtluse alla ka naiselikkuse definitsiooni, ühiskondlikud normid ja võimusuhted.

Teos asetab kahtluse alla naiselikkuse definitsiooni, ühiskondlikud normid ja võimusuhted.

Seksuaalne eneseavastamine ning ise-enda tundmaõppimine on Lilianile väga olulised. Olles terve elu üksnes meestega seksinud, kohtub Lilian Monaga, tänu kellele tunneb ta äkitselt midagi uut. Liliani ja Mona vanusevahe loob suhtele oma-näolise dünaamika – see on ühtaegu seksuaalne ja romantiline, emalik ja sõbralik. Lilian suhtub Monasse kohati kui kutsi-

kasse, keda on vaja maailma julmuse – perverside, vana-meeste ja tiiraste tüüpide, keda Mona justkui meelega oma väljakutsuva käitumise ja välimusega ligi meelitaks – eest kaitsta. Liliani ettekujutus naiseks olemisest ja sellega kaasnevatest ohtudest kajastub tugevalt selles, kuidas ta Monasse suhtub. Sellega haakub ka paratamatus hirmu ja soovi vahel, milline ühiskond võiks olla – et naisel ei peaks olema hirmus üksinda tänaval käia, sest äkki keegi tahab tema keha üle ise otsustada.

Soov Monat voolida, instinkt endast nõrgemat kaitsta, annab nende suhtlusele võimudimensiooni, mille vastuolulisust Uus peategelase sisemonoloogide kaudu edasi annab: „Küsin ta vanust. „Kakskend.“ – „Ei!“ prahvatan. – „Mis mõttes? Jaa. Märtsis sain.“ Persse. Esiteks tunnen ennast nagu räpane vanamees, et teda üldse erutusega vaadanud olin, inimene on laps, hiljuti oli veel teismeline, seejärel tunnen vajadust teda kaitsta.” (lk 17) Naistegelase vaatepunkt lisab uue lähenemisviisi – tavaliselt kujutatakse ilukirjanduses vanema mehe ja noorema naise küllaltki ilustatud romantilist suhet. Samas on sellise vahekorra motiivid kaheldavad ning suhe verinoore neiuga mõjub isegi perversselt või kohati pedofiilselt. Kuna Liliani tegelaskuju on ebaste-reotüüpne, tekitab see vastuolu – kas see on tavapärane täiskasvanute suhe või on taustal seesama räpane vanamehelikkus ja võimuiha? Rollid muutuvad raamatus pidevalt, ent lõpuks on Mona ja Lilian suhtes võrdsed. Mona kasvab raamatu vältel eneseteadlikumaks ning Liliani kontrollisoo-vasendub mõistmisega. Mona: „Kui sa tahad mind enda ellu, siis pead sa võtma päris minu. Mitte mingisuguse ettekujutuse sellest, kelleks ma võiksin kunagi saada, kui ma kõigile su painutamistele allun ja muutun.” (lk 271)

Uus kirjeldab ka seikasid lapsepõlvest ja olevikust, mis mõjuvad äratuntavana ka siis, kui ise seksuaalset ahistamist läbi ei ole elanud – sest igaüks teab kedagi, kes on. Paraku tuleb neid inimesi iga päevaga juurde. Ühiskondlik suhtumine naise kehasse ja isikuõigustesse on tihti vaenulik ja süüdistav. Seik, kus Lilian kirjeldab psühholoogile oma ahistamistraumat ning psühholoog väidab, et mehed ei suuda instinkte kontrollida ja naine peab ohtlikke olukordi ise vältima, tekitab abituks tegevat viha. „Lilian,” ütleb terapeut .. „Esiteks, sa pead välja saama sellest ohvrimentaliteedist, leidma enda minevikunarratiivis kontrolli.” (lk 114) Mõned leheküljed hiljem vastab Lilian: „Mind ei ole klubis ära droogitud ja kusagil keldris ära vägistatud nagu mu sõbranna, kelle seest leiti pärast mitme mehe DNA-d. [---] Kõik asjad ei lähe ära, kui sa ütled inimesele: aga ära mõtle selle peale või mõtle sellest teistmoodi. „Mõtle, et sul oli selles olukorras kontroll.” No davai. Mõtlen.” (lk 117) Ise-oled-süüdi-mentaliteet kehtib paraku eelkõige seksuaalkuritegude puhul. Teema on valus, aga sellest peab rääkima, neid lugusid on palju. Paraku normaliseerivad ja õigustavad naistevastast vägivalda nii mehed kui ka naised. Ehk aitab lugude jagamine ja ühiskondliku diskussiooni algatamine müüte lõhkuda? Selle eesmärgi on Uus igal juhul täitnud.

„Tüdrukune” on ühel ajal tabav, humoorikas, valus, võimestav, erootiline, intiimne, hariv ja meelt lahutav. Uus käsitleb raamatus erisuguseid valupunkte, mis puudutavad paljusid, kuid aitab teemade olulisust mõista nendelgi, kes selliste kogemustega (õnneks) kokku puutunud ei ole. Teemad on äratuntavalt valusad ja isiklikud, aga nendest rääkimine aitab ebameeldivad olukorrad enda kontrolli alla tagasi saada. „Tüdrukune” on oluline ja vajalik raamat ning mina tundsin pärast selle läbilugemist ennast eneseteadlikult ja võimestatult. Lisaks oli väga pikka aega mu lemmiklugu Tanel Padari „Tüdrukune”, mida kell viis hommikul peolt koju minnes kuulasin. Tundsin ka ennast tüdrukusena.

SEE KALLIS HUKAS ILM. TÖÖ PEENMATEERIAGA

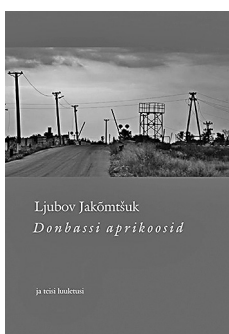
Mirjam Parve

Ljubov Jakõmtšuk

„Donbassi aprikoosid ja teisi luuletusi”

Tõlkinud Mathura

Allikaäärne, 2019

Ma pelgan sõda ja sõjaraamatuid pelgan ka (sõjafilmidest rääkimata). „Donbassi aprikoosid” ei ole (ainult) sõjaraamat¹, aga sellest hiljem. Mulle tundub, nagu teaksin sõjast juba niigi rohkem, kui teada tahan. Ma tean – banaalsuseni lihtsustades –, et sõda lõhub hoolimatult kõike hoole ja vaevaga ehitatud. Inimesed kannatavad ja satuvad keerulistesse olukordadesse ja kannatavad veel. Ja ma tean, et ei suuda sõdade suuri globaalpoliitilisi tagamaid, mõju ja dünaamikat päriselt hoomata, sest need käivad lihtsalt üle pea. Kuidas see mind aitaks, kui laseksin ühel raamatul mu niigi ebakindlat tasakaalu raputada ja hapra argisusekihiga kaetud hirmud välja kiskuda? Pealegi ilmutab mu tekstitajus end alailma ebaratsionaalne kalduvus tiirutada teksti valupunktide ümber, kuni kõik muu kustub, et suvalistel hetkedel ükskõik kui mitu aastat hiljem neid valupunkte mälu kompostikasti alumistest kihtidest täiesti kõdunemata kujul, üksikasjadeni selgena üles tirida.

Ma ei taha väita või nõuda, et kogu kirjandus peab olema pehme, päikeseline ja positiivne või lohutav ja lepitav, kuigi raamatutest soojust, usku inimesse ja varjupaika otsida (ning kirjutada raamatuid, mis seda pakuksid) ei ole ka vae. Saan aru, miks on vaja valusatest asjadest kirjutada. Aga tahaksin paremini aru saada, miks on neist vaja lugeda. Ja miks just mina seda ikkagi teen?

Üks, mida ma sõja ja muu vägivalla kujutamise (olgu kirjanduslike või muu) juures pelgan, on just nimelt nende sagedane paradoksaalne ligitõmbavus. Nagu Susan Sontag on fotodest kirjutades nentunud: „[K]ujutised eemaletõukavast võivad ka ahvatleda. Igaüks teab, et raskest liiklusõnne-

tusest mööduvate autode kiirust maanteel ei aeglusta pelgalt uudishimu. Paljude jaoks on tegu sooviga näha midagi õudset. Sääraste soovide nimetamine „haiglaslikeks” vihjab iseäralikule hälbimusele, kuid säärase vaatepiltide kütkestavus ei ole iseäralik, ning on sisemiste piinade igikestvaks allikaks.”² Valust kirjutamine

1 Isegi kui seda nii esitletakse, vt <https://kultuur.postimees.ee/6797553/ilmunud-on-luuleraamat-donbassi-sojast>.

2 Susan Sontag, „Vaadeldes teiste valu” – Tallinn: Tänapäev, 2008, lk 84. Tlk Külli Paulus.

pole muidugi sama, mis valu pildistamine. Aga ka kirjutatud valu võib kutsuda end vaajeristlikult vahtima – Eneken Laanes leiab popkultuurilaadseid kaubastavaid aspekte näiteks Sofi Oksaneneni „Puhastuse” vägivalla kujutamise viisides.³ Ma ei taha, et mind pandaks olukorda, kus ma vägi-valda *tarbin*.

Nii võiksin kirjeldada eelarvamuste kuhilat, mille alt „Donbassi aprikoose” piidlesin. Aga Ljubov Jakõmtšuki raamat

Jakõmtšuki raamat ei ole sõja-spektaakel. Vägivald on selles raamatus küll kohal, aga teistmoodi.

ei ole sõjaspektaakel. Vägivald on selles raamatus küll kohal, aga teistmoodi. Popkultuuriliku troobitsiteerimise asemel tegeletakse siin küsimusega „Kuidas midagi sellist sõnastada?”. Sest sõnastada on vaja. Kuulsamaid näiteid sellest on ilmselt Anna Ahmatova „Reekviemi” alguses, „hirmsail ježovštšina-aastatel” ootejärjekorras vangla värava taga sosistatud küsimus „Kas seda suudate kirja panna?”. Kui

luuletaja vastas „Suudan”, siis „libises midagi naeratuse sarnast üle selle, mis oli kunagi olnud tema [küsi] nägu.”⁴

Aga „Reekviem” on ju juba olemas. Ja sõjast laulis ka Homeros. Nagu Jakõmtšuk ka ise intervjuus Eda Ahile nendib, ei ole sisuliselt võimalik millestki uuest kirjutada, saab ainult otsida uusi viise, kuidas. „Kirjanikule, kes valdab hästi teemat, mille tema eelkäijad on juba läbi töötanud, on jäänud üle töötada veel vaid vormi kallal. Küsida eneselt, milliste sõnadega sellest rääkida, milliseid kunstilisi võtteid tarvitada (või püüda neist hoopis vabaneda), milline võiks olla struktuur ja rütm.”⁵

Milliste sõnadega rääkida sündmustest, mis lõhuvad sõnu endid? Kõnekat võtet kasutab tsükli „Lagunemine” esimene tekst, kus lagunevad nimed. „Pervomaisk lõhati *pervoje*’ks ja *maisk*’iks / kumbki jäi üksinda rähklema” (lk 43). Nimi mitte ainult ei purune, vaid kaotab ka suure algustähe, nime asemel on nüüd lihtsalt tükk, nagu tundmatuseni moonutatud inimkehad sõjafotodel – ja kui see võrdlus tundub liialdav, kui Pervomaisk ei kõla piisavalt koduselt, siis mida ma tunneks, kui Tartust jääks järele ainult *tu*? Koos koduse maailmaga laguneb ka seda pealt vaatav subjekt: „varsti Ljubat polegi / jääb ainult *ba*” (lk 44).

Sõnade lagunemist, kogemuse väljendamatust peetakse trauma tunnuseks. „Donbassi aprikoose”, eriti „Lagunemise” tsüklit võiks ilmselt edukalt analüüsida traumakirjanduse võtmes, aga võiks kasutada ka sõna, mille Jakõmtšuk ise ühes tekstis mängu toob, sõna, mis pärast 2013. aastat Ukraina mainimisega

3 Eneken Laanes. „Trauma ja popkultuur: Sofi Oksaneneni „Puhastus”” – Vikerraar, nr 12, 2010, lk 52.

4 Anna Ahmatova. „Reekviem” – Vikerraar, nr 3, 1988, lk 21. Tlk Doris Kareva.

5 Eda Ahi. „Sõda lõhub ka sõnu. Intervjuu Ljubov Jakõmtšukiga” – Värske Rõhk, nr 56, lk 89–90.

peaaegu lahutamatult koos käib: *kriis*. Poliitiline, sõjaline, humanitaarkriis, aga ka isiklik kriis kannavad kõik traumaks saamise potentsiaali. Kriis pöörab elu pea peale, harjumuspärased ning (enam-vähem) turvalised olemis-, kogemis- ja mõtestamisviisid kukuvad kokku. Kriis on olemuslikult miski, mis ei sobitu seni kehtinud tegelikkuse koesse. Kui see kude rebeneb, kipuvad ka sõnad nõrkema või vähemalt abituna üle kogemuse pealispinna libisema. Luuletuses „Mul on sulle kriis” nendib ta, et kriise on ju kõigil. Kriisi tähendus arendatakse kõigepealt kõõgisõdade suhtekriisist kodukriisi, vabaduskriisi ning esimese ja teise ilmakriisini. Kriisid käivad inimestest üle ja üksikisiku kogemusel on suurte õilsate üldistustega või isegi konkreetse kriisi nimetusega vähe pistmist: „see kõlab nii hästi – / 1648. kuni 1657. aasta vabaduskriis / pange kooliraamatuisse kirja: / see on kriis, mis vabastab / lõpuks saad üldse enesest lahti // minu vaarisa hukkus teises ilmakriisis / ja võimalik, et minu teise vaarisa käe läbi / [---] pole ainult selge / kuidas nad üksteisega kriisi pidama sattusid / või kas see kriis ise ehk murdis nad / katkuna maha – / süüdi polnud tolles kriisis pealtnäha keegi / kriis oli vältimatu nagu surm” (lk 38–39). Sõbra soovitus lüürilisele minale asendada paarisuhtest mõeldes sõna „sõda” sõnaga „kriis” muutub irooniliseks, kui seda rakendada pärisõdadele, ja valusaks, kui osutatakse, et just nõnda maailm Ukrainas juhtuvaga teebki: „ja kui meie oma kodusõjast / saab „kriis”, / hakkab meil sellest siis kergem, / teeb see vähem haiget siis?” (lk 39).

Milliste sõnadega rääkida sündmustest, mis lõhuvad sõnu endid?

Seejärel jõuab ta luuletuses tõdemuseni, et kriis ei ole armastuse vastand, vaid pigem sünonüüm: „ent kui kord armastus on keerukas, / nii et see ainult lahvatab või kustub / on nagu veri ja valu / [---] kui armastus käib / kahest erinevast tundest koos, / siis võibki varsti armastust / ka nimetada kriisiks.” Jälle tunnistatakse keel jõuetuks: „tunnetest kõneldes jääb alailma sõnu puudu / pole öeldagi muud kui et „armastus” või „kriis”” (lk 39). Sõna „kriis” on seega ühest küljest täiesti ebaadekvaatne, kui kirjeldab ühtaegu nii armastuse jahrenemist kui ka tunnete üleüldist sisemist vastuolulisust ja raputavust ning ka ulatuslikku sõjalist vägivalda. Teisalt on see aga ka kummaliselt täpne: ükskõik kui kõikehõlmav on kriis, inimene on selles kriisis ikka iseendasuurune. Ja kriise ongi ju kõigil – ometi ei maksa arvata, nagu kriisisilt meid vahest võiks keelitada mõtlema, et teame, mis tunne on elada kellegi teise kriisis.

„Lagunemise” tsükli kriisis elamine näib nõudvat tugeva emotsionaalse distantssi loomist. Suur osa luuletustest ei

väljenda ootuspäraseid tundeid nagu kurbust, hirmu või viha, vaid kasutab pigem võõrastust ja kummastust peegeldavaid kujundeid. Alates Ljuba nime lagunemisest on luuletustest traditsiooniline lüüriline, st oma tundelist siseilma avav mina peaaegu kustutatud. Mina esineb üldse harva ja isegi kui talle nuge kõhtu lüüakse, mõjub selle kirjeldus laadilt pigem kiretu faktisedastuse kui emotsionaalse kujundina. Täiesti ebaisikulisest vaatepunktist kirjeldatakse apokalüptilist veeuputust, kus veest saab „veider / mitmekäeline taim”, rusulasud pühitakse kiretult kokku ning sünnib uus ja elus meri, kus „inimesi pole enam tarvis” (lk 45).

Vägistamisstseenis („Röövik”, lk 49–50) jõuab distants toimuvast vaat et dissotsiatiivsuseni, alates sellest, et tanki kujutatakse röövikuna, mis roomab lapse jalge ette, nii et vaatepunkt nihkub justkui kuskile kaugele ja kõrgele. Kui sõjardid nimetavad tänaval ette juhtunud naist litsiks, täpsustab vaatlev hääl: „kuigi mitte päris teda” (lk 49). Jutustaja hääl kõneleb kolmandas isikus ühelt poolt peaaegu täiesti

**Kõige isiklikumast sfääristki
on tehtud sõjatanner.**

neutraalselt ning toimuvat väljast vaadates, teisalt teeb kohatuna mõjuvaid märkusi, mis nagu pärineksid vägistatava naise (võimalik ka, et tema tütre) siseilmast: „üheksa meest oli neid / (ta lemmiknumber) / tunkedes, mis sinised / (ta lemmikvärv) / tossudes, mis auke täis / (ta lemmikud jalavarjud)” (lk 49–50).

Lüüriline mina tuleb siiski pinnale suhetes lähedaste inimestega. Ent mina kõige isiklikumast sfääristki on tehtud sõjatanner: „sest on tarvis teada, kui mitu protsenti on minus ukrainlast, / kui palju poolakat või venelast, ja kas on mustlasverd / [---] tarvis teada, kas ehk rakukestadest võiks saada piirid” (lk 57). Inimlik side muutub pingestatuks, koormavaks, sugulusliine ja vereringetki kuulatakse pealt ja samas ei lase need õieti midagi läbi: „sadu haudu on minu ja mu ema vahele kaevatud / enam ei tea ma, kuidas neist hüpata üle / sadu mürske on minu ja mu isa vahel lendu lastud / enam ei oska neid pidada lindudeks / õest mind lahutavad rauast keldriüksed, / keskelt labidaga kinni pressitud / vanaema ja mu vahel ripub palveloor, / peen siidine sein, millest läbi ei kuule, ei kuule mitte midagi” (lk 57).

Nagu „Röövikus” tütar ema kohtlemist kõrvalt „vaatas, kuid ei tihkunud”, nii ei väljendata ka peaaegu kuskil mujal selles tsüklis ootuspärast meelegaheidet. Ainsad pisarad on destilleeritud ja hoidistatud plekist kaane alla. Kui pisaratehoidis välja tuuakse, „me istume / ja midagi ei räägi sellest / millest valjult kõnelda ei või – / meenutame, / millest võib” (lk 59). Tunnetel lastakse välja immitseda ainult palvena.

Kui luuletuses „Destilleerimine” tõuseb minal liikumatult lamava Jumala külma pöske suudeldes härmatis suule ja lõhenenud huultest pudeneb kaks verepiiska – tsükli üldise vaoshoituse juures silmatorkavam kujund, kui mõnes muus kontekstis lahmavad verekosed –, siis „Palve” on täismõõdu-line pöördumine taevase isa poole: lüüriline, tundev mina on siin täiesti olemas. Ühelt poolt on see väga isiklik ja vahelduseks jälle sisemises vaatepunktis viibiv mina, teisalt üldistab meieisapalve parafraseerimine ta kollektiivseks meieks. „Palvest” võib välja lugeda ka tunnete represseerimise allegoorilise põhjenduse. Märkamatu selga kinni kasvanud kuulikindel vest „valitseb .. mu keha, / paneb minu soontes / voolama mu kodumaa vere, / sest muidu oksendaksin / ta ehk välja” (lk 52). On tundeid, mida ei saa tunda, sest need oleksid talumatud. Või vähemalt raskendaks kõikide tunnete läbitundmine kriisiolukorraga toimetulekut. Pealegi ei leia (või ei leiaks – *kui* ta midagi tunneks) sõja jalgu jäänud inime endast sageli ainult õilsat või isekat leina, hirmu ja pääsemissoovi, vaid ka hävituslikku käegalöömis- ja kättemaksuhamu, millest päästmist on ehk kuulirahest rohkemgi vaja paluda: „jaga valgust pimedatele, / selgust sõgedatele, / ja andesta meile me varemeis linnad, / kui ka meie neid oma vaenlastele / iial ei andesta, / ja ära saada meid kiusatusse / hukutadagi see hukas ilm” (lk 52–53).

Tsükliis „Nämm ja sõda” võiks „seda talumatut Nämmi” tõlgendada personifikatsioonina kriisis (või pigem kriisiaim-duses – tsükkel on kirjutatud aastatel 2008–2009) elamisega kaasnevast, ühtlasi kriisi tingivast või võimendavast irratsionaalsest, hullusajavast, painavast seisundist, kus mõtted sisendavad, et „uut päeva ei saabu” ja „vana päev ei lõpe eal”, kus „kaks kuud ei ole toas tuld kustu pandud / teler on mänginud / teadvustki ei ole välja lülitatud” (lk 66) ning voodi alt ja kapist otsitakse vaenlast. Nagu tunnetest ja iseenda isikust distantseerumine, aitab kriisiolukorras mõis-tuse juurde jääda ka niisugune projitseerimisvõte: las meil olla üks Nämmi-nimeline demon, sest temaga on lihtsam võidelda eksternaliseeritud kujul.

Sellal kui Nämmi leiutab vaenlase ja ajab suured inimesed teda otsima, läheb lüüriline mina oma linna tänavatele armastust avaldama. Sest nagu öeldud, pole see raamat ainult sõjast või kriisist. Kriisiseisundi kirjeldused polekski ehk nii mõjusad, kui nende taustaks poleks (kodu(maa)) armastuse kirjeldusi poeemis „Donbassi aprikoosid”. See ei ole idealiseeriv, vaid realistliku pilguga armastus (kõrvaltvaataja jaoks suhteliselt trööstitu) tööstusmaastiku vastu, mida väljendavad vaheldumisi argised ja muinasjutulised kujundid, mis on pärit kõhedatest muinasjuttudest. Igatsev mõte üksi maha jäänud, tuulega tantsivast aprikoosipuust,

kes tahaks end lahti rebida, aga ei saa, toob raamatu lõpuks inimlikud, õrnad ja traagilised tunded tagasi: „ta väljarände tants / on meeleheitlik, riske tulvil / samamoodi pikk / kui on pikad aprikoosipuu all juured / aprikoosikarva elu / oh mu aprikoosikarva õnn” (lk 69–70).

Pöördun nüüd tagasi alguses esitatud küsimuse juurde, miks on vaja valusatest asjadest kirjutada ja lugeda. „Donbassi aprikoosid” ei ürita maailma muuta üleskutse või õppetunni võtmes, vaid pigem performatiivselt, kehtestades isiklikku kogemust kogu selle ambivalentsuses ja arusaamatuses, mittemustvalge, mittepropagandistliku, mittedesentimentaalsetena. Luuletus ei ole võluvits, mis maailma korda teeb, inimese hinge see tõenäoliselt päris lõplikult ei paranda, aga aitab siiski ellu ja inimeseks jääda, sest sõnastamine ehitab vähemalt mingil määral kaotatud tähendus- ja tegelikkusmehhanisme uuesti üles. Jakõmtšuk nendib ise: „Võimalik, et kirjanduselt oodatakse rohkemat kui see suudab pakkuda. Ka paljud luuletajad arvavad, et

kirjandus muudab midagi. Mina ei usu, et üks või teine luuletus globaalselt midagi muudaks, aga seda meelt ma olen, et kirjandus on töö nähtamatuga. See on töö peenekoeliste asjadega, peenemateeriaga, sõnaga – ja seeläbi töö tulevikuga.” (tõlkija järelsõna, lk 75)

Ja mina ise loen neid tekste nägemaks, et kui inimlikkus ei saa kaosest just võitu, siis vähemalt ei kao ta sellesse ära. Ühtlasi on sellistel tekstidel lugejat vist *vaja*, et nad päriselt nii toimiksid. Kirjanduse kommunikatiivset rolli rõhutab samuti

Jakõmtšuk ise ning kommunikatiivsuse seisukohast on oluline ka selliste tekstide tõlkimine – mingis mõttes jällegi võimatu ülesanne sõnastada teises keeles seda, mis juba algkeeles oli justkui sõnastamatu. Kuidas tõlkida lagunevaid sõnu? Nii nagu kõike muudki võimatut (st kõike): hea tahtega, heas usus, et ma ei saa lõpuni teada, mis tunne on olla teine inimene, vaid pean kuulama, mida ta mulle räägib. Tõlkija kuulab (ideaalis) eriti tähelepanelikult ja on sedamoodi eriti võimas lugeja ja dialoogipartner. Mathura tõlked tunduvad delikaatselt kuulavat. Jakõmtšuk väljendab intervjuus kreedot, et luulekeel peaks olema loomulik, inimeste igapäevaelus kasutatav, mitte raamatukeel.⁶ Mathura tõlgetes, eriti „Donbassi aprikooside” poeemis, on midagi laululikku, teatav poeetiline süntaks nagu aprikoosipuu tants. See laululisus alguses üllatas, isegi võõrastas, aga loob kontrasti nii sõetahmase või sõjatolmuse pildistikuga kui ka tõepoolest üsna tasase, neutraalse ja

„Donbassi aprikoosid” ei ürita maailma muuta üleskutse või õppetunni võtmes, vaid pigem performatiivselt, kehtestades isiklikku kogemust kogu selle ambivalentsuses ja arusaamatuses, mittemustvalge, mittepropagandistliku, mittedesentimentaalsetena.

6 Eda Ahi. „Sõda lõhub ka sõnu”, lk 90.

argise sõnavaraga, kust üksikud erandid seda mõjuvamalt eenduvad. Eda Ahi tõlgetega (ilmunud Värskes Rõhus nr 56) võrdlemine tekitab kummalised paralleelmaailmad: kas „Rööviku”/„Roomiku” naisel oli siis snaiprivill sõrmel või ei, kas rünnati humanitaarabiveokit või veokist endast – eks tõeliselt juhtubki ilmselt nii üht kui ka teist.

Valu ei lagune mälu kompostikasti peidetuna iseene-
sest, seda tuleb teadlikult ümber töötada. Töö peenmatee-
riaga on igas kriisis sama oluline kui töö (jäme)materiaga.

AUTORID

Rauno Alliksaar (27):

„Inimesest, kellel pole midagi, on hirmsam vaid inimene, kellel on kõik olemas. Tema jaoks saavad asjad ainult hullemaks minna.”

– Eugene Thacker

Jasmin B. Frelih (33)

on sloveeni kirjanik. Tema debüütromaan „Pool/eks” („Na/pol”, 2013) pälvis Euroopa Liidu kirjandusauhinna. Ta on ka avaldanud esseekogumiku „Kahvatu vabadus” („Bleda Svoboda”, 2018) ning novellikogu „Ideollusioonid” („Ideoluzije”, 2015), kust pärineb ka „Rothko”. Karantiinis olles luges ta Olga Tokarczuki romaane ja kirjutas.

Elisa-Johanna Liiv (28)

armastab raamatuid, rattaid ja head kohvi. Harrastab linna- ja linnuvaatlust. Krooniline ülemõtleja, kelle elu eesmärk on paitada nii paljusid koeri kui võimalik.

Laura Porovart (25):

„Maitsevad arbuus ja sefiritort, kardan konni.”

Aliis Aalmann (24):

„Kui muusika vaikib, tuleb ise ümiseda.”

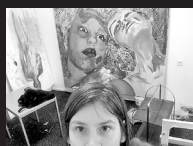
Manfred Dubov (33)

on isa, kes maalib, töötab kiirabis ja pärast valvet kirjutab.

Mona Kapper (18):

„Vabal ajal meeldib tegeleda kunstiga, muul ajal on käsil 11. klassi lõpetamine.”

Margit Lõhmus (35),

vt lühiintervjuud lk 31.

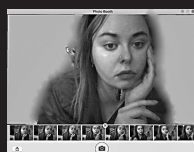
Triin Paja (29)

on eesti luuletaja. Talle meeldivad rebased ja öökullid, meeldib avastada kleepuv-lõhnavat puuvaiku luule tüvelt.

Mirjam Parve (28)

põhiliselt tõlgib ja muretseb.

Kristel Birgit Potsepp (22):

„Ainus, mida elult tahan, on elada Lõuna-Saksamaal avaras suure rõduga korteris, kasvatada taimi, juua veini ja kuulata prantsuse *jazz*’i.”

Reijo Roos (17):

on poolsoomlane, mis on andnud talle eri isiksused ja maailmad mõlemal pool Soome lahte. Ta võib olla nii rahulik kui ka energiline; rääkiv või kuulav; töökas ja laisklev; hooliv, aga ka ükskõikne; ekstravert või introvert; täna joob kohvi, aga homme hoopis teed. Stabiilsem iseloomujoon peitub loomingulisuses, siinpool merd pigem sõnades, säälpool aga maalides.

Helle Ly Tomberg (28):

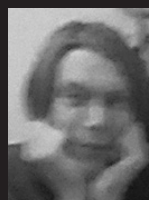
„Mulle meeldib päikesetõusuni üleval olla, minna rõdule ilu nautima, hingata karget värsket õhku ja vaadata siis üht meest, kes vastasmaja prügi-kastist pudeleid otsib.”

Marta Talvet (22), vt lühiintervjuud lk 71.

Peedu Saar (35):

„Otsin, rooman mööda põrandat ja kandun märkamatuks – mingisuguse absurdse viguriga – hiiglasliku laeva tekile ...”
– Andrei Ivanov

Caspar Vega (29):

„The persecution would cease instantly, for the commands of a Vega were made to be obeyed by all men of whatever rank.”
– Johnston McCulley, „The Mark of Zorro”

Tiina Veikat (31):

„Kui tore, et rasketel aegadel näeb inimene, et üksi jalutamine on eneseabiõpikute kõige tõhusam. Meie DNA triipkoodil kihiseb filosoofitempel: ringijalutajad. Ja ilm joonistub tuju järgi.”

Joosep Vesselov (23):

„Ma olen viimastel päevadel halvasti.”

Sigrit Villido (28)

on tätoveerija, vabakutseline grimeerija, animatsioonitorustiku ja illustraator.

RAAMATU- SOOVITUSED

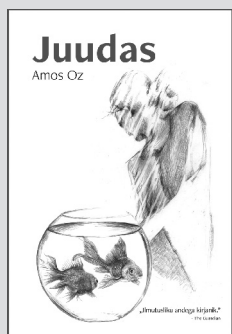
Ljudmila Ulitskaja, „Sonjake. Lõbus matus”

(tlk Ilona Martson)

Tänapäev, 2019

Ljudmila Ulitskaja on mulle kummaline mõju. Üldiselt loen ilukirjandust vähem kui varem, see ei paku enam nii suurt rõõmu, aga tema on mu juba kolm korda ilukirjanduse usku tagasi pööranud. Ja jälle tuletas see kaht lühiromaani koondav raamat mulle meelde, et vajan head raamatut nagu õhku.

Küllap on autoril selleks sada salanõksu, mida ma ei tahagi ära mõistata. Kõige olulisem tundub, et tema tekstides on elu, mida pole sinna vägisi sisse puhutud. Sonjake on nii silmapaistmatu, nii isetu, nii ennastohverdav, et võiks mõjuda kunstlikult, aga ei mõju. Surev kunstnik Alik ja tema viimaseid päevi täitev kummaline kaaskond võiks mõjuda nagu laadatulade punt, kirjaniku totter fantaasia, aga jälle ei mõju. Nad peavad seal olema ja tegutsema ja mõtlema, sest nii on kuidagi õige.

Amos Oz, „Juudas”

(tlk Anu Põldsam)

Gallus, 2019

Romaan, milles justkui ei juhtu midagi, aga toimub tohutult palju.

Romaan ütle mata veetlevast naisest, noorest mehest, vanast mehest ja kahest surnud mehest.

Romaan Juudas Iskariotist, esimesest kristlasest, tõelisest Jeesusesse uskujast. Romaan kurbusest, igatsusest, leinast, reetmisest, otsimisest, eksimisest, armastusest ja lahtilaskmisest.

Romaan, kus autor maalib sõnadega vist kõige mõjuvama Jeesuse ristilöömise stseeni.

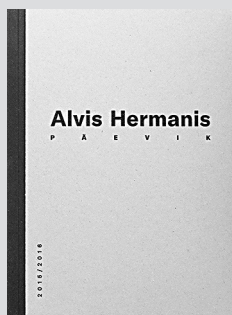
Romaan, milles kõige tähtsamaid asju öeldakse vaikides.

Romaan, mille tegelased vajuvad alatasa mõttesse.

Romaan, mille juutidest tegelased on nagu FSI luuletuse eestlased: kirklikud, aga sissepoole.

Romaan, milles justkui tahetaks midagi muuta, aga ei suudeta.

Romaan, mille puhul isegi lugeja lepib paratamatusega.

Alvis Hermanis, „Päevik”

(tlk Contra)

Tallinna Linnateater, 2018

Päevik räägib kirjutajast üsna vähe – inimene on ju selle lugemise ajaks ammugi muutunud. Päevik on ülesvõte, päevapilt. Mida inimene mõtles, kuidas elas?

Hermanis pidas päevikut 2015. aasta suvest 2016. aasta suveni. Tal oli sel ajal palju huvitavaid mõtteid nii teatri kui ka ühiskonna kohta. Aeg oli rahutu. Euroopat raputas terrorism ja poliitikailm oli käärima läinud, Hermaniski sattu konservatiivse hoiaku tõttu selle hammasrataste vahele. Tema elus oli tol aastal palju põnevat muusika- ja sõnateatrit, tohutus koguses kunsti ja selle üle juurdlemist, ehkki ta kirjutab ka, et „elu on siiski tähtsam kui kunst”. Aga seda suurt muutust, milles meie praegu elame, veel ei olnud. Kummaline ja haarav on lugeda nelja aasta taguseid märkmeid, mis mõjuvad nii, nagu jutustaksid meile kaugetest unustatud aegadest.

Indrek Koff

VÄRSKE RÕHU TOIMETUS

Peatoimetaja: Carolina Pihelgas

Tegevtoimetaja: Tõnis Vilu

Kriitikatoimetaja: Hanna Linda Korp

Luuletoimetaja: Maarja Helena Meriste

Keeletoimetaja: Lydia Raadik

Kujundaja: Maris Kaskmann

KAASTÖÖD

Luule: maarjahelena.meriste@va.ee

Proosa: tonis.vilu@va.ee

Arvustused, esseed: hannelinda.korp@va.ee

Tõlked: carolina.pihelgas@va.ee

Pildid ja fotod: vr@va.ee

Illustratsioonid Sigrit Villido

Fotod Elisa-Johanna Liiv

Fotod ja illustratsioon lk 36–49 Helle Ly Tomberg

Fotod lk 54–63 Paul Raud

Tel 5349 6146

vr@va.ee

www.va.ee

KOLLEEGIUM

Eda Ahi, Lauri Eesmaa, Kristjan Haljak, Maarja Kangro, Helena Läks,
Johanna Ross, Joosep Susi, Berk Vaher, Mart Velsker

VÄLJAANDJA

SA Kultuurileht

Voorimehe 9

10146 Tallinn

TELLIMINE

www.tellimine.ee

Tel 617 7717

Trükk: Tallinna Raamatutrükikoda

Värske Rõhk nr 65 (3/2020)

ISSN 1736-2954 (trükis)

ISSN 2228-1363 (epub)

SISUKORD

- 1 Triin Paja
- 9 Jasmin B. Frelüh
- 23 Manfred Dubov
- 28 Margit Lõhmus
- 32 Reijo Roos
- 36 Päevik: Helle Ly Tomberg
- 51 Mona Kapper
- 54 Intervjuu Paul Rauaga
- 64 Marta Talvet
- 73 Aliis Aalman
- 79 Caspar Vega
- 95 Tiina Veikat
- 98 Elisa-Johanna Liiv
- 103 Joosep Vesselov Hasso Krullist
- 108 Peedu Saar Andrei Ivanovist
- 114 Kristel Birgit Potsepp Eia Uusist
- 119 Mirjam Parve Ljubov Jakõmtsukist
- 126 Autorid
- 128 Raamatusoovitused

Hind 2.90 eurot

9 771736 295428